

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Teija Härmä

Pedagoginen dokumentointi

Opas varhaiskasvattajille

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi

Sosiaalian koulutusohjelma

Opinnäytetyö

03.10.2018

Tekijä(t) Otsikko	Teija Härmä Pedagoginen dokumentointi. Opas varhaiskasvattajille
Sivumäärä Aika	60 sivua + 3 liitettä 3.10.2018
Tutkinto	Sosionomi
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi, Lastentarhanopettaja
Ohjaaja(t)	Lehtori, Seija Mäenpää Lehtori Sylvia Tast
<p>Opinnäytetyöni oli monimuotoinen. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä käytännönläheinen pedagogisen dokumentoinnin opas varhaiskasvattajille, joka sisältää pedagogisen dokumentoinnin menetelmiä. Keräsin tietoa lähettämällä Facebookissa kahteen varhaiskasvattajia sisältävään ryhmään Online linkin SurveyMonkey kyselyyn. Kyselyllä keräsin tietoa siitä mitä varhaiskasvattajat toivovat oppaaseen. Sain vastauksen 47 varhaiskasvattajalta. Vastauksista kävi ilmi, että käytännönläheinen opas, jossa olisi esimerkkejä erilaisista pedagogisen dokumentoinnin menetelmistä on se mitä varhaiskasvattajat toivovat oppaalta.</p> <p>Teoreettisessa osassa opinnäytetyötä käsitellen uudistuneita varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja miten siellä määritellään pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksen normiksi sekä ensisijaiseksi suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen välineeksi varhaiskasvatuksessa. varhaiskasvatussuunnitelman perusteet myös korostaa yhä enemmän lasten ja vanhempien osallisuutta ja näkökulmaa varhaiskasvatuksessa. Tarkastelen lisäksi miten pedagoginen dokumentointi uudistaa pedagogiikan laatua ja lapsilähtöistä varhaiskasvatusta oppimisympäristöissä.</p> <p>Pedagoginen dokumentointi tuottaa vuorovaikutusta lasten, vanhempien ja varhaiskasvattajien välille. Pedagogisen dokumentoinnin avulla vanhemmat voivat osallistua lapsensa elämään varhaiskasvatuksessa sekä varhaiskasvatuksen käytäntöihin. Pedagogista dokumentointia voidaan käyttää työvälineenä omaan ammatilliseen kehittymiseen. Pedagoginen dokumentointi voimaannuttaa ammattilaisena ja ohjaa keskittymään lapsen näkökulmaan. Pedagoginen dokumentointi tekee oppimisen ja ajattelun näkyväksi lapselle luoden hyvän lähtökohdan lapsen elinikäiseen oppijuuteen.</p>	
Avainsanat	Pedagoginen dokumentointi, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Lapsilähtöisyys, Ammatillinen kehittyminen

Author(s) Title	Teija Härmä Pedagogical documentation, Guide for early childhood educators
Number of Pages Date	60 pages + 3 appendices 3 October 2018
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Bachelor of Social Services, Kindergarten teacher
Instructor(s)	Seija Mäenpää, Principal Lecturer Sylvia, Tast, Principal Lecturer
<p>My study had a practice-based approach in my Bachelors´ thesis. The purpose of the thesis was to create a practical pedagogical documentation guide including pedagogical documentation methods for early childhood educators. Information was collected by sending a link to an online questionnaire at SurveyMonkey to the early childhood educators from two Facebook early childhood educators groups. By questionnaire, I collected information on the content of the guide. I had a reply from 47 early childhood educators. The responses turned out that a practical guide with examples by different documentation method is what the early childhood educators wished for from a pedagogical documentation guide.</p> <p>In the theoretical part of the thesis, I processed the renewed National Core Curriculum for the Early Childhood Education and Care 2016 and how it specifies pedagogical documentation as the norm for the early childhood education and defines a documentation as the primary tool for planning, assessing and developing early childhood education. It also emphasizes children´s participation and perspectives in the early childhood education. In addition, I examined also how pedagogical documentation reforms pedagogical quality and child-oriented education in the early childhood education environments.</p> <p>Pedagogical documentation produces interaction between child, parents and early childhood educators. With pedagogical documentation, parents could participate in their child´s life in the early childhood education and involve themselves in the practices of early childhood education. Pedagogical documentation can be used as a tool for professional development. Pedagogical documentation empowered as a professional and guided to focus on the children´s view. Pedagogical documentation makes learning and thinking visible to children and create basis to a lifelong learning process.</p>	
Keywords	Pedagogical documentation, National Core Curriculum for Early Childhood Education and Care, Child-oriented, Professional development.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa uudistetaan pedagogisella dokumentoinnilla	2
2.1	Uudistuvan varhaiskasvatuksen tutkiva opettajuus	2
2.2	Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa	6
2.3	Kiireetöntä toimintakulttuuria luodaan pedagogisella dokumentoinnilla	12
2.4	Pedagogisen dokumentoinnin mahdollistaa toimiva työyhteisö	15
2.5	Työn merkityksellisyys näkyviin pedagogisella dokumentoinnilla	18
2.6	Pedagogisen dokumentoinnin haasteet varhaiskasvatuksessa	21
3	Lapsilähtöistä toimintakulttuuria luodaan pedagogisella dokumentoinnilla	23
3.1	Pedagogisen dokumentoinnin runkona lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	23
3.2	Varhaiskasvattaja lapsilähtöisyyden mahdollistajana	27
3.3	Pedagoginen dokumentointi perustuu lapsilähtöisyyteen	31
3.4	Lapsen oppiminen ja ajattelu näkyväksi pedagogisella dokumentoinnilla	33
3.5	Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa vanhempien osallisuuden	39
4	Monimuotoinen opinnäytetyö pedagogisen dokumentoinnin opas	42
4.1	Oppaan tarkoitus ja tavoitteet	42
4.2	Oppaan arviointia	45
5	Pohdinta	46
	Lähteet	50
	Liitteet	
	Liite 1. Kutsu verkkokyselyyn	
	Liite 2. Verkkokyselyn kysymykset	

1 Johdanto

Monimuotoinen opinnäytetyöni käsittelee pedagogista dokumentointia varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön toiminnallisena osuutena on käytännönläheinen opas pedagogisen dokumentoinnin menetelmistä. Opinnäytetyöni teoreettiseen osuuteen valitsemani teorian kautta tarkastelen ja tuotan lukijalle tietoa siitä, miksi pedagoginen dokumentointi on toimiva varhaiskasvatuksen työmenetelmä. Pedagoginen dokumentointi tukee lasten ja perheiden osallisuutta ja toimijuutta. Sen avulla voidaan tukea pienten lasten siirtymistä varhaiskasvatuksen ja kodin välillä. Lasten osallisuuden mahdollistamiseksi varhaiskasvatuksessa tarvitaan Leinonen, Venninen, Ojala (2011) mukaan arvojen, asenteiden ja sääntöjen uudelleentarkastelua ja reflektointia. Tarvitaan myös tietoista aikuisten kontrollin laskemista, jotta lasten aloitteille ja näkemyksille jäisi varhaiskasvatuksen hektisessä arjessa tila. (Leinonen, Venninen, Ojala 2011: 93.)

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on suurien muutoksen edessä. Varhaiskasvatuslaki ja uudistuneet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet korostavat entistä enemmän lapsen ja vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Pedagoginen dokumentointi on merkittävä kehittämis- ja tutkimuskohde varhaiskasvatuksessa. Pedagogisen dokumentoinnin avulla varhaiskasvattajat asettuvat tutkimaan ja ihmettelemään maailmaa yhdessä lasten kanssa oppivana yhteisönä. Työ rikastuu ja työn merkityksellisyys ja ammatillinen itsearvostus saadaan näkyville varhaiskasvattajalle pedagogisen dokumentoinnin avulla. Pedagogisen dokumentoinnin avulla voidaan myös vaikuttaa yhteiskunnalliseen arvostukseen varhaiskasvatusta kohtaan. (Rintakorpi 2018: 11.)

Pedagoginen dokumentointi voi olla vastaus varhaiskasvattajien toiveeseen kiireettömään lapsen kohtaamiseen varhaiskasvatuksessa. Kiire, melu, työn priorisoinnin puute ja niiden aiheuttama väsymys koetaan merkittävinä työhyvinvointiin liittyvinä ongelmina varhaiskasvatuksessa.

Monimuotoisen opinnäytetyöni teoreettinen osuus tarkastelee aluksi uudistuvaa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa, jossa pedagoginen dokumentointi määrittää varhaiskasvatuksen keskeiseksi suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen työmenetelmäksi. Tarkastelen varhaiskasvatuksen dokumentointia ja dokumenttien prosessointia ja miten pedagogisella dokumentoinnilla voidaan auttaa vähentämään kiirettä, lisätä työhyvinvointia sekä tuoda esiin työn mielekkyyttä ja ammatillista identiteettiä varhaiskasvatuksessa.

Luvussa kolme käsittelen lapsilähtöisyyttä, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelun perustana sekä varhaiskasvattajaa lapsilähtöisyyden mahdollistajana, peilaten pedagogista dokumentointia varhaiskasvattajan työhön. Tarkastelen myös lapsen oppimaan oppimista, ja ajattelun kehittymistä, jotka mahdollistuvat pedagogisella dokumentoinnilla, tuoden lapselle oman oppimisen näkyviin. Luvun kolme lopussa tarkastelen, miten pedagoginen dokumentointi lisää vanhempien osallisuutta lapsen varhaiskasvatuksessa.

Keräsin monimuotoisen opinnäytetyöni oppaan teon tueksi varhaiskasvattajien näkemyksiä pedagogisesta dokumentoinnista ja sen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajien vastauksista nousi esiin toive käytännönläheisestä, konkreettisesta pedagogisen dokumentoinnin oppaasta. Koska pedagoginen dokumentointi on aiheena laaja ja liittyy kaikkeen varhaiskasvatuksen toimintaan, en saanut kaikkia varhaiskasvattajien toiveita yhteen oppaaseen. Oppaassa käsittelen esimerkiksi projekti- ja teema-työskentelyn menetelmää sekä lasten toiminnan dokumentointia ja lasta dokumentoijana. Mukana on myös pedagogisen dokumentoinnin näkökulma lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä huoltajien osallisuuden näkökulma. Olen koonnut oppaaseen paljon vinkkejä käytännössä toteutettavaan toimintaan.

2 Varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa uudistetaan pedagogisella dokumentoinnilla

2.1 Uudistuvan varhaiskasvatuksen tutkiva opettajuus

Varhaiskasvatuksen pedagogisen roolin vahvistuttua, odotukset varhaiskasvatuspalveluiden sekä varhaiskasvattajien pedagogiselle osaamiselle kasvavat. On tärkeää pohtia pedagogisen osaamisen merkityksiä ja haasteita nykytilanteessa. Globalisaation seurauksena tila ja aika kutistuu ja rajat poistuvat, tuoden haasteen opetuksen sisällöille ja menetelmille. Maailma muuttuu ja varhaiskasvatuksen tulisi muuttua sen mukana. Lasten arki tulisi Karilan (2017) mukaan, rakentaa kokonaisuudessaan sellaiseksi, että se tukee varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvolähtökohtia, tavoitteita ja painotuksia. (Karila, Kosonen, Järvenkallas 2017: 20-21; Karila 2017: 9-10; Rintakorpi 2010: 11; Rintakorpi 2018: 63.)

Varhaiskasvatus on suomessa pedagogisen toimintakulttuurin käännekohdassa. Varhaiskasvatuksen ohjaus valtakunnan tasolla on muuttunut ja varhaiskasvatuksen sisältö

on saanut uuden toimintaa ohjaavan asiakirjan. Opetushallitus on antanut määräyksenä ensimmäiset normipohjaiset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet elokuussa 2017. Varhaiskasvatussuunnitelman normimuotoisuus velvoittaa ja ohjaa kasvatuksellista ja opetuksellista toimintaa. Varhaiskasvatukseen pohjautuvat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelevät varhaiskasvatuksen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudeksi, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. (Pakanen 2017: 5; Karila, Kosonen, Järvenkallas 2017: 19.)

Varhaiskasvatuksen toiminnassa jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan niin, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 21-22.)

Varhaiskasvatuksen kokonaisvaltaisen pedagogiikan tavoitteena on edistää lasten oppimista, hyvinvointia ja laaja-alaista osaamista. Lapsen varhaiskasvatuksessa oppimat tiedot ja taidot vahvistavat hänen osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnassa. Uudet normipohjaiset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet muodostavat sisällöllisen jatkumon esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien kanssa, vahvistaen varhaiskasvatuksen asemaa osana yhtenäistä suomalaista kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Normipohjaiset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet turvaavat lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet korkeatasoiseen varhaiskasvatukseen sekä koulutukselliseen tasa-arvoon. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet tuo varhaiskasvatukseen käytännön tasolle. (Pakanen 2017: 5; Karila, Kosonen, Järvenkallas 2017: 20; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 18,21-22, 36; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 36.)

Vuonna 2015 voimaan tullut varhaiskasvatustalaki säätää lapsen oikeuksista varhaiskasvatukseen, korostaa lapsen etua toiminnan järjestämisessä sekä selkeyttää varhaiskasvatuksen pedagogista tehtävää. Varhaiskasvatustalakiin kirjatut tavoitteet näkyvät varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa esimerkiksi laaja-alaisen osaamisen kuvauksissa, toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavissa periaatteissa sekä niiden pohjalta rakentavassa varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa. Varhaiskasvatustalain tavoitteissa korostetaan aiempaa selkeämmin lapsen etua ja oikeuksia sekä lapsen näkökulmien huomioon ottamista toiminnan järjestämisessä. (Kola-Torvinen 2017: 13; Karila, Kosonen, Järvenkallas 2017: 19-21; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 32.)

Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua. Tavoitteellisen toiminnan perustaa varhaiskasvatuksessa luovat arvot, oppimiskäsitys, siihen pohjautuva toimintakulttuuri sekä monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö ja työtavat. Toiminnan suunnittelun lähtökohtana toimii lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 37.)

Pedagoginen toiminta edellyttää laaja-alaista suunnitelmallisuutta, jonka velvoitteena on pedagogisen toiminnan arviointi joka tasolla. Varhaiskasvatuksen pedagogiikassa korostuu varhaiskasvatuksen kokonaisvaltainen näkemys. Pedagogiikka rakentuu ja nivoutuu yhteen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Laadukkaimman varhaiskasvatuksen varmistaa kokonaisvaltainen, lapsilähtöinen, osallistava ja yhteisöllinen luovuutta ja tutkivaa oppimista painottava kokonaisuus. Laadukkaassa varhaiskasvatuksessa toteutuu lasten oikeus osallisuuteen. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka toteutuu käytännön toiminnassa arjessa sekä lasten ja aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytys on varhaiskasvattajan syvälinen ymmärrys pedagogisen ja lapsilähtöisen toiminnan merkityksistä. Varhaiskasvatuksen pedagogiikan merkitys, sisällöt ja keskeiset menetelmät nähdään yleisesti hyvin eri tavoin varhaiskasvatuksessa ja lastentarhanopettajien keskuudessa. Varhaiskasvatuksen pedagogiikan tulkinnat ovat sidoksissa varhaiskasvatuksen historialliseen ja kulttuuriseen kehikseen, jossa pedagogiikan painotukset vaihtelevat. Varhaiskasvatuksen pedagogiikan tulkintoihin heijastuu, mitä kulloinkin ajatellaan lapsuudesta, varhaiskasvatuksen tehtävästä, pedagogiikan tavoitteista, lapsen kehityksestä ja oppimisesta sekä pienten lasten kasvatukseen soveltuvista pedagogisista menetelmistä. (Rintakorpi 2017: 30; Leinonen, Venninen, Ojala 2011: 87; Pakanen 2017:5; Karila 2017: 9-11.)

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisessä oppiva yhteisö on toimintakulttuurin ytimenä. Oppivaa yhteisöä vahvistavat yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset. Oppivassa yhteisössä lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä toisiltaan, erilaisille mielipiteille ja tunteille löytyy tilaa. Oppivassa yhteisössä lapset ja henkilöstö jakavat rohkeasti ajatuksiaan ja kokeilevat uudenlaisia toimintatapoja. Oppiva yhteisö arvio ja kehittää toimintaansa jatkuvasti sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppiva yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyteen sallien myös erehtymisen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 29.)

Varhaiskasvattajilta edellytetään ajattelutavan muutosta. Toiminnan näkyväksi tekemisestä on suunnattava kohti toimintakulttuurin tutkimista ja kehittämistä pedagogisen dokumentoinnin prosessin avulla. Pedagoginen dokumentointi syventää varhaiskasvattajien ymmärrystä toteuttamastaan pedagogiikasta. Avain muutokseen ja uudelleen

luovuuteen on työyhteisön kriittinen ja reflektiivinen keskustelu toteuttamastaan pedagogiikasta. Uudenlainen kuuntelemisen kulttuuri muuttaa päähuomion opettamisesta oppimiseen. Osallistavan ja oppivan yhteisön onnistumisen ehtona on, ettei olla etsimässä yhtä oikeaa vastausta. Vastavuoroisessa ja osallistavassa toimintakulttuurissa varhaiskasvattaja on kiinnostunut siitä, miten lapsi ajattelee ja mihin lapsen tuottama tieto perustuu. Opettaja asettuu opettajasta oppimisen tukijaksi ja oppijaksi lasten rinnalle. Varhaiskasvattajan rooli painottuu entistä enemmän tutkivaan opettajuuteen. Varhaiskasvattajat ovat yhteisellä matkalla lasten kanssa, jossa kaikki osapuolet oppivat vuorovaiikutuksessa. Opettajan tehtävänä on luoda tietoa ja ymmärrystä yhdessä lasten kanssa, suhteuttaen sitä kriittisesti itseensä ja ympäröivään maailmaan. Opetuksessa ei tyydytä vain valmiiseen tietoon. Pedagoginen dokumentointi toimii punaisena lankana kietoen opettamisen ja oppimisen prosessit yhteen. (Keskinen, Lounassalo 2011: 200; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 152-153, 162; Rintakorpi 2009: 87; Karlsson 2008: 36; Hujala ym. 1998: 142; Rintakorpi 2010: 10-11; Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski, Nivala 1998: 100.)

Pedagoginen dokumentointi ei ole enää yksittäisen varhaiskasvattajan tai päiväkodin mahdollinen valinta, vaan normi, jota kaikkien tulisi varhaiskasvatuksen toiminnassa toteuttaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelee pedagogisen dokumentoinnin varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmäksi. Pedagoginen dokumentointi tuo varhaiskasvatuslain käytäntöön. Pedagoginen dokumentointi nivoutuu luovalla ja lapsilähtöisellä tavalla laaja-alaiseen osaamiseen, osallisuuteen, lasten toimijuuteen sekä positiiviseen pedagogiikkaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 37; Rintakorpi 2017: 27; Rintakorpi 2018: 52.)

Pedagogiseen dokumentointiin osallistuu koko yhteisö. Lastentarhanopettajan pedagoginen osaaminen kokoaa lasten ja vanhempien kanssa tuotetut dokumentit yhteen osaamisen ja kokemuksen kautta. Työn kannalta merkityksellisintä ovat lasten kiinnostuksen kohteet ja näkökulmat sekä lapsen ainutkertaiset tarpeet, jotka kootaan yhteen luoden suunnitelmallista ja tavoitteellista varhaiskasvatusta. Lastentarhanopettajalla vaaditaan monipuolista osaamista. Vaaditaan taitoa suunnitella lasten kokemuksia ja kiinnostuksen kohteita koskettavaa laadukasta pedagogista toimintaa. Lasten ja vanhempien toiveet, tarpeet ja näkemykset yhdistetään varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin tavoitteisiin. Näin viedään lapsen oppiminen seuraavalle tasolle. (Rintakorpi 2017: 28; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 14-15.)

Johtajuus on varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin keskeisesti vaikuttava tekijä. Pedagogisen toimintakulttuurin muutoksessa vaaditaan vahvaa pedagogista osaamista. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen edellytyksenä on pedagogiikan johtaminen. Pedagogiikan johtaminen varhaiskasvatuksessa on kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista kehittämistä, arviointia ja johtamista. Varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on edellytysten luominen toimintakulttuurin kehittämiseen sekä arviointiin. Laadukkaalla pedagogisella johtajuudella mahdollistetaan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa asenteiden muokkaaminen ja käytännön toiminnan organisointi tarkoituksenmukaisella tavalla. Johtajan pedagogisen roolin tulisi Tahkokallion (2014) mukaan sisältää tutkimuksellista otetta, mahdollisuutta osallistua ryhmien työskentelyyn ja keskusteluihin sekä kykyä ohjata ryhmien työskentelyä. Lisäksi johtajalta vaaditaan taitoa tutkia todellisuutta. Johtaja voi työnjohdollisilla järjestelyillä vaikuttaa kehittävän työskentelyn edellytyksien saavuttamiseen. Päiväkodin johtaja on pedagogiikan asiantuntija, joka herättää, ylläpitää, resursoi ja suuntaa pedagogista keskustelua ja kehittämistyötä yhteisössään. Hän ohjaa ja tukee työyhteisöään rakenteellisissa muutoksissa. Käytännössä päiväkodin johtajien toimenkuva on kuitenkin usein pirstoutunut. Johtajan työnkuvaan kuuluu paljon hallinnollisia tehtäviä, jolloin pedagogiikan johtamiseen ei useinkaan riitä tarpeeksi aikaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 28; Rintakorpi 2018: 56, 59; Rintakorpi, Vihmari, Henttonen 2017: 16; Tahkokallio 2014: 237.)

2.2 Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa dokumentoinnilla tarkoitetaan yleisesti toiminnan, lapsen oppimisen ja kehityksen tallentamista ja näkyväksi tekemistä lasten piirrosten ja aikuisten muistiinpanojen sekä valokuvaamisen avulla. Dokumentoinnin tavoitteina varhaiskasvatuksessa on toiminnan näkyväksi tekeminen ja tallentaminen, tiedottaminen toiminnasta sekä erilaisten muistojen tallentaminen myöhemmin tapahtuvaa reflektointia varten. Dokumentit toimivat kommunikoinnin apuvälineenä tukea tarvitsevien lasten ja monikulttuuristen perheiden kanssa. Varhaiskasvatuksen dokumentteja ovat valokuvat, videot, lasten teokset, muistiin kirjatut ja äänitetyt haastattelut sekä muistiinpanot, ajatuskartat, lomakkeet, lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä opetussuunnitelmat. Dokumentit tekevät varhaiskasvatuksen toimintaa näkyväksi ja vastaavat kysymyksiin: ”Mitä varhaiskasvatuksessa tehtiin?”, ”Mitä varhaiskasvatuksessa tapahtui?” tai ”Mitä varhaiskasvatuksessa opittiin?”. Dokumenttien avulla osallistetaan vanhemmat varhaiskasvatuksen toimintaan. Dokumentit toimivat siltana kodin ja varhaiskasvatuksen välillä,

tehdn lapsen päivästä kokonaisuuden. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017:10,18; Rintakorpi 2018: 11, 17; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 162; Rintakorpi 2009: 85.)

Reggio Emilia -kasvatusajattelu alkoi 90-luvulla kiinnostaa varhaiskasvattajia. Reggiolaisessa toimintakulttuurissa dokumentointi liittyy lapsen oppimisprosesseihin, joissa dokumentointi ylläpitää opetusta dialogisessa suhteessa lapsen oppimisen kanssa. Varhaiskasvatuksen dokumentoinnin avulla on tehty näkyväksi varhaiskasvatustoimintaa, lapsen oppimista ja eheytyneen opetuksen polkua. Dokumenttien avulla varhaiskasvattajan on mahdollista pyrkiä käsittämään ja tulkitsemaan varhaiskasvatuksen toimintaa. Dokumentit ovat konkreettisia jälkiä prosessista, jossa lapset ja varhaiskasvattajat ovat yhdessä mukana. Dokumenteista saatua tietoa ja ymmärrystä hyödynnetään työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden ja menetelmien sekä sisältöjen muokkamiseen lapsen kiinnostusta ja tarpeita vastaaviksi. Dokumentoinnin avulla varhaiskasvatuksen pedagogiseen käytäntöön etsitään syvempää merkitystä. Dokumenttien avulla palautetaan mieleen asioita sekä kurkistetaan tulevaisuuteen. Varhaiskasvattaja ja lapset tutkivat, kasvavat ja kehittyvät yhdessä. Dokumentoinnin avulla rakennetaan suhdetta itseensä varhaiskasvattajana sekä suhdetta lapsiin, joiden ajattelua, sanomista ja toimintaa dokumentoidaan. Tunnelmat, ajatukset ja tieto välittyvät dokumenttien avulla. Dokumentoinnin avulla tehdään näkyväksi lapsilähtöistä, suunnitelmallista ja tavoitteellista varhaiskasvatusta. Dokumentit mukautuvat ja muotoutuvat lapsen, vanhempien ja varhaiskasvattajien toiminnan seurauksena. Dokumenttien vaikutuksesta lapsen, vanhempien ja kasvattajien toiminta, kokemukset ja ajattelu muuttuvat. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 10; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 37; Ojala 2009: 32-33; Rintakorpi 2016: 156; Rintakorpi 2010: 20,63; Rintakorpi 2017: 27; Rintakorpi 2018: 17,19.)

Monipuoliset työtavat varhaiskasvatuksessa edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja hyödyntäen henkilöstön ja lasten osaamista. Varhaiskasvatuksessa lapset ottavat osaa työtapojen valintaan ja suunnitteluun omien edellytystensä mukaisesti sekä lapsilla tulee olla mahdollisuus kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri tavoin oppiville ja eri-ikäisille lapsille onnistumisen kokemuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 38.)

Lapsen osallisuuden varhaiskasvatuksessa mahdollistavat toiminnalliset ja osallistavat menetelmät. Pedagoginen dokumentoinnin avulla saadaan ideoita varhaiskasvatustyöhön lapsen toiminnasta ja ajattelusta. Lapsen näkemyksistä saadaan monipuolinen ja

todellisuutta vastaava kuva dokumenttien avulla, jolloin varhaiskasvatusta voidaan kehittää. Pedagoginen dokumentointi tekee näkyväksi lapsen oppimaan oppimisen vuorovaikuttaisia prosesseja. (Tast 2007: 42; Rintakorpi 2010: 53; Keskinen, Lounassalo 2011: 202.)

Dokumenttien pedagogisen reflektoinnin tavoitteena on rakentaa varhaiskasvattajien, lapsen ja vanhempien yhteistä käsitystä siitä, mitä dokumenteista esiin nousevat ilmiöt tarkoittavat varhaiskasvatuksen suunnittelemisen, toteuttamisen ja arvioinnin kannalta. Dokumentointi on pedagogisen dokumentoinnin vuorovaikutteinen prosessi, jossa dokumentteja tulkitaan varhaiskasvattajien, lapsen sekä vanhempien kanssa. Pedagogisessa dokumentoinnissa on kyse prosessien havainnoinnista ja näkyväksi tekemisestä myöhemmää tarkastelua varten. Dokumenttien tulkitseminen yhdessä luo uutta ymmärrystä rakentaen henkilökohtaisia ja yhteisöllisiä merkityksiä. Pedagogisen dokumentoinnin avulla saatu tieto ja ymmärrys suuntaa ja muokkaa varhaiskasvatuksen toimintaa. Pedagoginen dokumentointi on työkalu reflektiiviseen ja demokraattiseen pedagogiikkaan, jonka kautta voidaan tarkastella eettisesti suhdetta omaan itseensä kasvattajana, toisiin ihmisiin sekä ympäröivään maailmaan. Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteet ja menetelmät liittyvät yhteiskunnassa ja kasvatusyhteisöissä vallitseviin oppimiskäsityksiin, varhaiskasvatuksessa toteutettavaan dokumentointiin. Pedagoginen dokumentointi muuttaa varhaiskasvatusta, muuttamalla tiedotuksen painopisteen henkilökunnan suunnitelmista lasten tekemisiin. (Rintakorpi 2017: 27; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 153; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 10,12; Rintakorpi 2009: 85; Rintakorpi 2018: 11,16; Keskinen, Lounassalo 2011: 213.)

Pedagogisessa dokumentoinnissa suhtaudutaan varhaiskasvatuksen dokumentteihin laajemmin ja ammatillisemmin, kuin vain toiminnan näkyväksi tekemisessä dokumenttien kautta. Pedagoginen dokumentointi ei ole lapsen arviointia, eikä tarkkailua. Pedagogisen dokumentoinnin avulla tuodaan esiin lapsen onnistumisia, osaamista ja kykyjä, ilman etukäteen asetettuja raameja. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka ja Pedagoginen dokumentointi on koko työyhteisön yhteinen tehtävä, jolle on luotava suunnitelma ja rakenteet varhaiskasvatuksessa. Pedagogiseen dokumentointiin liittyvät mahdollisuudet eivät avaudu, mikäli varhaiskasvatuksen dokumentointi ei syvene pedagogiseksi dokumentoinniksi. (Rintakorpi 2018: 54-59; Ojala 2009: 33; Keskinen, Lounassalo 2011: 200; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 154, 164.)

Varhaiskasvatuksessa dokumentoinnin ensimmäinen askel otetaan, kun havainnoidaan ja taltioidaan toimintaa tarkoituksena koota muistoja. Dokumentointi alkaa kasvattajayhteisön opetellessa käyttämään raportoivan taltioinnin menetelmää ja ottaessa dokumentointivälineet arkisiksi työkaluiksi. Rintakorven (2018) väitöstutkimuksessa todetaan, miten toiminnan tallentaminen liittyy sellaiseen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, jossa toimitaan aikuislähtöisesti, mutta ollaan kiinnostuneita lapsista ja toiminnan näkyväksi tekemisestä. (Rintakorpi 2009: 85-86; Rintakorpi 2018: 53,58.)

Ilman toiminnan dokumentointia varhaiskasvatuksessa on vaarana sirpaleisuus ja toiminnan merkitysten karkaaminen lasten ja kasvattajien ulottumattomiin. Dokumenttien avulla asioita voidaan tarkastella subjektiivisesti tai objektiivisesti analysoiden. Kun asiat päiväkodissa eivät vain ole ja mene, lapsi saa rauhan paneutua tärkeiksi koettuihin asioihin ja tuottaa omaa tutkimustietoa. Lapsen itsensä tuottama tutkimustieto palvelee lasta oppijana, luoden monipuolista tiedon ja ymmärryksen rakentumista. Dokumentointi auttaa näkemään varhaiskasvatuksessa toiminnan laatua. Dokumenttien avulla voidaan todentaa, havainnoida ja arvioida varhaiskasvatuksen toimintaa. (Rintakorpi 2009, 63, 88-89.)

Dokumentoinnin syventäminen raportoivasta taltioinnista pedagogiseen dokumentointiin vaatii varhaiskasvattajilta ajattelutavan muutosta ja kykyä reflektoida omaa toimintaa. Rintakorpi (2010) toteaa, ettei pelkkä kuvien esille laittaminen ja kuvien selittäminen albumikuvien tyyliin tee dokumentoinnista pedagogista, reflektiivistä ja demokraattista työkalua, mutta on kuitenkin myönteinen askel kohti osallistavaa varhaiskasvatusta. (Rintakorpi 2010, 49.)

Kun tallentamisesta siirrytään kohti pedagogista dokumentointia, rakennetaan varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria yhdessä tutkien, kokeillen ja oppien. Dokumentoinnista tulee pedagogista silloin, kun sen avulla pyritään arvioimaan ja kehittämään kasvatus-toimintaa käytännössä. Rintakorpi toteaa väitöstutkimuksessaan (2018), kun varhaiskasvatuksessa siirryttiin toiminnan tallentamisesta toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen pedagogisen dokumentoinnin avulla, mahdollistui lapsilähtöinen ja kehittyvä toimintakulttuuri. Mitä runsaampaa pedagoginen dokumentointi oli, sen ennakkoluulottomampaa, luovempaa ja pedagogisemmin painottunutta toimintaa varhaiskasvatuksessa lasten kanssa oli. (Rintakorpi 2018: 63, 59.)

Pedagoginen dokumentointi on yhteydessä uusien mahdollisuuksien kehittämiseen ja uusien prosessien luomiseen varhaiskasvatuksessa. Pedagogisen dokumentoinnin avulla voidaan aktiivisesti vaikuttaa muutokseen. Pedagoginen dokumentointi on työväline, jonka avulla luodaan reflektiivistä, vuorovaikutteista ja demokraattista pedagogiikkaa varhaiskasvatukseen. Se on havainnointiin perustuva tavoitteellinen tutkimusmenetelmä sekä vaativa ja antoisa työmenetelmä. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoituksena on saada varhaiskasvattaja kyseenalaistamaan omia tapoja ja aktivoimaan omaa ajattelua. (Rintakorpi 2018: 63; Rintakorpi 2010: 8, 62; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 14, 16.)

Pedagoginen dokumentointi on dialogia ihmisten, ilmiöiden, maailman sekä tiedon ja luovuuden välillä. Pedagogisen dokumentoinnin avulla haastetaan lapset ja vanhemmat pohtimaan, perustelevaan, seuraamaan, arvioimaan ja muokkaamaan varhaiskasvatusta. Pedagoginen dokumentointi sisältää oletuksen siitä, että asiat eivät vain ole ja tapahdu tietyllä tavalla. Pedagoginen dokumentointi havainnollistaa sen, miten asiat ovat avoimia erilaisille tulkinnoille ja jatkuvalla muutoksella. (Dahlberg, Moss, Pence 2013: 154; Rintakorpi 2018: 63.)

Pedagogista dokumentointia tehdään pääosin osana työtä lapsiryhmässä, yhdessä lasten kanssa tai muuten lasten nähdessä. Pedagoginen dokumentointi on osa päivittäistä vuorovaikutusta lapsen kanssa ja lasten kesken. Pedagogisessa dokumentoinnissa osa toiminnan suunnittelua, valmistelua, motivointia ja siitä tiedottamista sulautuu työksi lasten kanssa. Pedagoginen dokumentointi tukee edessä olevan toiminnan suunnittelua. (Keskinen, Lounassalo 2011: 207- 208.)

Pedagogisen dokumentoinnin dokumentointi ei ole suora kuvaus siitä, mitä lapset tekevät ja sanovat. Dokumentit kuvaavat asioita, joita dokumentoija on päättänyt tallentaa. Dokumentti voi tarkoittaa sitä tulkitseville henkilöille eri asioita. Pedagoginen dokumentointi on näkemisen prosessointia. Pedagogisen toiminnan merkitys ei synny näkemisestä ja havainnoista sinänsä, vaan merkitys syntyy tulkinnan avulla. Varhaiskasvattajan näkökulmasta havainnoinnin ja dokumentoinnin haasteena on havaita ja valita ne asiat, joihin kiinnittää huomio ja dokumentoida. Dokumentoinnin ulkopuolelle jää kuitenkin aina runsaasti asioita. Pedagogisessa dokumentoinnissa tehdään valintoja pedagogisen toiminnan ja sen dokumentoimisen suhteen. (Rintakorpi 2010: 20,21; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 154; Rintakorpi 2018: 56,57; Ojala 2009: 33.)

Pedagoginen dokumentointi jaetaan kahteen toisiinsa liittyvään osaan. Sisältöön, eli dokumentteihin ja niiden prosessointiin. Pedagogisen dokumentoinnin prosessissa dokumenteilla tarkoitetaan sisältöä, tallenteita, jotka tuovat esiin varhaiskasvatukseen liittyviä ilmiöitä ja pedagogista työtä näkyväksi ja konkreettiseksi. Dokumenttien tuottaminen on vain yksi osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Dokumentointi tekee prosessin näkyväksi, toimien muistin tukena sekä tiedon ja tunnelmien välittäjänä. Tallennettujen dokumenttien avulla voidaan palata aiempiin oppimiskokemuksiin ja koota oppimisen osista kokonaisuuksia.

Prosessityöskentelylle on luonteenomaista toiminnan muotoutuminen vähitellen. Tallennetut dokumentit kertovat lapsen yksilöllisestä oppimisesta ja ryhmän vuorovaikutuksen eri vaiheista. Pedagogisen dokumentoinnin prosessointiin kuuluu sisällön reflektointi yksin ja yhdessä varhaiskasvattajien, lapsen sekä vanhempien kanssa. Dokumentoinnin prosessi alkaa erilaisten näkemysten ja kokemusten tallentamisesta ja jakamisesta dokumenttien avulla. Dokumentointi toimii varhaiskasvatuksessa vuorovaikutuksen vahvistajana, tiedonvälittäjänä ja osallisuuden lisääjänä. Dokumentointi ei kuitenkaan korvaa henkilöiden välistä vuorovaikutusta, vaan on media, joka välittää sisältöjä. Keskustelemalla ja leikkimällä lapsen kanssa sekä havainnoimalla ja dokumentoimalla lapsen toimintaa, tulkiten dokumentteja saadaan selville, mihin lapsen toiminta, käsitykset, toiveet ja tarpeet liittyvät. Dokumenttien prosessointi luo merkityksen dokumenteille. Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena varhaiskasvatuksessa on lasten ja vanhempien osallisuuden ja toimijuuden tukeminen. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoituksena on avata uusia näkökulmia ja vaihtoehtoja sekä kehittää varhaiskasvatusta lapsia ja vanhempia osallistavammaksi. Pedagoginen dokumentointi luo kysymyksiä pikemmin kuin antaa valmiita vastauksia. (Dahlberg, Moss, Pence 2013: 156; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 37; Rusanen, Kuusela, Rintakorpi, Torkki, 2014: 66-67; Rintakorpi 2010: 16; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 10; Rintakorpi 2017b: 27; Rintakorpi 2018: 11,26,54,57.)

Pedagoginen dokumentointi on jatkuva prosessi, jossa ymmärryksen pedagogisesta toiminnasta muodostaa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta. Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että varhaiskasvattajat oppivat tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtävät lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 37.)

Pedagogisen dokumentoinnin prosessi vaikuttaa toimintakulttuuriin, lapsiin ja opetukseen. Toiminnan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen rakentuu lasten, vanhempien ja

varhaiskasvattajien kesken. Pedagogisen dokumentoinnin prosessi ei ole suoritus, joka alkaa ja loppuu, vaan se on jatkuvaa virtausta ihmisten ja ilmiöiden välillä. Pedagoginen dokumentointi on jatkuvaa pedagogisen toiminnan suunnittelua ja rakentamista ja taas sen uudelleen suunnittelua ja rakentamista, pedagogisen prosessin etenemisen ja lisääntyvän ymmärryksen myötä. Pedagogisen dokumentoinnin monimuotoisessa prosessissa suodattuu se, mitä, miksi ja miten tehdään. Dokumentoimalla tapahtumat, mahdollistetaan pedagogisen dokumentoinnin prosessin jatkuvuus. Pedagogisen dokumentoinnin uudenlaisen projektimaisen työtavan onnistumisen edellytys on hyvä työskentelyilmapiiri niin lasten, kuin varhaiskasvattajien kesken. Aikuisilta vaaditaan avointa ja innostunutta asennetta luoviin projekteihin. (Rintakorpi 2018: 57; Rintakorpi 2010: 20; Rintakorpi 2017: 28; Rintakorpi 2008: 115.)

2.3 Kiireetöntä toimintakulttuuria luodaan pedagogisella dokumentoinnilla

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa vaikuttaen suoraan varhaiskasvatuksen laatuun. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kokonaisuus rakentuu arvoista ja periaatteista, työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta, oppimisympäristöistä ja työtavoista, yhteistyöstä ja sen eri muodoista, vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä, henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta sekä johtamisrakenteista ja -käytännöistä ja toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista. Toimintakulttuuri, joka tukee varhaiskasvatustyön tavoitteita, luo suotuisat olosuhteet lasten osallisuudelle, kehitykselle, oppimiselle, turvallisuudelle ja hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle. Toimintakulttuuria kehittäessä tulisi huomioida yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä, jossa selkeä, suunnitelmallinen ja joustava päivän rakenne edistävät lasten hyvinvointia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 28,31.)

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri näkyy arkisena toimintana. Toimintakulttuurin sisällä ja taustalla vaikuttavat yhteiskunnassa ja yhteisössä valitut tai omaksutut arvot, kasvatuskäsitykset, normit, vuorovaikutus, ilmapiiri, henkilöstön osaaminen ja kehittämisote sekä johtaminen. Varhaiskasvatuksessa luodaan yhteistä lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen turvaavaa toimintakulttuuria kasvattajien, lasten ja perheiden vuorovaikutuksessa. Toimintakulttuurin kehittämiseen tarvitaan tunteita, tahtoa, tekemistä ja tietoa. (Rintakorpi 2018: 17, 51; Keskinen, Lounassalo 2011: 213.)

Pedagogisen dokumentoinnin aloittaminen työyhteisössä vaatii Rintakorven (2016) mukaan suorituskeskeisyyden oravanpyörän pysäyttämistä. Pedagogisen dokumentoinnin avulla varhaiskasvatusta voidaan tutkia ja kehittää yhdessä arjessa. Pedagoginen doku-

mentointi auttaa vähentämään kiirettä ja lisää työhyvinvointia varhaiskasvatuksen työyhteisöissä. Pedagoginen dokumentointi on väline ymmärtää, arvioida, hallita ja kehittää varhaiskasvatusta. Erilaisten näkökulmien avaaminen ja merkitysten etsiminen ovat pedagogisen dokumentoinnin lähtökohtana. Lapsen ja vanhempien näkemykset vaikuttavat pedagogisen dokumentoinnin kautta siihen mitä varhaiskasvatuksessa tehdään. Pedagoginen dokumentointi auttaa varhaiskasvattajia suuntaamaan varhaiskasvatuksessa huomion olennaisiin asioihin. Pedagogisen dokumentoinnin avulla kokemustieto ja tutkimustieto löytävät entistä luontevammin omat paikkansa varhaiskasvatuksen arjessa. (Rintakorpi 2016: 155; Rintakorpi 2018: 15,63; Keskinen, Lounassalo 2011: 199; Rintakorpi 2017: 28.)

Lapsen ja varhaiskasvattajan välinen vuorovaikutus rakentuu pitkälti päivittäisten rutiinien ja aikataulujen mukaan. Tällaisessa arjessa ei Roos (2016) mukaan varhaiskasvattajalla ole aina välttämättä riittävästi mahdollisuuksia lapsen ja aikuisen väliseen kohtamiseen, läsnäoloon ja kuuntelemiseen. Vuorovaikutus on hänen mukaansa pitkälti järjestyksen ylläpitoa ja ohjattua toimintaa, ilman aitoa lapsen osallisuuden mahdollistamista. Keskinen-Lounassalo (2011) mainitsevat, varhaiskasvattajien toiveen saada lisää aikaa pysähtymiseen ydintehtävän äärelle lasta kuulevaan vuorovaikutukseen, kohtaamaan lapsia sekä auttamaan lapsia kohtaamaan toisiaan. Keskinen, Lounassalo (2011) tarjoavat varhaiskasvattajien avuksi tähän pedagogista dokumentointi, jonka avulla vähennetään varhaiskasvatustyön pakkotahtisuutta. Lapsen äärelle pysähtyminen on Roos (2016) mukaan useimmiten kiinni omasta asennoitumisesta sekä työn organisoinnista. Hänen mukaansa työyhteisöissä olisi hyvä pohtia onko työyhteisön vallitsevana tapana varhaiskasvattajien rauhoittuminen lapsen äärelle vai se, että varhaiskasvattajat juoksevat ympäri taloa toimittaen ”tärkeitä asioita”. Pedagoginen dokumentointi on turvallinen ja työhyvinvointia rakentava tapa arvioida ja kehittää omaa työtä. Pedagogisen dokumentoinnin avulla on mahdollista luoda kiireetöntä varhaiskasvatuksen elämää, raijata kelloihin ja kalentereihin tilaa osallisuudelle, jakamiselle ja pohdiskelulle. (Roos 2016, 84-85,88; Keskinen, Lounassalo 2011: 207-208.)

Varhaiskasvatuksen arjessa on Nätyngin (2016) mukaan tänä päivänä jatkuva kiire ja varhaiskasvattajilla valtava riittämättömyyden tunne, joka lisää stressiä ja pahan olon tunnetta. Koivusen (2009) mukaan kiire on todellista varhaiskasvatuksen arjessa, mutta joskus se voi ”jäädä päälle” ja muuttua sisäiseksi kiireeksi, jolloin varhaiskasvattajalla on tunne kiireestä, vaikka todellisuudessa kiirettä ei olisi. Tekemättömät työt ovat liikaa ajatuksissa ja vaikeuttavat keskittymistä sen hetkiseen tehtävään. Nätyngi (2016) toteaa,

miten usein työntekijä, joka touhuu koko ajan jotakin vaikuttaa meistä ahkeralta, kun taas työntekijä, joka ”vain” istuu lattialla lasten keskellä voi ensisilmäyksellä vaikuttaa laiskalta. Kalliala (2011) toteaa, miten sensitiivinen sohvilla istuva varhaiskasvattaja rikastuttaa lasten leikkiä. Lasten pariin pysähtymiseen on annettava itselleen lupa. Kiireen tuntua hillitsemään ja lasten aidon kohtaamisen mahdollistamiseksi on Arvokas-hankkeeseen liittyvässä tutkimusprojektissa kehitetty lapsen kohtaamisen ja aikuisen läsnäolon mahdollistava ”Nojatuolipedagogiikka”. Nojatuolipedagogiikan ajatuksena on, että varhaiskasvatuksen jokaisessa tilassa on mukava pehmeä tuoli, jossa varhaiskasvattaja keskustelee lasten kanssa ja antaa itselleen luvan rauhoittua ja istua alas. Nojatuolipedagogiikassa arki järjestetään niin, että varhaiskasvattaja on läsnä sekä hänellä on aidoista aikaa lapsille. Aikuinen usein itse tekee Nätyngin (2016) mukaan kiireen. Läsnäoloa lasten parissa voi lisätä muiden asioiden priorisoinnilla ja organisoinnilla. Läsnäoloa häiritseville muille työtehtäville voi työyhteisössä järjestää sopivat ajankohdat. Kehittämiseen vaaditaan motivoituneisuutta ja aitoa kiinnostusta lasta kohtaan. Työssä on Nätyngin (2016) mukaan muistettava se, miksi ja ketä varten varhaiskasvatuksen työtä tehdään. (Nätyngin 2016: 100-104; Koivunen 2009: 191; Kalliala 2011: 258.)

Leinonen, Venninen, Ojala (2011) toteavat, miten varhaiskasvatuksen kehittämistehtävät eivät ole helppoja. Muutokseen vaaditaan aikuisten ja lasten yhteistä sitoutumista ja asennemuutosta. Heidän toteuttamassa tutkimuksessa moni varhaiskasvatuksen tiimi on huomannut, miten kiireen tuntua osallisuutta estävänä tekijänä voidaan vähentää varhaiskasvattajien yhteisellä sitoutumisella, joustamisella ja työn organisoinnilla. Pienryhmätoiminta ja ryhmän jakaminen yhdistettynä pedagogiseen dokumentointiin mahdollistivat lapsen kuulluksi tulemisen ja vahvistivat lapsen yksilöllistä huomioimista sekä vähensivät kiireen tuntua. Kiireettömyyden ja osallistavien rutiinien omaksuminen voidaan ajatella Leinonen, Venninen, Ojalan (2011) mukaan, toimintakulttuurin kehittämisenä ja muokkaamisena. (Leinonen, Venninen, Ojala 2011: 89, 90.)

Dokumentointi varhaiskasvatuksen pedagogisena välineenä kehittää varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria vastavuoroisella ja lapsen kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Pedagogisen toiminnan keskellä on lapsi yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Pedagogisen dokumentoinnin kautta suunnataan varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria entistä lapsilähtöisempään, vuorovaikutuksellisempaan, eheytympään ja pedagogisesti painottuneempaan suuntaan. Pedagogisen taustatyön avulla syntyy käsitys siitä, mitä tehdään, miksi tehdään ja miten asiat käytännössä tehdään. Pedagogisen dokumentoinnin avulla voidaan selvittää lapsen näkökulma. Dokumentoinnilla tehdään jokainen lapsi näkyväksi

ja autetaan lasta saamaan oma näkemyksensä kuulluksi. Lapsen kertoessa aikuisten tukemina ajatuksiaan myös toisille lapsille, rikastuu myös lapsen oma sisäinen kuuleminen. (Rintakorpi 2018: 34-35, 52; Pakanen 2017: 5; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 16; Keskinen, Lounassalo 2011: 200.)

2.4 Pedagogisen dokumentoinnin mahdollistaa toimiva työyhteisö

Rintakorpi (2018) toteaa, miten varhaiskasvattajien tulisi pohtia kriittisesti, minkälainen arvomaailma tai oppimiskäsitys varhaiskasvatuksen dokumenteista välittyy. Hänen mukaansa kasvattajat voivat tietoisesti pyrkiä vastustamaan rutinoitumista ja tarkkailla jatkuvasti, vastaako varhaiskasvatus muuttuvan maailman, erilaisten lasten sekä heidän kehittymisensä ja oppimisensa vaatimuksiin. Varhaiskasvattajat toimivat lasta osallistavana kasvattajana kokonaisvaltaisesti omista lähtökohdistaan ja kokemuksistaan ammentaen. Osallisuuden kokemukseen päiväkotiyhteisössä liittyy se, millaiseksi kasvattaja kokee oman osallisuutensa suhteessa työtovereihinsa ja päiväkodissa vallitsevaan toimintakulttuuriin. Jos varhaiskasvattajan oma kokemus osallisuudesta on negatiivinen, vaikuttaa se väistämättä myös tapaan toimia ja olla lasten kanssa. Toimiva, yhteistyöhön kykenevä ja hyvinvoiva työyhteisö on varhaiskasvatuksen laadun ja lapsen osallisuuden vahvistamisen tae. (Rintakorpi 2018: 53; Vilpas, Tast 2011: 148-149; Hujala ym. 1998: 191.)

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan sekä arvostavat yhteistyötä. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää henkilöstön pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 20, 29.)

Pedagogisen dokumentoinnin varhaiskasvatuksessa mahdollistaa hyvin toimiva työyhteisö. Kasvattajat ovat oppimassa asioita yhdessä, toinen toistaan tukien. Pedagoginen dokumentointi työtapanaan vaatii opettelua ja työyhteisön yhteistä tahtoa. Pedagoginen dokumentointi vaatii onnistuakseen suunnittelua, ajankäytön, ammattiroolien ja toimintarakenteiden kriittistä tarkastelua ja kehittämistä sekä uudenlaisten toimintatapojen omaksumista. Muutos on mahdollinen yhteisen asiantuntijuuden myötä työyhteisön ilmapiiriin ollessa luova ja kaikilla on luottamus siitä, että toisten halutaan onnistuvan. (Rintakorpi 2009:87-89; Rintakorpi 2017: 27; Vilpas, Tast 2011:149.)

Osallisuuden toteutuminen ei ole yksin tahdosta kiinni, vaan uudet käytänteet varhaiskasvatuksessa vaativat harjoittelua, arviointia ja jatkuvia muutoksia. Aikuisten asenteen ja ilmapiirin on oltava osallisuudelle myönteisiä, ennen kuin yhteiseen oppimisprosessiin voidaan lähteä. Ammatilliseen kehitykseen johtava, arki ajattelua syvempi reflektiivinen ajattelu edellyttää tukea, aikaa ja myös välineitä kriittisen tarkastelun aikaansaamiseksi. Uusien toimintatapojen omaksuminen varhaiskasvatuksessa vaatii päättävyyttä, tiedonhankinta, pedagogista keskustelua, koulutusta ja hyvää pedagogista johtamista. (Leinonen, Venninen, Ojala: 95; Roos 2016: 54; Tahkokallio 2014: 13; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 16.)

Varhaiskasvatustyö vaatii kasvattajilta jatkuvaa läsnäoloa, sitoutumista sekä henkistä ja fyysistä aktiivisuutta. Rintakallion (2010) mukaan reflektiivisen ja keskusteleavan pedagogiikan toteuttaminen vaatii kasvattajia, jotka pystyvät yhdessä luomaan tilan vilkkaalle ja kriittiselle keskustelulle pedagogiikasta ja sen toteuttamiseen liittyvistä tekijöistä. Pedagogisen dokumentoinnin toteuttaminen edellyttää työyhteisössä avointa ja yhteistä reflektointia. (Rintakorpi 2009: 87, 88; Rintakorpi 2010: 11.)

Sosiaalipedagogisesti orientoituvassa varhaiskasvatuksessa Tast (2007) mukaan kehittämistyö on ajankohtaista ja jatkuvaa. Kehittävä työote haastaa kohtaamaan sekä omaa, että toisten yleistä epävarmuutta, keskeneräisyyden näkemistä ja hyväksymistä. Paras lähtökohta kehittämiselle on uteliaisuus ja vahva ammatillinen identiteetti, jotka mahdollistavat omien toimintatapojen avoimen tarkastelun sekä omien psykologisten esteiden tunnistamisen. Tämä lähtökohta on pohjana työyhteisössä käytävälle pedagogiselle keskustelulle, jossa tulisi olla mahdollisuus antaa ja ottaa vastaan ammatillista palautetta. Työyhteisön pedagogiikan kehittäminen edellyttää ponnisteluja kaikilta työntekijöiltä, niin esimies kuin alaistasolla. Kehittäminen vaatii aikaa, ajattelua, työyhteisössä käytävää keskustelua, lasten osaamisen ja näkemysten pedagogista tulkintaa, yksittäisten lasten toiminnan ja ryhmän toiminnan pedagogista suunnittelua, tavoitteiden ja toiminnan suhteen arviointia ja kasvattajien toiminnan arviointia ja suunnittelua. (Tast 2007: 42; Vilpas, Tast 2011: 149; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 16; Hujala ym. 1998: 119.)

Kasvattajayhteisön pääseminen syvälliseen keskusteluun edellyttää aikaa, avoimuutta ja luottamusta sekä tahtoa oppia uutta virheitä pelkäämättä. Reflektioon uskaltautuminen omassa työssä vaatii luottamusta omaan kykyihin sekä mahdollisuuksiin oppia lisää. Varhaiskasvatustyön ympäristössä olisi tärkeää uskaltautua näyttämään oma tietämättö-

myytensä sekä kysymään ja pyytämään apua toisilta. Kehittävä työtapa varhaiskasvatuksessa vaatii oman asenteen lisäksi sitä, että on valmis ottamaan palautteen avoimesti vastaan. Vaatii rohkeutta pysähtyä ja kohdata myös kriittinen palaute. Kaikki kritiikki ei välttämättä johda toimintatavan muutokseen, mutta jokaisen kriittisen näkökulman eteen on pysähdyttävä ja sitä on käsiteltävä reflektion kautta. (Rintakorpi 2009: 87; Venninen 2009: 42; Vilpas, Tast 2011: 150; Koivunen 2009: 147.)

Kasvatustoiminnan kehittäminen tapahtuu arkipäivässä, jossa viime kädessä näkyy henkilöstön koulutus, varhaiskasvatussuunnitelma, kasvatuskumppanuus, lasten hyvinvoinnista huolehtiminen, työyhteisön toimivuus ja arkipäivän jaksaminen sekä halu uudistua. Rintakorpi (2010) toteaa miten varhaiskasvatuksen arkisen havainnoimisen ja dokumentoinnin tulisi olla sellaista, että sitä voidaan toteuttaa samalla kun työskennellään lasten kanssa. Myös Tahkokallio (2014) vahvistaa väitöstutkimuksessaan sen, miten tärkeää kehittämistyön yhdistäminen opettajan arkitodellisuuteen on, jolloin kehittämistyö muovautuu opettajan omaksi aktiiviseksi toiminnaksi. Venninen (2009) toteaa, miten kehittäminen kannattaa aloittaa pienen ja tarkasti rajatun kohteen kautta, jolloin työssä ei uuvuta liian suuren taakan alle. Keskittymällä yhteen asiaan kerrallaan havaitaan jo pienet edistysaskeleet. Jotta pedagoginen dokumentointi voidaan omaksua työyhteisössä arkiseksi työvälineeksi, kasvattajayhteisön tulee keskustella dokumentointiin liittyvistä olennaisista asioista. Yhteisön tulisi kyetä muodostamaan yhteinen käsitys siitä, mihin dokumentoinnilla pyritään ja miten se mahdollistetaan käytännössä. (Ojala 2009: 27; Rintakorpi 2010: 51; Tahkokallio 2015: 236; Venninen 2011: 43; Rintakorpi 2009: 87.)

Havainnoinnin ja dokumentoinnin menetelmien tulisi elää arjessa, rakenteiden ollessa joustavia, muuten työyhteisö helposti hylkää havainnoinnin ja dokumentoinnin liian työläinä ja päätehtävän kannalta turhauttavana ylimääräisenä työnä. Dokumentoinnin vaikeus liittyy usein ajankäyttöön, koska dokumentoinnissa on osattava ja viitsittävä tarttua hetkeen ja järjestää työaika siten, että se mahdollistaa dokumenttien työstämisen. Pedagoginen dokumentointi vaatii uskallusta ja mahdollisuutta harjoitella. (Rintakorpi 2010: 51; Rintakorpi 2009: 88-89.)

Pedagogiseen dokumentointiin liittyy olennaisesti aikuisten keskinäinen pohdinta ja erilaisten näkökulmien löytäminen. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin liittyy niin kasvattajien arvot ja asenteet, kuin säännöt ja normit. Pedagogiset tavoitteet ja toimintatavat voidaan nähdä sekä virikkeinä että rajoitteina. Varhaiskasvattajat voivat kehittää syve-

nevää ymmärrystä omasta toiminnasta yhteisen pohdinnan kautta, kiinnittämällä huomiota toiminnan tavoitteiden ja toteutuksen välisiin ongelmiin. (Rintakorpi 2010: 19-20; Leinonen, Venninen, Ojala 2011: 84.)

Varhaiskasvattajien tulisi yhdessä sopia pedagogisen dokumentoinnin periaatteista. Jokaisen työntekijän tulisi kokea olonsa turvalliseksi yhteisissä keskusteluissa. Kaikkien kasvattajien olisi tunnistettava vastuunsa vuorovaikutuksen luonteesta, jolloin keskustelu on rakentavaa ja toimintatapoja uudistavaa. Pedagoginen dokumentointi ja siihen liittyvien riskien minimointi ei onnistu varhaiskasvatuksessa ilman varhaiskasvattajien sitoutumista yhteiseen pedagogiseen keskusteluun ja valmiuksiin muokata toimintakulttuuria lapsilähtöisesti ja joustavasti, oppivana yhteisönä. Tahkokallion (2014) väitöskirjatutkimuksessa opettajat ja heidän tiimensä olivat yksimielisiä siitä, että lapsen havainnointi syvensi yhteisiä keskusteluja ja lisäsi yhteistä ymmärrystä varhaiskasvatuksessa. Tahkokallion (2014) mukaan yhteiset perustehtävän ytimeen johtavat keskustelut lisäävät ammatillista suhdetta työhön. (Keskinen, Lounassalo 2011: 209; Rintakorpi 2018: 59; Tahkokallio 2014: 214.)

Pedagogisessa dokumentoinnissa yhteisen reflektoinnin kautta varhaiskasvattajat voivat esitellä työtään toisilleen dokumenttien avulla ja jakaa keskenään ajatuksia ja tunteita. Dokumentointi tarjoaa konkreettisen ja näkyvän keinon varhaiskasvattajille ja muille taholle keskustella ja neuvotella avoimesti ja demokraattisesti pedagogiikasta. Pedagoginen dokumentointi työvälteenä pitää yllä elävää ja kriittistä keskustelua varhaiskasvatuksen pedagogisesta käytännöstä ja olosuhteista. Omaan opettajuuteen voidaan saada toisilta arvokasta palautetta ja löytää uusia näkökulmia sekä lähestymistapoja yhdessä työyhteisössä pohdiskellen. Venninen (2009) mainitsee, miten kehittämisessä on tärkeää varhaiskasvattajien mielipiteidenvaihto sekä jatkuva ajatusten vertaaminen, jonka avulla omatkin ajatukset kirkastuvat. (Rintakorpi 2009: 86; Ojala 2009: 32,34; Venninen 2009: 43.)

2.5 Työn merkityksellisyys näkyviin pedagogisella dokumentoinnilla

Varhaiskasvattajan työn mielekkyys syntyy lapsen kokemusten tavoittamisesta ja työn vaikutusten näkemisestä, jolloin työ koetaan moraalisesti ja eettisesti tyydyttävänä. Lasta aidosti kuuleva varhaiskasvattaja oppii dialogissa aina jotain uutta. Lapsen havainnoinnin kautta varhaiskasvattaja saa palautetta, joka on tärkeää työn mielekkyyden ja

työhön sitoutumisen näkökulmasta. Tahkokallion (2014) väitöskirjatutkimuksessa varhaiskasvattajat pitivät tärkeimpänä työssään suhdetta lapsiin. Varhaiskasvattajien ammatillisen onnistumisen tunteeseen vaikuttaa kokemus vaikuttavuudesta lasten tulevaisuuteen, sekä lapsien edistymisen näkeminen. Jotta voi kokea tekevänsä työnsä hyvin, pitää kyetä vastaamaan kysymykseen, miten ryhmän lapset voivat ja mitä he tästä kaikesta saavat. Rintakorpi (2018) mainitsee väitöskirjan tutkimuksesta, jossa pedagogista dokumentointia käyttäneet varhaiskasvattajat kokivat vahvistuvansa ammatillisesti sekä runsaasti pedagogista dokumentointia käyttävät varhaiskasvattajat olivat ammatillisesti tyytyväisempiä, kokien ammatillista itsetunnon kasvua. Dokumentoinnin ja dokumenttien tarkastelun myötä varhaiskasvattajien oma osaaminen tulee näkyväksi heille itselleen. Oman työn merkitys ja mahdollisuudet avautuvat tuoreena ja palkitsevana, kun kasvattajat paneutuvat lasten elämään entistä tiiviimmin dokumentoinnin avulla. Myös Kalliala (2011) toteaa, miten lapsen kokemuksen tavoittaminen työssä vahvistaa kokemusta työn mielekkyydestä. Työn hohdokkuus perustuu kykyyn nähdä asiat uusin silmin, antamalla ulkoisesti pienille asioille suuri sisäinen merkitys. Kalliala (2011) toteaa myös, miten päiväkodin työ voi tuntua tylsältä, jos varhaiskasvattaja etäännyttää itsensä lapsista ja heidän ”äärimmäisen pienistä asioista”. (Tahkokallio 2014: 218; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 160; Tast 2007, 33; Rintakorpi 2018: 18, 55-56; Kalliala 2011: 263.)

Kasvattajan sitoutuminen muutokseen ja positiivinen asennoituminen, sekä valmius ottaa riskejä ovat tärkeää. Itselle on annettava lupa tehdä erehdyksiä ja epäonnistua. Muutokseen tarvitaan visiota, joka sisäistyy asteittain. Pedagogisen dokumentoinnin avulla varhaiskasvattaja voi kehittyä ammatillisesti, tullessaan entistä tietoisemmaksi omasta toiminnastaan ja sen vaikutuksesta lapsiin. Tahkokallio (2014), toteaa väitöskirjansa tutkimuksen perusteella, miten tarkempi lapsen tarpeiden tulkinta johti opettajat vahvistamaan rooliaan ja aktivoitumaan suhteessa lapsiin ja heidän toimintaansa. (Ojala 2009: 35; Rintakorpi 2010: 19-20; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 156; Tahkokallio 2014: 234.)

Dokumentointi tekee näkyväksi työssä onnistumisen sekä oppimisprosessin, tehden työn mielekkäämmäksi. Oman työn arviointi ja innovointi alkavat limittyä toisiinsa kokeileväksi työotteeksi. Leinonen, Venninen, Ojala (2011) toteavat tutkimuksensa tuloksena, miten kasvattajat pysähtyessään olemaan läsnä lapsen arjessa, ovat kokeneet varhaiskasvatustyön entistä motivoivampana ja innostavampana. Työssä on toisten kasvattajien tuella harjoiteltu luopumaan turhasta kiireestä ja lasten kanssa oleminen on opittu kokemaan työssä tärkeänä. Lapsen ajatukset ja kiinnostuksen kohteet ovat saaneet tilaa tulla kuulluiksi ja nähdyiksi ja lapsilla on ollut yhä paremmat mahdollisuudet vaikuttaa

yhteiseen toimintaan. Varhaiskasvatuksen suunnittelusta on tullut osa aikuisten ja lasten yhteistä toimintaa. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 18; Keskinen, Lounassalo 2011: 213; Leinonen, Venninen, Ojala 2011: 95.

Varhaiskasvattajat voivat löytää itselleen sopivan tavan kehittää omaa työtä syvenevän reflektion kautta. Pedagoginen dokumentointi on tärkeä oman työn arvioinnin apu. Dokumentoinnin kautta varhaiskasvattaja toimii oman työnsä tutkijana ja selvittää mitä tilanteissa ja prosessissa itseasiassa tapahtuu. Voidakseen olla avoin uusille tulkinnoille, varhaiskasvattaja tarvitsee keinon tarkastella työtään tarkemmin. Dokumentoinnin kautta omasta työstä voidaan havaita puutteita ja tärkeitä tarttumakohtia, joita ilman dokumentointia ei havaittaisi. Arvioinnin mahdollisuus avaa mahdollisuuksia osallisuudelle, avoimuudelle, keskustelulle, demokratialle sekä entistä laadukkaamman lapsuuden tuottamiselle. (Ojala 2009: 27; Venninen 2009: 42; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 161; Keskinen, Lounassalo 2011: 211; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 16; Rintakorpi 2010: 50.)

Varhaiskasvatuksen laadun kehittämisen ja ylläpitämisen keskeisessä asemassa on henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi. Arvioinnin kohteena on muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat ja toiminnan sisältö sekä oppimisympäristöt. Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoituksena on varhaiskasvatuksen kehittäminen ja lasten kehityksen sekä oppimisen edellytysten parantaminen. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen sekä samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhteisön oppimista edistävät yhdessä sovitujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute. Lisäksi oppimista edistää kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen varhaiskasvatustyössä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 29,60.)

Pedagogiseen dokumentointiin liittyvän kriittiseen pedagogisen toiminnan reflektoinnin kautta kasvattajat alkavat kriittisemmin tutkia ja kehittää omaa pedagogiikkaansa. Varhaiskasvatuksen toiminnan tarkastelu sisältää tunteitten tasolla tapahtuvaa ja analyytistä reflektointia. Kasvattajan vastuu omasta työstä kulkee mukana, kun tiedostetaan jokaisen toimenpiteen vaikutus lapsille ja perheille. Myös Tahkokallio (2014) mainitsee, miten reflektion avulla opettajat tulevat entistä tietoisemmiksi käyttäytymisensä seuraamuksista. Reflektointi muiden varhaiskasvattajien kanssa on sekä väline että edellytys sille, että voi kehittyä tiedollisesti, taidollisesti ja emotionaalisesti työssään. (Ojala 2009: 29, 34-35; Rintakorpi 2010: 19; Mäkitalo 2009: 218; Dahlberg, Moss, Pence 2013, 156; Wallin 2000: 127-128; Tahkokallio 2014: 16; Venninen 2009: 42.)

Dokumentoinnin reflektioivalla käsittelyllä edesautetaan tiedon muuttumista viisaaksi kasvatuskäytännöksi ja oman kokemuksen tiivistymistä tietoiseksi toiminnaksi. Pedagoginen dokumentointi auttaa varhaiskasvattajia arvioimaan kannattaako varhaiskasvatuksen historian ja henkilökohtaisen ammatillisen kehityskulun kautta rakentuneita ja voimaanjääneitä toimintatapoja purkaa, säilyttää vai muokata. Kriittisen tarkastelun avulla nostetaan esille asioita, jotka vaativat muutosta. Muutos edellyttää tietoisuutta muutoksen tarpeellisuudesta sekä tyytymättömyyttä nykyiseen käytäntöön. Muutoksessa reflektion tulee olla jatkuvaa. (Ojala 2009: 34,35; Venninen 2009: 43; Keskinen, Lounassalo 2011: 213; Rintakorpi 2018: 52.)

2.6 Pedagogisen dokumentoinnin haasteet varhaiskasvatuksessa

Dokumentoinnin ja pedagogisen dokumentoinnin käsitteet ymmärretään varhaiskasvatuksessa monilla tavoin. Rintakorpi (2017) toteaa, miten dokumentoinnin pedagogiset ulottuvuudet ovat kiinnostaneet suomessa tähän asti vain yksittäisiä varhaiskasvattajia, päiväkoteja tai tutkijoita. Käytännön varhaiskasvatuksessa dokumentoinnin ja pedagogisen dokumentoinnin käsitteiden määrittely on hajanaista, eikä ilman tarkennusta voida tietää, mitä kukin varhaiskasvattaja käyttämällään käsitteellä tarkoittaa. Suomenkielistä dokumentointia ja pedagogista dokumentointia käsittelevää kirjallisuutta on saatavilla niukasti. Ennen Rintakorven vuonna 2017 tekemä teosta, ei pedagogisesta dokumentoinnista ole ollut suomessa juurikaan aiheeseen liittyvää ammatillista kirjallisuutta. Tämä on vaikeuttanut yhtenäisen näkemyksen muodostamista siitä, mitä varhaiskasvatuksen pedagoginen dokumentointi on. Pedagogisessa toiminnassa arvioinnin kohteena on toiminta eikä lapsi. Silti Rintakorven (2018) mukaan, suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ollaan jo pitkään, enemmän tai vähemmän avoimesti käytetty dokumentointia lapsen osaamisen ja kehityksen arviointiin suhteessa standardeihin. (Rintakorpi 2018: 11,14, 34; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 10.)

Rintakorven (2018) väitöskirjatutkimuksissa tuli esille, miten monet varhaiskasvattajat mielsivät tekemänsä dokumentoinnin tai pedagogisen dokumentoinnin tavoitteeksi toiminnan näkyväksi tekemisen. Rintakorpi (2018) toteaa, miten keskeinen haaste siirtäessä tallentamisesta kohti pedagogista dokumentointia on muuttaa näkyväksi tekemisen painotusta. Haasteena on saada varhaiskasvattajat ymmärtämään dokumentoinnin ja pedagogisen dokumentoinnin ero. Myös tekemssäni kyselyssä varhaiskasvattajille näkyi pedagogisen dokumentoinnin ymmärtämisen erot, miten pedagoginen dokumentointi

mielletään helposti vain toiminnan näkyväksi tekemiseksi, josta puuttuu yhteinen reflektio. (Rintakorpi 2018, 56.)

Dokumentointi ei siis johda automaattisesti aina pedagogiseen dokumentointiin varhaiskasvatuksessa. Dokumentointi yksisuuntaisena tiedottamisena, näkyväksi tekemisenä ja erilaisina kirjauksina varhaiskasvatuksessa ei vielä ole pedagogista dokumentointia. Dokumentointi syvenee pedagogiseksi toiminnaksi vasta, kun dokumentteja tutkitaan ja tulkitaan yhdessä ja varhaiskasvatuksen toimintaa suunnitellaan, kehitetään ja arvioidaan yhdessä varhaiskasvattajien, lasten ja vanhempien kanssa. (Rintakorpi 2018: 17, 51,54; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 21.)

Dokumentointi jää helposti varhaiskasvatuksesta irralliseksi osaksi, eikä sen pedagogisia mahdollisuuksia osata, haluta tai voida nähdä toimintana yhdessä lasten ja vanhempien kanssa. Rintakorven (2018) mukaan, tällainen dokumentointi saattaa lisäksi korostaa ”me” varhaiskasvattajat ja ”he” lapset tai ”he” vanhemmat -asetelmaa. Dokumentoinnin tasolle jäävä toimintakulttuuri asettaa helposti vanhemmat varhaiskasvatuksen ulkopuolelle ja sen yleisöksi, eikä osaksi toimintakulttuuria. Dokumentoinnin tasolle jäävässä toimintakulttuurissa lasten osuus dokumentoinnissa ja toiminnan suunnitteluun osallistumisessa on vähäistä. Dokumentoinnin motiivina on kuitenkin varhaiskasvattajien halu oppia tuntemaan ryhmänsä lapsia ja kerätä muistoja lapsia ja heidän vanhempiaan varten varhaiskasvatusajasta. Dokumentoinnin avulla halutaan myös kertoa vanhemmille, mitä varhaiskasvatuksessa on tehty, ja rakentaa näin siltaa päiväkodin ja kodin välille. (Rintakorpi 2018: 26-27,52, 55, 58.)

Rintakorpi (2018) toteaa väitöskirjatutkimuksessa pedagogisen dokumentoinnin toteutumisen haasteeksi varhaiskasvatuksessa vanhempien mukaan ottamisen pedagogisen dokumentoinnin prosessiin, pedagogisen dokumentoinnin pitkäjänteisen käyttämiseen. Yksittäisten varhaiskasvattajien tekemää dokumentointia estää tai vaikeuttaa varhaiskasvattajien ajanpuute, päiväkotien heikot laiteresurssit ja varhaiskasvattajien puutteet osaamisessa laitteiden käytön tai dokumentoinnin suhteen sekä varhaiskasvattajien vaikeudet siirtyä aikuislähtöisestä toiminnan suunnittelusta ja toiminnan lopputulosten näkyväksi tekemisestä kohti yhteisöllisesti rakentuvaa ja jatkuvasti muokkautuvaa pedagogista toimintakulttuuria. Myös tekemäni kyselyn varhaiskasvattajien vastauksissa näkyi varhaiskasvattajien ajanpuute ja se miten dokumenttien reflektointiin pitäisi järjestää aikaa varhaiskasvatuksen arjessa. (Rintakorpi 2009: 88; Rintakorpi 2010: 50; Rintakorpi 2018: 55,59.)

Työyhteisöltä voi puuttua yhteinen tahto pedagogiseen dokumentointiin. Tahkokallio (2014) toteaa, miten varhaiskasvatuksessa vallitsee usein menettelytapoja, jotka perustuvat enemmänkin pyrkimyksille saada arki sujuvaksi kuin vastaamaan lasten tarpeita. Työyhteisössä olisi uskaltauduttava myöntämään, jos joistakin tavoista halutaan pitää kiinni vain siksi, että ne ovat mukavia. Kun asia tiedostetaan työyhteisössä, voidaan sitkeämmin pyrkiä muuttamaan toimintaa laadukkaammaksi lapsen kannalta. Työyhteisössä esimerkiksi epävarmuus näkyy kehittämisen esteenä silloin, kun työntekijöiden on helpompi tarkastella, arvioida ja arvostella työtovereidensa tapaa toimia kuin omaansa. Lisäksi työntekijät voivat kiistellä keskenään, siitä onko toinen työ helpompaa tai arvokkaampaa kuin toinen, jolloin työyhteisössä keskitytään helposti puskemaan arkea läpi vain omaa ahkeruutta esitellen. Vilpas, Tast (2011) mainitsevat, miten työyhteisön jäsenten kesken vallitseva suuri epätasapaino osallisuuden kokemuksissa, näkyy myös lapsille tarjotusta osallisuuden kokemuksesta. Dokumentoinnin tulee olla valinta, johon koko työyhteisö sitoutuu ymmärtäen pedagogisen dokumentoinnin taustat ja merkityksen. (Tahkokallio 2014: 216; Venninen 2009: 42; Vilpas, Tast 2011: 149; Rintakorpi 2010: 50).

Pedagogisen dokumentoinnin liittäminen osaksi varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria yhdessä lapsen, vanhempien ja työyhteisön kanssa vaatii vahvaa visiota, toimintakulttuurin arviointia ja kehittämistä, vahvaa pedagogista asiantuntijuutta sekä pedagogista johtajuutta. Pedagogisen dokumentoinnin aloittaminen varhaiskasvatuksessa vaatii harjoittelua ja kouluttautumista. Varhaiskasvattajan on sisäistettävä pedagogisen dokumentoinnin tärkeys työssä. Pedagoginen dokumentointi on Rintakorven (2016) mukaan, pohjimmiltaan filosofia, joka vaatii henkistä ponnistelua, omien rajojen tunnistamista ja ylittämistä sekä halua ja uskallusta muuttaa omia käsityksiä ja toimintatapoja. Toimiva pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa on jokapäiväistä, arkista ja jatkuvaa. (Rintakorpi 2018: 59; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 156, 162; Rintakorpi 2016: 154-155).

3 Lapsilähtöistä toimintakulttuuria luodaan pedagogisella dokumentoinnilla

3.1 Pedagogisen dokumentoinnin runkona lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Pedagogisen dokumentoinnin runko muodostuu lapselle tehtävästä henkilökohtaisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta. Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa, jonka toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa

ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan tavoitteet ja toimenpiteet, joilla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia on pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 10, 37.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti johon lapsen kasvatusta, hoitoa ja opetus perustuvat varhaiskasvatuksessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun lähtökohta. Jotta lapsen varhaiskasvatussuunnitelma olisi osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia, lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältämien asioiden täytyy siirtyä myös käytäntöön muokaten toimintatapoja ja tavoitteita sekä kehittyä lapsen osaamisen, kasvun ja ympäristön muuttumisen myötä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan myös varhaiskasvatuksen pedagogiselle toiminnalle. Koska lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkoitus on luoda pohja koko lapsen varhaiskasvatukselle, se ei saisi olla rutiininomaisesti täytetty dokumentti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tulisi nähdä työkaluna, jonka avulla lapsen oikeudet toteutuvat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 37; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 32,35; Rintakorpi 2017: 28.)

Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa yhdistyvät lapsen, huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä huoltajan kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 10, 32-33.)

Varhaiskasvatuksen toiminnan tarkoituksenmukaisuus selviää, kun varhaiskasvattajat kysyvät, kuuntelevat ja pohtivat lapsen, vanhempien ja toistensa näkemyksiä pyrkien ymmärtämään mitä ne tarkoittavat varhaiskasvatuksen suunnittelun ja toteuttamisen kannalta. Erilaisista dokumenteista, valokuvista, lapsen tarinoista ja näkemyksistä keskustellaan yhdessä varhaiskasvattajien kanssa ja pohditaan mitä mahdollisille epäkohdille voidaan tehdä. Sekä miten hyviä juttuja jatketaan varhaiskasvatuksen arjessa. Näin mahdollistetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien kautta varhaiskasvatuksen toiminnan kehittäminen. Ennen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvää keskustelua näkökulmia ja dokumentteja tuotetaan yhdessä koko varhaiskasvattajatiimin kanssa.

Rintakorpi (2018) toteaa väitöskirjatutkimuksensa tuloksissa, miten varhaiskasvatuksessa toteutettu runsas pedagoginen dokumentointi toi pedagogisen painotuksen toiminnan suunnitteluun, monipuoliseen arviointiin sekä lapsen yksilöllisten varhaiskasvatussuunnitelmien jatkuvan käyttämisen toiminnan suunnittelussa. (Rintakorpi 2018: 52, 54; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 34-35.)

Ilman havainnointia ja dokumentointia lapsen vaikuttamistapojen moninaisuutta voi olla vaikea huomata ja saattaa kasvattajien pohdittavaksi. Dokumentoinnin avulla voidaan ymmärtää paremmin lapsen asemaa ja merkitystä pedagogisessa ympäristössä. Tavoitteena on arvioida ja kehittää yhteistä toimintakulttuuria yhdessä varhaiskasvattajien, lasten ja vanhempien vuorovaikutuksessa. (Rintakorpi 2010: 53; Ojala 2009: 34; Rintakorpi 2018: 26.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa selvitetään ja huomioidaan lapsen mielipiteet ja toiveet. varhaiskasvattajien vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Pedagogisen dokumentoinnin avulla saadaan selville lapsen mielipide ja näkemykset omasta kasvusta, oppimisesta ja hyvinvoinnista. Lapsen toimintaa, ajatuksia ja oppimista havainnoidaan ja dokumentoidaan arjessa ja havainnoista keskustellaan yhdessä lapsen kanssa dokumenttien avulla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 10; Rintakorpi 2017: 28; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 32.)

Lapsen on pienestä asti tärkeä opetella kertomaan ajatuksia, havaintoja ja mielipiteitä sekä ilmaisemaan tunteita ja toiveita. Keskusteleminen on myös osa lapsen oppimisen prosessia. Rintakorven (2017) mukaan, olisi tärkeää, jos lapsi itse voisi osallistua omaan kasvatustilaisuuteensa, jolloin opettajan valmistelemat dokumentit kannattelevat lapsen osallistumista yhteiseen keskusteluun. Lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma rakentuu dokumenttien ja niiden reflektoinnin avulla yhdessä varhaiskasvattajan, lapsen ja vanhempien kanssa. Varhaiskasvatusta arvioidaan lapsen näkökulmasta, jolloin lapsi on osallisena, subjektina omassa varhaiskasvatuksessaan. Lapsen omat päätökset ja aloitteet varhaiskasvatuksessa kehittävät lapsen toimijuutta. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 32,35; Roos 2016: 54 Rintakorpi 2017: 28; Rintakorpi 2010: 13; Kumpulainen ym. 2010: 27.)

Pienikin lapsi osaa näyttää pöydällä olevista kuvista tai omasta kasvunkansiosta itselle tärkeitä asioita. Nämä erilaiset dokumentit kantavat Rintakorven (2017) mukaan lapsen

ääntä arjesta varhaiskasvatuskeskusteluun ja takaisin arkeen. Lapsi voi varhaiskasvatuskeskustelussa opettajan ja vanhempien tukemana tarkastella omaa osaamista ja asettaa tavoitteita. Lapsi on oman varhaiskasvatuksensa ja elämänsä rakentaja. Lapsen kanssa käydyistä keskusteluista luodaan uusia dokumentteja ja muistiinpanoja, joita käytetään lapsen äänenä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa yhdessä vanhempien kanssa. Lapsen kanssa katsotaan, mitä aiemmin on sovittu, pohditaan, miten tavoitteita kohti on menty, tarkastellaan lapsen oppimisen polkua ja mitä oppiminen on ja miten se tapahtuu, lopuksi mietitään uusia suuntaviivoja sekä mitä seuraavaksi tehtäisiin. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 32,35; Rintakorpi 2017: 28.)

Varhaiskasvatuksen arkeen olisi hyvä luoda selkeä rakenne lapsen kuulemiselle lapsen-varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyen. Jos dokumentteja hyödynnetään vain kerran tai kahdesti vuodessa kasvatuskeskusteluissa, niiden anti jää vähäiseksi. Lasta voidaan haastatella ennen sovittua keskustelu-aikaa kotona tai päiväkodissa. Lomakkeita voi käyttää haastattelun ja havainnoinnin pohjana joiden avulla saadaan keskusteluun lapsen toiveet ja tarpeet, lapsen oma arvio osaamisesta, lapsen kokemista onnistumisista tietoa sekä lisäksi voidaan selvittää mikä aiheuttaa pahaa mieltä lapselle. Lasten kanssa käytetty aika toiminnan arviointiin ja suunnitteluun sekä tavoitteiden asettamiseen mahdollistaa lasten osallisuuden varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja kehittämisessä. (Rintakorpi 2017: 28; Rintakorpi 2010: 52; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 32-35.)

Arvioitaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista, arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen, ei lapseen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi perustuu varhaiskasvatuslakiin ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan aina ennen sen laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja suunnitelmaa tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 11, 61.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatii lastentarhanopettaja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioitaessa lapsen ja vanhempien kanssa, arjen toiminta ja eri näkökulmat tuodaan näkyviin dokumenttien avulla. Arviointikeskustelu tuo eri näkökulmat yhteen. Dokumenttien avulla voidaan palata onnistumisen, onnen ja oppimisen hetkiin ja keskustella esiin tulevista epäkohdista ja niiden korjaamisesta. Lapset ja van-

hemmat tuovat pedagogisen dokumentoinnin prosessiin oman kulttuurinsa ja näkemyksensä, lastentarhanopettaja tuo prosessiin pedagogisen asiantuntijuuden. Lastentarhanopettaja, vanhemmat ja lapsi arvioivat yhdessä varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista, muodostaen yhteisiä merkityksiä ja yhteisen ymmärryksen lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista: pedagogisesta, yksilöllisestä, sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta. Opettajan tehtävänä on suunnata dokumentointia ja suunnittelu- ja arviointikeskustelua niin, että asetettuihin tavoitteisiin on mahdollista päästä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidessa, voidaan lapsen ja vanhempien kanssa koota uusia dokumentteja siitä, mihin asetettuihin tavoitteisiin on päästy. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 28, 35; Rintakorpi 2017: 28; Rintakorpi 2018: 57.)

3.2 Varhaiskasvattaja lapsilähtöisyyden mahdollistajana

Varhaiskasvatus toteutetaan henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Aikuisien vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit välittyvät lapsille. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö vaalii lasten ystävyyssuhteita sekä tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 21, 29-30.)

Rintakorpi (2018) mainitsee, miten tutkijoiden mukaan suomalainen varhaiskasvatus on perinteisesti ollut aikuislähtöistä ylhäältä alas pedagogiikka, jossa dokumentointi liittyy aikuislähtöiseen toiminnasta raportoimiseen, muistojen tallentamiseen ja vanhempien informointiin. Aikuislähtöisessä varhaiskasvatuksen pedagogiikassa lapsi on kasvattajien toiminnan objekti, eikä oman elämän ja oppimisen subjekti. Aikuislähtöisessä varhaiskasvatuksessa lapsia koskevat päätökset tehdään usein lapsia kuulematta, ja toiminta toteutetaan aikuisten suunnitelmien mukaan ilman, että lapsilla on toiminnassa juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa sisältöihin tai menetelmiin. Aikuislähtöisessä toiminnassa ei Karlsson, Steniuksen (2005) mukaan jää aikaa yksittäiselle lapselle, koska aikuinen keskittyy oman toimintasuunnitelman toteuttamiseen. Aikuinen etenee kyselemällä yksittäisiä asioita ja antaa valmiiksi suunniteltavia tehtäviä lapsille. Rintakorpi (2018) huomauttaa, miten kuuleminen ja lasten näkemysten tallentaminen, ei vielä riitä. Hänen mukaan on syytä kysyä, miten lasten ääntä kantavista dokumenteista tulee osa sosiaalista todellisuutta muovaavaa, osallisuutta lisäävää ja toimijuutta tuottavaa pedagogista prosessia. Varhaiskasvattajien pitää kysyä itseltään, mikä on se lapsen ääni, jonka kuulemme ja jonka haluamme kuulla. Varhaiskasvattajan on pohdittava, mitä teemme niille äänille, jotka ovat ristiriidassa oman kasvatuskäsityksemme, maailmanku-

vamme tai tunteidemme kanssa. Onko lapsen hiljaisuuskin ääni? Laadukkaan varhaiskasvatuksen näkökulmasta oleellinen kysymys on, miten aikuiset kohtaavat lapsen ja millaisessa kanssakäymisessä aikuiset ja lapset ovat keskenään. Aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen sekä lasten keskinäisen vuorovaikutuksen laatu ovat avaintekijöitä, kun hahmotetaan lapsen hyvää päiväkodissa ja arvioidaan varhaiskasvatuksen laatua. Varhaiskasvatuksessa aikuisen tehtävänä on rohkaista lasta niin, että hän voi käsitellä ajatuksiaan, tunteitaan sekä tarpeen tullen myös ”vastustaa” aikuista. Tahkokallio (2014) mainitsee, miten pyrkimyksessä lapsen äänen esille saamiseksi on varhaiskasvattajien kysyttävä itseltään: Mitä lapsen ääni tarkoittaa suhteessa perustoimiin, leikkiin ja toimintatuokioihin? Kallialan (2011) mukaan varhaiskasvattajien sensitiivisyyden ja aktivointitaitojen huomattavan suuret erot vahvistavat tulkintaa siitä, että Suomessa ei ole riittävän yhtenäistä käsitystä tavoiteltavasta aikuisroolista varhaiskasvatuksessa. (Rintakorpi 2018: 31, 51; Roos 2016: 54, 56; Kalliala 2011: 19, 259; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 16-17; Karlsson, Stenius 2005: Kalliala 2011: 20;17; Tahkokallio 2014: 45, 219-220, 234.)

Mitä on lapsen todellinen osallisuus? Kun lapsen näkökulma huomioidaan yhteiskunnallisessa ja paikallisessa päätöksenteossa, pitää ottaa selvää, miten lapset ajattelevat sekä mikä on lasten elämässä tärkeää ja minkälaisia ideoita lapsilla on. Varhaiskasvatukseen tarvitaan toimintamuotoja, jotka perustuvat lapsille ominaisiin tapoihin toimia. Osallisuus on tunne yksilössä; ihmisen itsensä täytyy kokea olevansa osallinen. Osallisuus on myös hyvin yhteisöllistä ja vastavuoroista. Osallisuutta ei ole ilman toista ihmistä: ”Minä haluan kuunnella sinua, sinä haluat kuunnella minua ja me toimimme yhdessä”. Osallisuus ei ole vain yksilön ja ryhmän tunne. Se näkyy aina konkreettisina tekoina ja tapana toimia toisen kanssa. (Karlsson, Stenius 2005: 8.)

Nykykäsityksen mukaan lapset nähdään tärkeässä osassa yhteiskunnan rakennetta. Lapset eivät ole heikkoja, passiivisia ja kyvyttömiä marginaalissa olevia ja yhteiskunnan ulkopuolella olevia toisia. Lapset nähdään aktiivisina ja kompetentteina toimijoina, subjekteina, eikä vain aikuisten toiminnan ja mitattavuuden kohteena olevina objekteina. Lapsi nähdään kokonaisvaltaisena, monipuolisena ja ainutlaatuisena sekä yksilöllisenä henkilönä, jonka näkemykset ja mielipiteet vaikuttavat kasvatukseen, elämään ja yhteiskuntaan. Tarvitseva lapsi vaatii rinnalleen aikuisen, joka on lämmin, vastaa lapsen tarpeisiin, tunteisiin ja aloitteisiin viisaasti ja herkästi, ollen samalla auktoriteetti, joka ansaitsee lapsen kunnioituksen. Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutus edellyttää lapsen kuuntelemisen, kuulemisen ja lapsen kanssa keskustelemisen taitoa. Karila (2017) mainitsee, miten kansainvälisissä ja kotimaisissa laatusuosituksissa korostetaan

yhtenä keskeisenä laatutekijänä varhaiskasvattajan sensitiivistä vuorovaikutusta. Sensitiivisen vuorovaikutuksen toteutumisen edellytyksenä on syvälinen ymmärrys lapsesta ja hänen kehityksestään. Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutus ei ole synnynäinen ominaisuus, vaan ammatillista osaamista, jota voidaan kehittää. Lapsi voi kokea aitoa osallisuutta silloin, kun varhaiskasvattaja tavoittaa lapsen näkökulman asioihin. (Rintakorpi 2010: 11; Kalliala 2011: 31; Tast 2007: 29; Roos 2016: 21, 56; Rintakorpi 2017: 12; Karila 2017: 11.)

Lasten vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Myönteinen ja kannustava vuorovaikutus tukee lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä. Kasvattajien sensitiivisyys ja reagointi myös lasten sanattomiin viesteihin on keskeistä. Lasten osallisuutta vahvistaa sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Kokonaisvaltaisen kasvatuksen avulla lapsia ohjataan muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 21, 30, 41.)

Varhaiskasvattajan pysähtyessä lapsen kertoman ääreen miettimään, mitä lapsen sanoma kertoo, muuttaa se usein kasvattajan ajattelua lapsen maailmasta. Havainnoinnin kautta varhaiskasvattaja saa lapsista tietoa, jonka kautta hän voi kyseenalaistaa tulkinsa pedagogiikasta ja sen toteutuksesta. Lapsen havainnoinnin kautta saatu aiempaa tarkempi tieto lapsen kokemuksesta muuttaa varhaiskasvattajan tulkintaa ja siirtyy varhaiskasvatuksen käytäntöön. Varhaiskasvatuksen sisällä havainnointi ja havaintojen dokumentointi edesauttavat yksittäisten lasten näkemistä ja lapsen tarpeiden huomioimista koko ryhmän toimintaa suunniteltaessa. Ihanteellisessa tilanteessa lapsen näkemykset vaikuttavat kasvattajan toimintaan ja tämä puolestaan heijastuu myönteisesti takaisin lapseen. Havainnointia ja dokumentointia toteuttava varhaiskasvattajalle kykenee huomioimaan eri näkökulmien edellyttämät lähtökohdat varhaiskasvatusta suunnitellessaan. Varhaiskasvattaja ymmärtää ja tulkitsee tapahtumat paremmin, kun hän huomaa lapsen näkemysten vaikutuksen voiman ympäristön ilmiöiden ja lapsen näkemysten muuttuessa. (Karlsson, Stenius 2005: 26; Roos 2016: 88; Tahkokallio 2014: 195, 206; Rintakorpi 2010: 13, 52-53.)

Opettajan tavoitteena on ylläpitää kognitiivista ja sosiaalista jännitettä oikeaan aikaan, luoden tuottavia konflikteja lasten vastauksia haastamalla. Aikuisen on osattava virkistää tilanteet, joihin lapset ovat menettäneet mielenkiintonsa. Kasvattaja on lasten kanssa sekä osallistuva havainnoija, että tutkija. Lapsen tarpeiden esille saamiseksi tarvitaan

aikuisen tulkintaa ja ymmärrystä lapsen tarpeista, jolloin havainnointi on välttämätöntä. Aikuinen voi toimiessaan vuorovaikutuksellisesti ja lasta kuunnellen ja huomioiden innostaa lapset vahvemmin sitoutumaan toimintaan. Lapsen toimintamahdollisuudet kasvavat rinnakkain aikuisen sitoutumisen kanssa. Myös varhaiskasvattajan vastaaminen lapsen tunnetiloille on tärkeä laadukkaan vuorovaikutuksen tunnuspiirre varhaiskasvatuksessa. Rintakorven (2018) väitöskirjatutkimuksessa runsas pedagoginen dokumentointi oli yhteydessä lapsen turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen varhaiskasvattajiin sekä lapsen positiiviseen tunneilmaisuuksiin. Lapset olivat sitoutuneempia toimintaan ja heidän tunneilmaisunsa oli myönteisempää niissä ryhmissä, joissa varhaiskasvattajat ilmoittivat käyttävänsä runsaasti pedagogista dokumentointia. (Rintakorpi 2010: 11; Tahkokallio 2014: 49-50, 217; Leinonen, Venninen, Ojala 2011: 88; Rintakorpi 2018: 54.)

Pedagogisessa dokumentoinnissa on kyse lasten ja varhaiskasvattajien ajatustenvaihdosta. Varhaiskasvattajien tehtävänä on huolehtia siitä, että toiminta tapahtuu yhteydessä laajempiin kasvatuksellisiin tavoitteisiin, huomioiden lapsen ja vanhempien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden. Dokumentoiva kasvattaja toimii dialogissa lapsen kanssa, pyrkien ymmärtämään kuulemansa ja näkemänsä sekä havaitsemaan asiat kokonaisvaltaisesti ja syvästi. Pedagogisen dokumentoinnin avulla selvitetään mitä lapsi jo osaa ja minkälaista uutta osaamista lapsi tavoittelee, ilman etukäteen määriteltyjä tai ajateltuja oppimisen ja kehittymisen normeja tai odotuksia. Pedagogisen dokumentoinnin avulla selvitetään, miten lasta voidaan uuden osaamisen kynnyksellä parhaiten tukea. Pedagoginen dokumentointi on kokonaisvaltainen tapa kuulla ja pohtia lapsen näkemyksiä, kehitystä ja oppimista. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 44; Ojala 2009: 33; Rintakorpi 2017:27; Rintakorpi 2018: 15, 35.)

Lapsen kohtaaminen varhaiskasvatuksessa rakentuu kokemusten, näkemysten, mieltymysten, tietojen ja arvojen vaihtamisesta. Lapsen kerronnan ja kuulemisen kunnioittaminen edellyttää Roos (2016) mukaan aikuista, joka osallistuu lapsen näköisiin ja oloisiin leikkeihin ja haluaa kuulla lapsen mielipiteitä ja ajatuksia. Rintakorven (2018) väitöskirjassa pedagoginen dokumentointi oli yhteydessä luovan, leikkisyyttä painottavan ja prosessimaisen varhaiskasvatuksen kanssa. Hänen mukaansa luovien toimintatapojen käyttö, lasten pitkäkestoinen leikki ja osallisuus toiminnan suunnitteluun olivat yleisempiä ryhmissä, joissa pedagoginen dokumentointi oli runsasta. Pedagogista dokumentointia käyttävillä varhaiskasvattajilla oli Rintakorven väitöskirjassa kokonais-

valtaisempi näkemys varhaiskasvatuksesta. Pedagogiseen dokumentointiin panostaneet varhaiskasvattajat arvioivat lisäksi, että lapsen ajattelun, ongelmaratkaisun ja oppimaan oppimisen taidot olivat vahvoja heidän lapsiryhmissään. (Roos 2016: 85, 88; Tahkokallio 2014: 218; Rintakorpi 2018: 50, 54, 59.)

3.3 Pedagoginen dokumentointi perustuu lapsilähtöisyyteen

Pedagogisen dokumentoinnin tarkoituksena on varhaiskasvatuksen toteuttaminen lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 37.)

Lapselle kehittyä osallisuuden kautta ymmärrys vastuusta, oikeuksista, valintojen seurauksista ja yhteisöstä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30.)

Varhaiskasvatuksen pedagoginen dokumentointi perustuu lapsilähtöisyyteen. Lapsilähtöinen pedagogiikka pyrkii maksimoimaan lapsen aloitteet, lapsen kuulluksi tulemisen, mahdollistaen lapsen mielipiteet. Pedagogisen dokumentoinnin kautta lapsen ääni tulee kuuluville. Lapsilähtöisyys perustuu lapsen tarpeiden ensisijaisuuteen. Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus luo osallisuutta. Avaintekijä varhaiskasvatuksen dokumentoinnin lapsilähtöisyyteen ovat vuorovaikutuksellisuus ja prosessinomaisuus. Vuorovaikutus lisääntyy, kun ympäristö saa tietoa varhaiskasvatuksen tapahtumista. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta tapahtuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. (Rintakorpi 2010: 49; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 161; Kalliala 2011: 19; Roos 2016: 55,87; Hujala ym. 1998: 193; Rintakorpi 2018: 35; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 36.)

Oppimisympäristöjä kehitetään niin, että oppimisympäristöjen avulla varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet saavutetaan ja niiden avulla tuetaan lapsen sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Oppimisympäristöjen tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata lasta leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt muunnautuvat pedagogisen toiminnan tarpeen mukaan. Lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta edistetään oppimisympäristöissä sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta. Lasta osallistavan monipuolisen oppimisympäristön osa on tieto- ja viestintäteknologia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 31-32)

Lapsilähtöinen näkemys on perusedellytys pedagogisen toiminnan toteuttamiselle. Varhaiskasvatus suunnitellaan ja toteutetaan kiinteässä yhteydessä lapsen näkemyksiin ja

mielenkiinnon kohteisiin. Yksi pedagogiikan ulottuvuuksista on koko päiväkodin oppimisympäristöjen rakentaminen niin, että ne sisältävät oppimisen mahdollistavia tilanteita ja tilaisuuksia. Lapsen kehitystä edistävässä kasvatuksessa yhdistetään lapsilähtöisyys ja tavoitteellinen kasvatustyö. Pedagogiselle toiminnalle asetettujen tavoitteiden tulisi olla niin väljiä, että ne jättävät tilaa lapsen aktiivisuudelle ja tilanteista nouseville oppimisen ja toiminnan kohteille (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 13; Hujala ym. 1998: 145; Karila 2017: 10-11; Tahkokallio 2014: 50.)

Lapsilähtöisessä toiminnassa varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista ohjaavat lapsen näkemykset, tarpeet, tiedot ja taidot, tunteet, into sekä uteliaisuus. Ympäristön suhtautumistapa vaikuttaa lapseen ja lapsen suhtautumistapa ympäristöön. Nähdäksi ja kuulluksi tuleminen sekä lapsen maailman tavoittaminen vaativat yhteistä aikaa sekä monipuolista yhdessä olemista ja yhdessä tekemistä. Kun lapset ovat mukana suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa varhaiskasvatuksen toimintaa, oppivat he samalla vuorovaikutustaitoja ja yhteisten sääntöjen sekä sopimusten ja luottamuksen merkitystä. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017:17; Rintakorpi 2010: 54; Tahkokallio 2014: 218; Kola-Torvinen 2017: 14; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 24.)

Lapsen kokemus omien tarpeiden huomioimisesta rakentaa lapsen luottamusta aikuisiin. Osallisuuden kokemusta tuo oppiminen ja kasvaminen aikuisen turvassa. Lapsi saa mahdollisuuksia omatoimisuuden harjoitteluun sekä toimintansa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Onnistuneet vaikuttamiskokemukset ja aikuisen rohkaisema itseilmaisuus rakentavat luottamusta omiin kykyihin vahvistaen lapsen sitoutumista toimintaan. Lapsen toimijuuden toteutuessa, korostuu lapsen vaikutusmahdollisuudet ja kyky toimia omaehtoisesti. Pedagoginen dokumentointi vaikuttaa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin painottaen toimijuutta, itsenäisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Lapsen toimijuus synnyttää pystyvyyden tunnetta, sitoutumista ja omistajuutta. Lapsi kokee, että omiin ja yhteisiin asioihin voi aidosti vaikuttaa, ja että niihin myös kannattaa yrittää vaikuttaa. Aikuisen rooli on olla taustalla tukena ja mahdollistaa toiminta. Rintakallio (2018), toteaa väitöskirjansa tutkimuksessa, miten ryhmän toimintakulttuurin ollessa lapsilähtöisempää dokumentoinnilla on pedagogisempi painotus. Rungas pedagoginen dokumentointi oli yhteydessä lasten näkemysten huomiointiin toiminnan suunnittelussa ja luovien ja leikkilisten työtapojen käyttöön. (Leinonen, Venninen, Ojala 2011: 93; Kumpulainen ym. 2010: 25; Roos 2016: 90; Rintakorpi 2018: 31, 51, 58.)

Pedagogisella dokumentoinnilla mahdollistetaan lapselle tärkeiden ihmisten kohtaaminen. Pedagogisen dokumentoinnin avulla lapselle läheiset ihmiset vaihtavat tietoa sekä oppivat tuntemaan toisensa. Lapselle läheiset ihmiset arvostavat toistensa merkitystä lapsen lähimpänä ympäristönä, lapsen lähiverkostona, jossa lapsen on turvallista rakentaa omaa toimijuutta ja oppimista eri näkökulmia tarkastellen. Lapsen osallisuutta lisää, kun lapsi voi palata päiväkodin kokemuksiin valokuvien ja muiden dokumenttien avulla päiväkodissa tai verkkopalvelujen avulla kotona tai mummolassa. (Rintakorpi 2018: 53; Rintakorpi 2010: 49, 63.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on, että koko varhaiskasvatusyhteisö pääsee vaikuttamaan yhteisen ilmapiirin ja oppimisympäristön kehittämiseen. Dokumentoinnin monimuotoisuudella synnytetään lapsiryhmän omaa oppimista. Dokumentointi toimii kasvualustana lapsen minäkuvan ja yhteisön identiteetin kehittymiselle. Lapsilähtöisessä toiminnassa lapsen kehittymisen ja oppimisen kannalta tärkeää on yhteisön ja ympäristön välinen vuorovaikutus. Pedagogisessa dokumentoinnissa korostuu yhteisölähtöinen näkökulma, jossa varhaiskasvatus rakentuu dokumenttien moniäänisellä tulkinnalla osana yhteisöllistä prosessia. Varhaiskasvattajien on tärkeää ”kuulla” lapsia keskittyneesti, mutta oleellista on myös se, että lapset kommunikoivat toisilleen, sekä ”kuulevat” ja vertailevat toistensa hyvin erilaisia elämyksiä. Rintakorven (2018) väitöstutkimuksen tuloksista kävi ilmi se, miten kaverisuhteet painoutuivat ja tunneilmaisu oli positiivisempaa niissä toimintakulttuureissa, joissa pedagoginen dokumentointi oli runsaampaa. Lisäksi lapset olivat sitoutuneempia toimintaan. (Keskinen, Lounassalo 2011: 201, 205; Tast 2007: 31, 40; Rintakorpi 2010: 14; Rintakorpi 2018: 58.)

3.4 Lapsen oppiminen ja ajattelu näkyväksi pedagogisella dokumentoinnilla

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Lapsen ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa sekä muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja. Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. Monipuoliset työtavat varhaiskasvatuksessa edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöt suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa ja oppimisympäristöjä luodessa henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet. Lasten ideat ja heidän tekemänsä työt sekä leikit näkyvät oppimisympäristöissä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 20, 22, 31-32, 38.)

Oppimisympäristö toimii kasvattajien ja vertaisryhmän ohella kolmantena kasvattajana. Hyvä oppimisympäristö on lasta esteettisesti puhutteleva ja lapsien ulottuvilla on välineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristö ohjaa lasta tilaratkaisuilla ja materiaalivalinnoilla. Oppimisympäristö vahvistaa lasten toimintaa nostamalla esiin mitä arvostetaan. Lasten oman kulttuurin tukemiseksi lapsen toimintahistoriaa tuodaan esille lasten töiden ja työvaiheista otettujen kuvien avulla. Lapsen luovat ja esteettiset valmiudet kehittyvät sallivassa ja kiireettömässä ympäristössä. (Rusanen ym. 2014: 64.)

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin, sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 18.)

Elinikäisen oppimisen ajatuksen mukaan oppiminen on alusta alkaen kokonaisvaltainen ja jatkuva tietojen, taitojen ja mielipiteiden rakentava prosessi. Jatkuvuuden edellytyksenä on se, että koulutus muodostaa jatkumon varhaiskasvatuksesta alkaen ja perusvaiheet nähdään arvokkaana ja mielekkäänä pohjana seuraaville vaiheille ja oppisisällöille. Elinikäinen oppijuus vaatii rohkeutta, innostusta ja luottamusta sekä avoimuutta uusien asioitten kohtaan. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 12; Rintakorpi 2010: 9; Kola-Torvinen 2017: 13.)

Varhaiskasvatuksen laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lapsen laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lapsen hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lapsen kasvua yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 21-22.)

Laaja-alainen osaaminen tarkoittaa käytännössä taitoa hahmottaa kokonaisuuksia, asioiden pohtimista eri näkökulmista ja niistä johtopäätösten tekemistä sekä yritteliäisyyttä ja hyviä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Lapsen kulttuurinen osaaminen ja kyky tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa korostuvat entisestään. Kriittinen ajattelu ja kyky etsiä sekä arvioida tietoa sekä oppiminen itsessään ovat tulevaisuuden tärkeitä taitoja. (Kola-Torvinen 2017, 13-14.)

Korkeatasoisen oppimisen perusta on oppijakeskeisyys. Lapsilla on vahvoja taipumuksia hahmottaa todellisuuden ilmiöitä, joiden avulla he tulkitsevat ja ymmärtävät opetettuja asioita. Tahkokallio (2014) toteaa, miten opettajan ja lapsen vuorovaikutus on avaintekijä luotaessa kokemuksia, jotka laajentavat lapsen oppimista ja sosiaalista kehitystä. Varhaiskasvattajalla on tärkeä merkitys tasapainoisen varhaiskasvatuksen rakentajana ja rinnalla kulkevana tukijana. Rintakorpi (2010) toteaa, miten varhaiskasvatuksen tärkeintä antia ovat ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvat asiat ja merkitykset, eikä niinkään erilliset oppisisällöt. Oppiminen on kasvamista yhteisöllisyyteen. (Kumpulainen ym. 2010: 13; Tahkokallio 2014: 49-50; Karlsson 2005: 32; Rintakorpi 2010: 12-14.)

Lapsi nähdään aktiivisena oppijana ja tiedon rakentajana, ei vain passiivisena tiedon vastaanottajana. Varhaiskasvatuksessa lapsi rakentaa oppimista opettajan, lapsen ja vanhempien yhteistyönä prosessinomaisesti. Oppimisen päätetavoitteita ei aseteta, vaan matkalla oleminen ja sivupoluille poikkeaminen on suotavaa. Lapsen itsensä tuottamat merkitykset ja tapahtumat ovat keskeistä materiaalia kasvatuksellisissa sisällyksissä, jolloin oppiminen on sivutuote. Oppiminen syntyy näkemysten vaikutuksia tarkasteltaessa. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 12,13, 21; Rintakorpi 2010: 12, 13.)

Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvat, piirroksot tai henkilöstön havainnot, avulla sekä yhdessä lasten kanssa tarkastellaan heidän kehitystä ja oppimista. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 37.)

Monilukutaito liittyy kiinteästi lasten ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaidon kehittymiseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia ja rikasta tekstiympäristöä ja lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja. Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä, tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin ja sovelluksiin sekä peleihin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 23-24.)

Oppimaan oppimisen edellytyksenä on, se että lapset tunnistavat oman oppimisensa ja oman ryhmänsä oppimisen. Opettajan keskeinen tuki oppimisprosesseille on vuorovaikutustilanteiden tietoisiksi tekeminen, niiden kannattelu ja monimuotoistaminen sekä ymmärrys oman toiminnan vaikutuksesta lapsen oppimiseen. Pedagoginen dokumentointi tekee oppimisen polun näkyväksi lapselle. Dokumentoinnin avulla saadaan selville mitä lapsi haluaisi oppia ja miten tätä uuden oppimisen intoa voidaan hyödyntää pedagogisesti. Pedagogisella dokumentoinnilla lähestytään lapsen oppimista myönteisyyden kautta. Pedagogisen dokumentoinnin avulla etsitään tietoa siitä, mitä lapsi jo osaa ja tietää. Pedagogisen dokumentoinnin avulla rakennetaan lapsen osaaminen jo olemassa olevan osaamisen päälle. Pedagoginen dokumentointi toimii yhdistävänä tekijänä lapsen vanhan ja uuden osaamisen välillä. (Keskinen, Lounassalo 2011: 205; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 162; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 11.)

Dokumenteihin on tärkeää palata jälkeenpäin sekä tunnistaa yhdessä koetun erilaisia merkityksiä. Lapset havaitsevat oppimistaan ja tunnistavat vahvuuksiaan toiminnan pedagogisen dokumentoinnin avulla sekä siihen liittyvällä yhteisellä pohdinnalla, vahvistaen lasten uskoa omiin kykyihin. Toiminnan pedagoginen dokumentointi ja yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan, joka vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 22,37.)

Lapsen toiminnan ja ajattelun havainnointi ja dokumentointi antaa arvoa lapsen mielipiteille, tehden lapsen ajatuksista merkityksellisiä. Pedagogisen dokumentointi liittyy myös lapsen minuuden muodostumisen kannatteluun. Dokumentoinnin tehtävä on tukea sekä varhaiskasvattajien että lapsen ajattelua. Pedagogista dokumentointia käytetään erilaisen näkökulmien vuorovaikutukselliseen tarkasteluun ja yhteisen ymmärryksen etsimiseen. Varhaiskasvattajan on tärkeää osata tarkastella lasta ja hänen oppimistaan monesta näkökulmasta. Dokumenttien avulla voidaan rakentaa siltaa oman ja toisen ihmisen maailmojen välille ja oppia arvostamaan ja ymmärtämään erilaisuutta. Oppimista ja innovaatioita syntyy, kun dokumentit luovat yhteyksiä mielikuvituksen, luovuuden ja tiedon välille. Dokumentoinnin tehtävä on kuulemisen ja kuulluksi tulemisen varmistaminen. Yhdessä ajattelu tarkoittaa sitä, että varhaiskasvattajan ovat tietoisia lapsen kiinnostuksen kohteista ja ymmärryksestä. Varhaiskasvattajat ja lapset työskentelevät yhdessä kehittääkseen ajatuksiaan ja taitojaan. Varhaiskasvattajat tukevat ja kyseenalaistavat lasten ajattelua sitoutuen pohdintoihin heidän kanssaan. Lasten ja aikuisten välillä on myönteinen, luottavainen ilmapiiri. (Rintakorpi 2010: 8; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 12; Wallin 2000: 122; Karlsson 2008: 32-33; Keskinen, Lounassalo 2011: 205, 210; Rintakorpi 2018: 26; Tahkokallio 2014: 49.)

Lapsen ajattelu kehittyy vain, jos lapselle annetaan tilaa ajatella. Ajattelun kehittyminen vaatii tilaa miettiä ratkaisuja, pohtia syy-seuraussuhteita, tehdä valintoja ja johtopäätöksiä sekä tutkia, kokeilla, erehtyä ja onnistua. Lapsi näkee oman oppimisen, kasvun ja muuttumisen dokumenttien avulla. Lapsi voi esikouluiässä tarkastella dokumentteja varhaiskasvatuksensa alkuaajoista, jolloin vanhojen dokumenttien kautta mahdollistuu lapselle positiivinen kokemus omasta kasvusta ja kyvyistä mahdollistaen itsetunnon ja itse-tuntemuksen vahvistumisen. (Rintakorpi 2007: 107; Hämeenlinnan varhaiskasvatus-suunnitelma 2017: 87.)

Toiminnassa lapsilähtöisesti ja luovasti on vaarana se, että prosessien suunnittelu ei ole riittävän monipuolista tai prosessien sisään kätkeytyvä monipuolinen toiminta ja oppiminen jäävät näkymättömiin. Dokumentoimalla lapsen työskentelyä on mahdollista saada tallennettua luovan työskentelyn merkityksellisimpiä hetkiä ja oppimiskokemuksia. Dokumentit mahdollistavat oppimisen, tekemällä dialogiset suhteet näkyviksi. Dokumenttien avulla hahmotellaan näkyviin koko oppimisen prosessin kaari mikä johti mihinkin, mitä tehtiin, mitä keksittiin, mistä nautittiin, mikä oli haasteellista ja miten oppimiskokemukset jaettiin sekä mihin tämä kaikki johti? Kun varhaiskasvatuksen tilanteita on dokumentoitu, voidaan havaintoihin palata ja käsitellä niitä yhä uudelleen yhdessä kasvattajayhteisössä. Lapsen omatoimisten prosessien dokumentoinnista ja dokumenttien tulkin-nasta nousevat esille opettamisen tavoitteet, sisällöt ja menetelmät. (Rintakorpi 2009: 85, 88; Keskinen, Lounassalo 2011: 205; Rintakorpi 2010: 53.)

Dokumenttien avulla lapsi voi oman kehitystasonsa mukaisesti käsitellä uudelleen oppimiaan asioita ja havainnoida niitä menetelmiä ja toimintatapoja, jotka ovat olleet hänelle itselleen merkityksellisiä. Pedagogisen dokumentoinnin avulla tutkitaan sekä kasvattajan että lapsen toimintaa ja oppimista. Refleктоimalla dokumentteja voidaan tutkia lapsen yksilöllinen tapa työskennellä, hankkia tietoa ja kehittää omaa oppimistaan. Pedagogi-sen dokumentoinnin avulla varhaiskasvattaja ja lapsi kokoavat yhdessä lapsen varhaiskasvatusta näkyväksi, keskustellen sekä pohtien lapselle merkityksellisiä asioita. Samalla varhaiskasvattaja saa arvokasta tietoa lapsen kiinnostuksen kohteista, minäku-vasta ja käsityksestä itsestään oppijana. Saaduilla tiedoilla kasvattaja muokkaa omaa toimintaa ja kehittää toiminnan tavoitteita, sisältöjä ja menetelmiä lapsen kokonaisvaltai-sen kasvun ja oppimisen tueksi. Omaan arkeen liittyvien kuvien ja videoiden kautta ke-hittyy lapsen kuvallukutaito. Valokuvien ja videoiden avulla voidaan pienenkin lapsen kanssa arvioida ja analysoida lähimenneisyyden tapahtumia ja suunnitella toimintaa eteenpäin. (Rintakorpi 2009: 86; Rintakorpi 2010: 13; Rintakorpi 2007: 113.)

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 37.)

Laadukkaassa varhaiskasvatuksessa sitoutuminen lapsen toimintaan edellyttää tilanteita, joissa lapsella ja varhaiskasvattajalla on yhteinen toiminnan kohde, runsasta vuorovaikutusta sekä ohjatun toiminnan että vapaan leikin aikana. Kehitystä edistävässä kasvatuksessa, rakentaessa lähikehityksen vyöhykettä lapsen kanssa, kasvattajan on otettava huomioon lapsen kehityksen johtava toiminta eli leikki. Tahkokallio (2014) toteaa väitöskirjansa tutkimuksessa, miten lapset olivat äärimmäisen innostuneita leikeistä, joissa aikuiset olivat mukana. Roos (2016) tutkimuksessa ilmeni varhaiskasvattajien vähäinen osallistuminen lasten leikkeihin. Leikin asemaa tulisi, Roos (2016) mukaan vahvistaa, sekä varhaiskasvattajien aktivoitua lasten leikkeihin osallistumisen suhteen. Luovien leikkien maailmaan heittäytyminen avaa varhaiskasvattajille oleellisia puolia lapsen ajattelusta ja elämyksistä. (Tahkokallio 2014: 50, 235; Roos 2016: 83, 84; Kalliala 2011: 50, 56; Keskinen, Lounassalo 2011: 203.)

Varhaiskasvattajan tehtävä on luoda lähikehityksen vyöhyke yhdessä lapsen kanssa, järjestämällä yhteisiä oppimistilanteita, joissa lapsi saa olla mukana juuri itselleen sopivalla tavalla. Näin syntyvässä toiminnassa lapsen ja aikuisen maailmat kohtaavat. Kun dokumentteja tarkastellaan yhdessä ja keskustellaan lapsen vanhempien ja varhaiskasvattajien kesken, saadaan tietoa siitä, mihin suuntaan lapsi on matkalla kehityksessä ja oppimisessa. Dokumentoinnin avulla varhaiskasvattaja mahdollistaa tuen lapselle juuri oikeaan aikaan, oikeilla välineillä ja oikeassa paikassa. Lapselle, mahdollistetaan näin uuden osaamisen taso. Lapsi oppijana pääsee työskentelemään lähikehityksen vyöhykkeellä saaden tukea ympäristöstä, varhaiskasvattajilta sekä toisilta lapsilta. (Tahkokallio 2014: 50, 216; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 11; Keskinen, Lounassalo 2011: 203; Rintakorpi 2010: 63.)

Lähikehityksen vyöhyke ja lapsen ponnistelut uuden oppimisen saavuttamiseksi, saavat varhaiskasvattajan Tahkokallion (2014) mukaan pohtimaan lapsen toiminnan merkitystä myös lapsen kokeman mielekkyyden näkökulmasta. Pedagogisella dokumentoinnilla ei

etsitä puutteita lapsista tai aikuisten virheitä, vaan tuodaan esille onnistumisia. Pedagogisessa dokumentoinnissa käytetään tietoisesti hyväksi sitä, että dokumentointi kannustaa niin lapsia kuin aikuisiakin ylittämään itsensä. Toisinaan lapsen tuki pedagogisesta dokumentoinnista tulee itse dokumentoinnista. Valokuvaaminen esimerkiksi voi kasvat-
taa lapsen itsetuntoa ja myönteistä kuvaa, jotka auttavat lasta oppimisessa. (Tahkokallio 2014: 216; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 11; Keskinen, Lounassalo 2011: 203.)

3.5 Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa vanhempien osallisuuden

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Osallisuutta vahvistaa lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille tarjoaa oppimisympäristöjen suunnittelu yhdessä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 30, 32-33.)

Vanhemmat ja lapset ovat varhaiskasvatuksessa oman elämän asiantuntijoita ja omistajia, varhaiskasvattajat pedagogiikan ja ryhmämuotoisen varhaiskasvatuksen asiantuntijoita. Varhaiskasvatustilanne ja uusi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet edellyttävät vanhempien osallisuuden lisäämistä lapsen varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa. Lapsen ja vanhempien osallisuutta lisää tiedon ja tunnelmien välittyminen varhaiskasvatuksesta kotiin. Vanhempien tulee saada tietoa varhaiskasvatuksesta ja siitä, mitä teemaa lapsi varhaiskasvatuksessa käsittelee ja mitä mahdollisuuksia lapsilla on sen tutkimiseen. Vanhemmilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten erilaiset tutkimisen projektit varhaiskasvatuksessa etenevät. Varhaiskasvatuksen projektit rakentuvat yhteistyössä varhaiskasvattajien, lasten ja vanhempien kanssa. Pedagogisen dokumentoinnin kautta välittyy varhaiskasvatuksen olennaisia asioita toimien viestinnän välineenä kodin ja varhaiskasvatuksen välillä. Varhaiskasvatus voi dokumentoinnin avulla tarjota vanhemmille merkittäviä lisätilaisuuksia saada lasta yksilönä itselleen näkyväksi. Kasvatuskumppanuuden rakentumista ajatellen. Vanhemmille on useimmiten kiinnostavampaa tutustua dokumenttien tukemana lapsen kokemuksiin ja ajatteluun varhaiskasvatuksessa, kuin varhaiskasvattajien laatimiin vuosi- tai viikkosuunnitelmiin. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 16, 20-21; Tast 2007: 25; Rintakorpi 2010: 49; Keskinen-Lounassalo 2009: 206.)

Kasvatusyhteistyötä tukee luottamuksen rakentaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus sekä keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö lasten huoltajiin on vuo-

rovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 30, 32-33)

Huoltajien kanssa jaetaan lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset. Kannustavat, lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Havainnot ja keskustelut lapsen päivästä huoltajien ja henkilöstön välillä, luovat pohjaa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 32-33.)

Dokumentit ovat konkreettinen lähtökohta varhaiskasvattajien ja vanhempien välisille keskusteluille. Dokumenteilla avataan varhaiskasvatuksen tavoitteita ja menetelmiä. Dokumenttien avulla vanhemmat saavat tietoa varhaiskasvatukselle ominaisista tavoista tukea ja edistää lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista. Dokumenttien avulla käytyjen keskustelujen kautta on luontevaa lisätä tietoa varhaiskasvatuksesta sekä luoda uusia tiiviimpiä yhteyksiä ihmisten välille. Dokumentoinnin kautta kasvatetaan vanhempien tietoa siitä, mitä lapsen kanssa varhaiskasvatuksessa tehdään ja on tehty. Seinällä näkyvät lasten ja varhaiskasvattajien projektien dokumentit osallistavat myös vanhemmat projektiin, lapsen keskustellessa vanhemman kanssa projektin kulusta. Yhteisesti jaettujen pedagogisten dokumenttien avulla luodaan vanhempien sekä henkilökunnan välistä ja vanhempien keskinäistä kasvatuskumppanuutta. Sähköisen kasvatuskumppanuuden lisääntymisen myötä lapsen varhaiskasvatukseen liittyvät dokumentit välittyvät helposti myös isovanhemmille, jolloin lapsen elämään liittyvät toimijat yhdistyvät. Lapsen elämän dokumentoijina voivat toimia kaikki lapsen lähipiiriin kuuluvat ihmiset sisaruksista isovanhempiin. (Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 21, 29; Dahlberg, Moss, Pence 2013: 157; Rintakorpi 2010: 52; Keskinen-Lounassalo 2009: 205.)

Pedagoginen dokumentoinnin avulla mahdollistetaan lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen. Lasten, huoltajien ja henkilöstön aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 30, 37.)

Pedagogisen dokumentoinnin päämääränä on toiminnan läpinäkyväksi tekeminen, vaikuttavuuden lisääminen, perheiden osallistaminen, yhteisöllisyyden lisääminen ja toiminnan kehittäminen. Perheiden osallistamisen ja toiminnan läpinäkyvyyden kannalta jatkuva tiedottaminen ja pedagogisten tavoitteiden kuvaaminen ovat keskeistä. Vanhem-

pien on helpompi tuoda omat näkemyksensä keskusteluun lapsen kanssa, kun he tietävät mitä päiväkodissa on vireillä. Pedagogisen dokumentoinnin avulla mahdollistetaan vanhempien tietämys varhaiskasvatuksen pedagogiikasta, miten se toteutuu käytännössä ja miten lapsen ja vanhempien yksilölliset kiinnostuksen kohteet ja tarpeet on nivottu osaksi pedagogista toimintaa. Kun vanhemmilla on riittävästi tietoa varhaiskasvatuksen toiminnasta, pystyvät he ymmärtämään, miten pedagogiikka nivoutuu kaikkeen toimintaan. Vanhemmille olisi hyvä selvittää mitä pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen työvälineenä. Pedagogisen dokumentoinnin kautta esimerkiksi perinteisten askartelujen sijaan vanhemmat saavat valokuvien varustettuja kuvauksia lapsen toiminnasta ja oppimisesta. (Keskinen-Lounassalo 2009: 206; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 20-22; Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017: 47.)

Pedagoginen dokumentointi vahvistaa lapsen ja varhaiskasvattajan vuorovaikutusta, tuoden lapsen elämän kannalta merkitykselliset toimijat yhteen. Vanhempien kanssa käydyt keskustelut ja yhteinen reflektointi tuovat uusia näkökulmia ja täydentävät lapsen prosessien ymmärtämistä niin varhaiskasvattajan kuin vanhemmankin näkökulmasta. Pedagogisen dokumentoinnin avulla vanhemmat pääsevät näkyväksi tehdyn toiminnan kautta osallisiksi varhaiskasvatuksen elämään. Dokumenttien avulla vanhemmat saavat mahdollisuuden havainnoida ja arvioida lapsen varhaiskasvatusta. Lapsen, vanhempien ja varhaiskasvattajien vuorovaikutukselliset tulkinnat tuottavat tilannesidonnaisia merkityksiä ilmiöille. Pedagogisen dokumentoinnin prosessin kautta voidaan yhdessä selvittää, mitä valintoja tehdään, ja mitä tavoitellaan tai vältetään. (Rintakorpi 2010: 63; Rintakorpi 2009: 86; Keskinen-Lounassalo 2009: 206; Rintakorpi 2018: 15.)

Pedagoginen dokumentointi auttaa vanhempia tulemaan varhaiskasvatustalvelujen kulltajista kasvatusyhteisön jäseniksi. Pedagoginen dokumentointi tarjoaa tärkeän perustan vanhemmille tulla aktiivisiksi kumppaneiksi, yhteiseen dialogiin lasten ja henkilökunnan kanssa sekä kasvatusyhteisön rakentajiksi. Rintakorven (2018) väitöstutkimuksessa varhaiskasvattajien ottaessa vanhemmat ja lapset mukaan dokumentointityöhön ja dokumenttien tulkintaan, tuli dokumentoinnista sosiaalista toimintaa, tuottaen varhaiskasvattajille pedagogista ymmärrystä. (Keskinen-Lounassalo 2009: 206; Rintakorpi 2018: 52.)

Lasten ajatusten ja lapsuuden näkyväksi tekeminen on tärkeää yhteiskunnallisen keskustelun kannalta. Varhaiskasvattajilla on oikeus ja velvollisuus tuoda lastenkulttuuria ja

pedagogiikkaa näkyväksi sekä luoda keskustelua lapsuuden ja lapsen oppimisen ja kehittymisestä yhteiskunnassa. Rintakorven (2010) mukaan päättäjillä ei välttämättä ole oikeanlaista kuvaa siitä, mitä laadukas varhaiskasvatus tarkoittaa ja mitä sillä saavutetaan. Lapsuuden ja varhaisen oppimisen merkitystä ei nähdä yhteiskunnassa kunnolla, jos lasten koetaan olevan ”vain hoidossa” vanhempien työssäkäynnin mahdollistamiseksi. Lapsille kuuluu osallisuuden näkökulmasta, oikeus osallistua lapsuutta koskevaan keskusteluun ja päätöksentekoon. (Dahlberg, Moss, Pence 2013: 167; Rintakorpi 2010: 17, 51; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 12.)

Pedagoginen dokumentointi voi lisätä inhimillistä ymmärrystä yhteiskunnassa lapsuutta kohtaan. Pedagogisen dokumentoinnin avulla voidaan vähitellen vaikuttaa muutokseen yhteiskunnan arvoissa ja asenteissa. Dokumentoinnin avulla yhteiskunnassa tehdään lapsuutta ja lapsen tapaa oppia, ajatella, tuntee sekä toimia näkyväksi. Dokumenttien avulla saadaan näkyviin aavistus tulevaisuudesta. (Rintakorpi 2018: 32; Rintakorpi 2010: 9, 64; Rintakorpi, Vihmari-Henttonen 2017: 16.)

4 Monimuotoinen opinnäytetyö pedagogisen dokumentoinnin opas

4.1 Oppaan tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön toiminnallisena osuutena tein pedagogisen dokumentoinnin käytännönläheisen oppaan varhaiskasvattajille. Halusin monimuotoisen opinnäytetyöni kautta yhdistää käytännön ammatillisen taidon ja teoreettisen tiedon luomalla oppaan, josta olisi oikeasti hyötyä alalla toimiville varhaiskasvattajille. Monimuotoisen opinnäytetyön tavoitteina pidetään sitä, että se olisi kehittävä, soveltava ja käytännöllinen. Varto (2003) toteaa, miten toiminnallista tiedonkäsitystä pidetään tärkeänä aloilla, joissa taidot, käytännöllisyys ja sovellettavuus on nostettu keskeiseksi. Koen, että monimuotoinen opinnäytetyöni vastaa tähän toiminnallisen tiedonkäsityksen haasteeseen. (Vilka, Airaksinen 2003: 10,159; Varto 2003: 7-8; Roivas, Karjalainen 2013: 80.)

Olen itse työskennellyt varhaiskasvatuksessa lastenhoitajana ja halusin monimuotoisen opinnäytetyön teoreettisen osuuden sekä oppaan kautta tuoda esille hiljaisen tiedon kautta saatuja kokemuksia varhaiskasvatuksesta. Varto (2003) toteaa, miten opinnäytetyö, joka lähtee alun perin sanattoman tiedon ääneen lausumisen tarpeesta ja toiminnallisesta tiedon käsityksestä vastaa alan tarpeisiin. (Varto 2003: 7-8).

Opinnäytetyöni käytännönläheisyyden idean sain varhaiskasvattajilta toteuttamassani verkkokyselyssä, jossa usean varhaiskasvattajien vastauksista ilmeni toive käytännönläheisestä oppaasta, josta löytyisi ideoita pedagogisen dokumentoinnin toteuttamiseen. Yksi vastaajista kirjoitti: ”Toivottavasti siitä tulee hyvä, kattava ja sen pääsis lukemaan ja käyttämään työvälineenä”. Olen koonnut opinnäytetyön teoreettiseen osuuteen perusteluja pedagogisen dokumentoinnin käyttämisen hyödyistä varhaiskasvatuksessa. Oppaassa on pedagogisen dokumentoinnin menetelmiä. Pedagoginen dokumentointi on menetelmänä laaja ja se kattaa kaiken varhaiskasvatuksen toiminnan, minkä vuoksi oppaassakin on vain osa pedagogisen dokumentoinnin menetelmistä. Toivon opinnäytetyöni teoreettisen osuuden ja oppaan herättävän varhaiskasvattajissa halun ottaa lisää selvää pedagogisesta dokumentoinnista sekä lisätä tämän lapsilähtöisen ja lasten osallisuutta mahdollistavan työvälineen käyttöä varhaiskasvatuksessa. Monimuotoinen opinnäytetyöni tavoittelee ammatillisen käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista ja toiminnan järjeistämistä. (Vilkkä, Airaksinen 2003: 9-10.)

Vilkkä, Airaksinen (2003) toteavat, miten monimuotoisiin opinnäytetöihin ei useinkaan yhdistetä tutkimuksellisia menetelmiä. Heidän mukaansa yleinen syy käyttää tutkimuksellisin menetelmin selvitystä monimuotoiseen opinnäytetyöhön, on tarve toteuttaa tuote kohderyhmälähtöisesti. Toteuttamallani verkkokyselyllä halusin selvittää, miten tunnettua pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvattajien keskuudessa, sekä kuinka paljon varhaiskasvattajat käyttävät pedagogista dokumentointia työssään. Kysyin myös millaista tietoa varhaiskasvattajat toivovat pedagogisesta dokumentoinnista ja millaisia toiveita heillä on pedagogisen dokumentoinnin oppaaseen liittyen. (Vilkkä, Airaksinen 2003: 56-57.)

Ennen selvityksen tekoa mietin, millaista tietoa tarvitsen sekä millä tavalla saisin tietoa varhaiskasvattajilta. Tein varhaiskasvattajille SurveyMonkey -kyselytutkimuksen verkossa. Kyselyyn johtavan linkin jaoin Facebookin kolmessa varhaiskasvattajien ryhmässä: Varhaiskasvattajien materiaalipankki, jossa 42890 jäsentä, Sosionomi (AMK) varhaiskasvatuksessa 5345 jäsentä sekä varhaiskasvattajien ideapankki 25596 jäsentä. Sain aikavälillä 13.3.2018 – 17.4.2018 yhteensä 47 vastausta. Vastaajien joukossa oli 41 lastentarhanopettajaa ja 6 lastenhoitajaa/perhepäivähoitajaa.

Oppaan toteuttamistavaksi muodostui Wordin kirjaintyyliä työkalulla toteutettu opas. Teutin Facebookin varhaiskasvattajaryhmissä verkkokyselyyn kutsut (Liite1). Kyselykut-

sussani ilmoitin käyttäväni verkkokysely pedagogiseen dokumentointiin liittyvässä opin-
näytetyössäni, jonka liitteeksi olen tekemässä pedagogisen dokumentoinnin oppaan.
Myös sähköisessä muodossa oleva opas olisi sopinut monimuotoisen oppinäytetyöni to-
teuttamistavaksi.

Oppaaseen on koottu monesta lähteestä käytännön vinkkejä. Halusin kerätä varhaiskas-
vattajille mahdollisimman kattavan oppaan. Pedagogisen dokumentoinnin laajuudesta
johtuen kaikkea siihen liittyvää on mahdotonta saada mahtumaan oppinäytetyön liitteenä
olevaan oppaaseen. Useat verkkokyselyyn vastanneista, toivoivat esimerkiksi pedago-
gisen dokumentoinnin toteuttamiseen soveltuvia lomakkeita. Lisäksi toivottiin oppaan si-
sällöksi tietoa siitä, millä tavoin eri päiväkodeissa ja eri ikäisten kanssa pedagogista do-
kumentointia tehdään ja miten lapset on otettu siihen mukaan. Esimerkiksi nämä jäivät
oppaasta pois.

Internet on toimiva työkalu erityyppisten aineistojen keräämiseen. Verkon tutkimukselli-
sen suosion luo sen yhä tärkeämpi rooli yhteiskunnassa. Internetin viimeaikaiset kehi-
tyssuunnat ovat muuttaneet verkkoa yhä vahvemmin vuorovaikutteisen toiminnan ympä-
ristöksi. Verkkotutkimus on helppo toteuttaa. Verkkomenetelmän etuina ovat nopeus,
pienet kustannukset ja laaja tavoitettavuus. Verkon avulla tuotetaan uudenlaista määräl-
listä dataa kyselyihin. (Laaksonen, Matikainen, Tikka 2013: 9, 14, 23,

Verkkokyselyt ovat yleistyneet 2000-luvulla, tutkimustietoa on alettu keräämään lisääty-
vin määrin tietoverkoista. Verkossa toteutettavissa kyselyissä kyselykontekstit vaikutta-
vat tutkimustuloksiin monin eri tavoin, koska esimerkiksi kysymysten ymmärtäminen
vaihtelee. Tämä on huomioitava myös toteuttamassani kyselyssä, jonka vastauksissa
näkyvät myös se, miten eri tavoin pedagoginen dokumentointi ymmärretään varhaiskas-
vattajien kesken. Verkossa toteutettavissa kyselyissä vastaajan ei tarvitse rajata vastaa-
misen pituutta. Kyselyn tekijä voi tehdä kyselyn, kun hänellä on siihen parhaiten aikaa.
Verkkokyselyillä voidaan saada vastauksia helpommin suuremmalta joukolta. (Räsänen,
Sarpila 2013: 68; Ronkainen, Karjalainen, Mertala 2008: 31; Ronkainen, Mertala, Karja-
lainen 2008: 22; Vilka, Airaksinen 2003: 40.)

Kysymysten suunnittelua ohjaa Ronkainen, Karjalainen, Mertala (2008) mukaan, etukä-
teistieto ilmiöstä sekä se mihin tutkimuksen pitäisi vastata. Heidän mukaansa kysymys-
ten esittäminen perustuu aina etukäteen tiedettyyn. Tutkimuksessa kyselyn suunnittelua

ja laadintaa ohjaa teoreettinen viitekehys. Toteuttaessani verkkokyselyn olin jo perehtynyt hyvin laajasti aiheeseen ja tehnyt suurimmalta osin opinnäytetyöni teoreettisen osuuden. (Ronkainen, Karjalainen, Mertala 2008: 32.)

Sähköinen kyselyni oli kartoittava ja vaihtoehtoja hakeva. Koin, että sain tarvittavat vastaukset tekemälläni verkkokyselyllä. Verkkokyselyn negatiivisena puolena voi pitää sitä, että välttämättä kaikki vastaajat eivät ymmärrä kysymyksiä samalla tavalla. Tässä kyselyssä vastaamiseen voi vaikuttaa se, miten varhaiskasvattaja käsittää pedagogisen dokumentoinnin. (Ronkainen, Karjalainen, Mertala 2008: 35-36.)

Verkkokyselyssä halusin vastaajille mahdollisuuksia kertoa käsityksistä omalla tavalla avokysymyksin. Avoimet kysymykset ovat toimivia, kun tarkasteltava ilmiö on moniselitteinen ja toteutuu ihmisten elämässä monella tavalla. Koen, että oppaan toteuttamiseksi toteuttamani selvitykseen avoimet kysymykset olivat toimivin tapa kysellä varhaiskasvattajien kokemuksia aiheesta. Kysymyslomakkeen muotoilussa on huomioitava se, miten kysymysten tulisi ohjata vastaajaa aiheesta sekä rajata ja mahdollistaa vastaaminen. (Ronkainen, Karjalainen, Mertala 2008: 31-34; Vilkka, Airaksinen 2003: 59-60.)

Keräsin 12.3-17.4 välisenä aikana SurveyMonkey verkkosivuston tuottamalla sähköisellä kyselylomakkeella ja kuudella avoimella kysymyksellä varhaiskasvattajien kokemuksia pedagogisesta dokumentoinnista. Linkin kyselyyn laitoin Facebookissa kolmeen varhaiskasvattajia sisältävään ryhmään.

Monimuotoiseen opinnäytetyöhön keräämäni verkkokyselyn sisällön litteroinnin keskitin sisällön tuottamiseen tarvittuun tietoon. Vilkka, Airaksinen (2003) toteavat, miten laadullisella tutkimusmenetelmällä kerättyä aineistoa ei ole välttämätöntä analysoida, vaan sitä voidaan käyttää myös lähteenä. (Vilkka, Airaksinen 2003: 62,64.)

4.2 Oppaan arviointia

Vilkka, Airaksinen (2003) toteavat, miten monimuotoista opinnäytetyötä tehdessä uudistetaan käytäntöjä, tuotetaan uutta ja käytetään luovuutta luodessa tuote, joka saattaa avartaa toisen ammattilaisen näkemystä mahdollisuuksista, joilla kyseisiä asioita voidaan toteuttaa. Opinnäytetyöni liitteenä olevan oppaan tarkoitus kiteytyy juuri tähän lauseeseen. (Vilkka, Airaksinen 2003: 69.)

Vilka, Airaksinen (2003) mainitsevat monimuotoisen opinnäytetyön tuotoksen kriteereinä käytettävyyden kohderyhmässä ja käyttöympäristössä, asiasisällön sopivuuden kohderyhmälle sekä tuotteen selkeyden, johdonmukaisuuden ja informatiivisuuden. Pedagogisen dokumentoinnin laajan kattavuuden vuoksi teoreettinen tieto pedagogisesta dokumentoinnista on eroteltuna monimuotoisen opinnäytetyön teoreettiseen osaan ja opas sisältää käytännönläheisiä menetelmiä. Opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa peilaan valitsemani teorian kautta pedagogisen dokumentoinnin käytön tarpeellisuutta ja merkityksellisyyttä varhaiskasvatuksessa. (Vilka, Airaksinen 2003: 53.)

Pedagogisen dokumentoinnin oppaan asiasisältö on suunnattu varhaiskasvattajille käytännönläheiseksi, jotta opasta voi käyttää työn ohessa lasten parissa. Opas on tehty niin, että käsiteltävän aiheen ydinajatus olisi mahdollisimman selkeästi esillä oppaassa.

Opas oli mielekästä toteuttaa, koska oma kiinnostus pedagogista dokumentointia kohtaan on suuri. Oppaasta jäi puuttumaan pedagogiseen dokumentointiin liittyviä aiheita, mutta koen oppaan olevan jo tarpeeksi laaja liittyen opinnäytetyöhön. Oppaassa oli aluksi enemmän teoreettista perustelua, mutta oppaaseen lopulta päätyi vain käytännönläheisyyteen liittyvää teoriaa.

Oppaasta olisi ollut hyvä saada käyttäjäkokemuksia jo tähän opinnäytetyöhön. Oppaan toimivuudesta kerään palautetta opinnäytetyön palauttamisen jälkeen, jolloin saan palautetta tavoitteiden saavuttamisesta ja onnistumisesta kohderyhmältä. Tavoitteenani on koko oppaan teon prosessin ajan ollut, että opas olisi ammatillisesti kiinnostava ja työtä kehittävä. Opas auttaa varhaiskasvattajia mahdollistamaan lapsilähtöisyyttä sekä lapsen osallisuutta.

5 Pohdinta

Varhaiskasvatuksessa on ajankohtaista toimintakulttuurin jatkuva tutkiminen ja kehittäminen. Toimiva, yhteistyöhön kykenevä ja hyvinvoiva työyhteisö on varhaiskasvatuksen laadun ja lapsen osallisuuden tae.

Lapsen kohtaaminen, osallistaminen ja toimijuuden mahdollistaminen pedagogisen dokumentoinnin avulla, muuttaa päähuomion opettamisesta oppimiseen, jossa kaikki osapuolet oppivat vuorovaikutuksessa. Kehittyvässä tulevaisuuden varhaiskasvatuksessa

pedagogisen toiminnan arvioinnin kohteena on toiminta eikä lapsi. Toiminnan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen rakentuvat yhdessä lasten, vanhempien ja varhaiskasvattajien kesken. Pedagogisen dokumentoinnin avulla varhaiskasvatus muuttuu aiemmasta tiedottamisen painopisteestä lasten tekemisistä tiedottamiseen.

Varhaiskasvatuksen työn kehittäminen tapahtuu arkipäivässä yhdessä lasten kanssa. Pedagoginen dokumentointi työyhteisössä on valinta, johon sitoudutaan, ymmärtäen pedagogisen dokumentoinnin taustat ja merkitykset. Pedagogisen dokumentoinnin aloittaminen varhaiskasvatuksessa vaatii kuitenkin harjoittelua ja kouluttautumista ja hyvää pedagogista johtajuutta.

Pedagogisella dokumentoinnilla luodaan kiireetöntä varhaiskasvatuksen arkea ja mahdollistetaan lapsen kohtaaminen sekä lapsen mielipiteen ja ajattelun näkyminen toiminnassa. Työtapana pedagoginen dokumentointi vaatii opettelua ja työyhteisön yhteistä tahtoa. Pedagogista dokumentointia ei voi liittää vanhojen toimintatapojen päälle, vaan sen avulla luodaan uudenlainen lasta osallistava tapa työskennellä. Dokumentointi yksisuuntaisena tiedottamisena ja erilaisina kirjauksina ei vielä ole lasta osallistavaa pedagogista dokumentointia.

Dokumenttien vaikutuksesta lapsen, vanhempien ja kasvattajien toiminta, kokemukset ja ajattelu muuttuvat. Pedagoginen dokumentointi luo kysymyksiä pikemmin kuin antaa valmiita vastauksia. Pedagoginen dokumentointi muuttaa varhaiskasvatusta teema- ja projektilähtöisen opetuksen suuntaan, jonka vaiheita dokumentoidaan yhdessä. Teemojen ja projektien näkyväksi tekeminen osallistaa mukaan myös vanhemmat.

Varhaiskasvattajilla on pedagogisen dokumentoinnin kautta oikeus ja velvollisuus tuoda lasten arkea ja pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteiskunnassa. Pedagogisen dokumentoinnin avulla tehdään näkyväksi ja luodaan keskustelua lapsuuden sekä oppimisen ja kehittymisen merkityksestä yhteiskunnassa.

Pedagoginen dokumentointi auttaa varhaiskasvattajaa kyseenalaistamaan omia tapoja toimia. Sen avulla vastustetaan rutinoitumista ja tarkkaillaan, vastaako oma työtapo muuttuvan maailman, erilaisten lasten sekä heidän kehittymisensä ja oppimisensa vaatimukseen. Omaan opettajuuteen saadaan arvokasta palautetta pedagogisen dokumentoinnin kautta, löytäen työhön uusia näkökulmia sekä lähestymistapoja. Työn kannalta

merkityksellisintä on lapsen kiinnostuksen kohteet ja näkökulmat. Työn mielekkyys tavoitetaan pedagogisen dokumentoinnin avulla, lapsen kokemusten tavoittamisesta ja työn vaikutusten näkemisestä. Dokumentointi luo toimintaan merkityksellisyyttä. Ilman toiminnan dokumentointia toiminnan merkitykset karkaavat helposti lasten ja kasvattajien ulottumattomiin, tehden varhaiskasvatuksen toiminnasta sirpalemaista. Pedagoginen dokumentointi luo ammatillisen onnistumisen tunnetta ja vaikuttaa oman työn kokemiseen entistä motivoivampana ja innostavampana.

Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lapsen ja aikuisen välisen kohtaamisen, kuuntelemisen ja läsnäolon. Pedagogista dokumentointia tehdään yhdessä lasten kanssa. Varhaiskasvattajan on annettava itselle lupa pysähtyä ja muistuttaa ketä varten varhaiskasvatuksen työtä teemme. Kiireetön varhaiskasvatus toteutuu lapsilähtöisyyden kautta. Kiireen tunne on usein vahvasti subjektiivinen kokemus, josta työyhteisössä olisi tärkeää keskustella. Varhaiskasvattajien on tärkeää vaikuttaa omalla toiminnallaan kiireen kokemukseen, koska kiireen kokemus tarttuu helposti koko työyhteisöön. Pedagoginen dokumentointi työtapana poistaa kiireen tuntua ja luo osallisuutta. Tähän vaaditaan varhaiskasvattajien yhteistä sitoutumista, joustamista ja työn organisointia.

Varhaiskasvatuksen pedagoginen dokumentointi perustuu lapsilähtöisyyteen. Lapsilähtöisyys perustuu lapsen tarpeiden ensisijaisuuteen. Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus luo osallisuutta. Pedagoginen dokumentointi ei ole lapsen arviointia, eikä tarkkailua. Pedagoginen dokumentointi on osa päivittäistä vuorovaikutusta lapsen kanssa ja lasten kesken. Pedagogisella dokumentoinnilla mahdollistetaan lapselle tärkeiden ihmisten kohtaaminen.

Varhaiskasvattajan ja lapsen vuorovaikutus luo kokemuksia, jotka laajentavat lapsen oppimista ja sosiaalista kehitystä. Varhaiskasvattajalla on suuri merkitys lapsen tasapainoisen varhaiskasvatuksen rakentajana ja rinnalla kulkijana. Pedagogisella dokumentoinnilla ei etsitä puutteita lapsista tai aikuisten virheitä, vaan tuodaan esille onnistumisia, kykyjä ja osaamista. Pedagogisen dokumentoinnin avulla selvitetään mitä lapsi jo osaa ja minkälaista uutta osaamista lapsi tavoittelee. Tuki pedagogisesta dokumentoinnista voi tulla lapselle itse dokumentoinnista. Lapsen kuvaaminen voi kasvattaa lapsen itse-tuntoa ja myönteistä kuvaa itsestä. Pedagogisen dokumentoinnin kautta lapsi oppii pienestä asti kertomaan ajatuksia, havaintoja ja mielipiteitä sekä ilmaisemaan tunteita ja toiveita.

Tulevaisuudessa korostuu laaja-alaisten taitojen osaaminen. Laaja-alaiseen osaamiseen kuuluu esimerkiksi kriittistä ajattelua, kykyä etsiä ja arvioida tietoa. Uuden oppiminen ja jatkuva itsensä kehittäminen ovat tulevaisuuden tärkeitä taitoja. Pedagoginen dokumentointi tekee oppimisen polun näkyväksi lapselle. Sen avulla tehdään lapselle näkyväksi oppimaan oppimisen vuorovaikutteisia prosesseja sekä lapsen ajattelua. Dokumentoinnin avulla lapselle mahdollistetaan uuden osaamisen taso oikeaan aikaan, oikeilla välineillä ja oikeassa paikassa. Pedagogisen dokumentoinnin kautta kehitetään lapsen toimijuutta ja osallisuutta. Lapset osallistetaan toiminnan arviointiin ja suunnitteluun sekä tavoitteiden asettamiseen.

Jatkokehittämissideana varhaiskasvatuksessa eri tavoin toteutettua pedagogista dokumentointia voisi tarkastella tai luoda opinnäytetyön liitteeksi työelämälähtöinen lomake pedagogiseen dokumentointiin, jota kyselyni tuloksissa paljon toivottiin.

Lähteet

Dahlberg, Gunilla, Moss, Peter, Pence, Alan 2013. Beyond quality in early childhood education and care. London: Routledge.

Hujala, Eeva, Puroila, Anna-Maija, Parrila-Haapakoski, Sanna, Nivala, Veijo 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Lapsuutta satakielen siivittämänä. Hämeenlinnan kaupunki. Saatavana myös sähköisesti: http://www.hameenlinna.fi/pages/37452073/VASU2017_HML_nettiin.pdf

Jämsä, Kaisa, Manninen, Elsa 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Tammi.

Karila, Kirsti 2017. Mitä on varhaiskasvatuksen pedagogiikka? Teoksessa: Pedagogiikan aika 2017. Lastentarhanopettajaliitto.9–11.

Karila, Kirsti, Kosonen, Tuomas, Järvenkallas, Satu 2017. Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80221/okm30.pdf>

Karlsson, Liisa, Stenius Tuula 2005. Yhdessä lasten kanssa 2005. Seikkailu osallisuuteen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Keskinen, Risto, Lounassalo, Jarmo 2011. Pedagoginen dokumentointi. Leppoistava osallisuuden mahdollistaja. Teoksessa Mäkitalo, Anna-Riitta, Nevanen, Saila, Ojala, Mikko, Tast, Sylvia, Venninen, Tuulikki, Vilpas, Birgitta (toim.): Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26. 199–216. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: http://www.socca.fi/files/1373/Loytoretkella_osallisuuteen_kehittamista_ja_tutkimista_paivakodin_arjessa_II.pdf

Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kola-Torvinen, Pia 2017. Laaja-alainen osaaminen ja oppimisen alueet varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Teoksessa: Pedagogiikan aika 2017. Lastentarhanopettajaliitto.12–14.

Kumpulainen, Kristiina, Krokfors, Leena, Lipponen, Lasse, Tissari, Varpu, Hilppö, Jaakko, Rajala, Antti 2010. Oppimisen sillat. Kohti osallistavia oppimisympäristöjä. Helsinki: Yliopistopaino.

Laaksonen, Maaria, Matikainen, Janne, Tikka, Minttu 2013. Tutkimusotteita verkosta. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria, Matikainen, Janne, Tikka, Minttu (toim.): Otteita verkosta. verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino. 9–33

Leinonen, Jonna, Venninen, Tuulikki, Ojala, Mikko 2011. Osallisuuden kulttuurin kehittäminen. Päivähoitohenkilöstön näkemyksiä lasten osallisuuden tukemisesta. Teoksessa Mäkitalo, Anna-Riitta, Nevanen, Salla, Ojala, Mikko, Tast, Sylvia, Venninen, Tuulikki, Vilpas, Birgitta (toim.): Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26. 83–98. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: http://www.socca.fi/files/1373/Loytoretkella_osallisuuteen_kehittamista_ja_tutkimista_paivakodin_arjessa_II.pdf

Mikko, Ojala 2009. Varhaiskasvatuksen käytännön kehittäminen reflektion avulla. Teoksessa: Ojala, Mikko, Venninen, Tuulikki, Mäkitalo, Anna-Riitta, Vilpas, Birgitta. Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimusta päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 22, 2009. 27–36. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: http://www.aikuissosiaalियो.fi/files/94/Loytoretkella_omaan_tyohon_kehittamista_paivakodin_arjessa.pdf.

Mäkitalo, Anna-Riitta 2009. Video reflektiivisen keskustelun virittäjänä. Löytöretkellä omaan työhön. Teoksessa: Ojala, Mikko, Venninen, Tuulikki, Mäkitalo, Anna-Riitta, Vilpas, Birgitta. Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimusta päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 22. 215–221. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: http://www.aikuissosiaalियो.fi/files/94/Loytoretkella_omaan_tyohon_kehittamista_paivakodin_arjessa.pdf.

Nätynki, Heidi 2016. Nojatuolipedagogiikkaa – ”Minä kuuntelen sinua”. Teoksessa Roos, Piia. Mitä kuuluu. Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.100–111

Pakanen, Anitta 2017. varhaiskasvatuksen pedagogiikan vahvistamisen aika on juuri nyt! Teoksessa: Pedagogiikan aika 2017. Lastentarhanopettajaliitto.s.5.

Rintakorpi, Kati 2007. Mediamatkalla ilmaisupäiväkoti Illusiassa. Teoksessa Pentikäinen, Leena, Ruhala, Anu, Niinistö, Hanna (toim.): Mediametkaa! Osa 2. Kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaan. Helsinki: Mediakasvatuskeskus Metka. 106–115.

Rintakorpi, Kati 2009. Dokumentointi toiminnan kehittämisen välineenä. Teoksessa: Ruokonen, Inkeri, Rusanen, Sinikka, Välimäki, Anna-Leena 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. 84–89.

Rintakorpi, Kati 2010. Lasten toiminnan dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Pro Gradututkielma. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Saatavana osoitteessa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24870/lastento.pdf>

Rintakorpi, Kati 2016. Pedagoginen dokumentointi arviointimenetelmänä. Teoksessa Roos, Piia. Mitä kuuluu. Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.152–159

Rintakorpi, Kati 2017. Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksen suunnittelun ja kehittämisen välineenä. Teoksessa: Pedagogiikan aika 2017. Lastentarhanopettajaliitto.27–28.

Rintakorpi, Kati 2018. Varhaiskasvatuksen tallentamisesta kohti pedagogista dokumentointia. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 24.

Rintakorpi, Kati, Vihmari-Henttonen, Elsa 2017. Tää on meidän maailma. Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Lastenkeskus. Helsinki.

Roivas, marianne, Karjalainen, Anna Liisa 2013. Sosiaali- ja terveysalan viestintä. Porvoo: Edita.

Ronkainen, Suvi, Karjalainen, Anna, Mertala, Sirpa 2008. Graafisen kyselylomakkeen suunnittelu. Teoksessa Ronkainen, Suvi, Karjalainen, Anne (toim.): Sähköä kyselyyn. Web-kysely tutkimuksissa ja tiedonkeruussa. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino. 31–41.

Ronkainen, Suvi, Mertala, Sirpa, karjalainen, Anne 2008. Kvalitatiivisuus, kvantitatiivisuus ja sähköinen kyselylomake. Teoksessa Ronkainen, Suvi, Karjalainen, Anne (toim.): Sähköä kyselyyn. Web-kysely tutkimuksissa ja tiedonkeruussa. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino. 17–30.

Roos, Piia 2016. Mitä kuuluu. Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Rusanen, Sinikka, Kuusela, Mirva, Rintakorpi, Kati, Torkki, Kaisa 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki: Lasten Keskus.

Räsänen, Pekka, Sarpila, Outi 2013. Internet-lomake vai ei? Verkkokyselylomake postikyselyitä täydentävänä tiedonkeruun menetelmänä. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria, Matikainen, Janne, Tikka, Minttu (toim.): Otteita verkosta. verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino. 68–83

Tahkokallio, Leena 2014. Lastentarhanopettajan ammatillinen kehittyminen havainnointiin perustuvan reflektion avulla. Väitöskirja. Kasvatustiede. Opettajankoulutuslaitos, Tutkimuksia 351. 1799-2508. Helsinki. Saatavana osoitteessa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/42873?show=full>

Tast, Eeva 2007. Juuret ja siivet. Sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hämäläinen, Juha, Nivala, Elina, Ranne, Kaarina, Tast, Eeva, Timonen-Kallio, Eeva, Ryytänen, Sanna, Koistinen, Sari, Filander, Karin, Väisänen, Raija, Kurki, Leena, Taipale, Mona, Juha Hämäläinen & Elina Nivala (toim.): Suomen sosiaalipedagoginen seura Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2007. 17–50

Teema - Lapset opettajina Tunnus -Oikeesti, leikisti 2016. Valtakunnallinen Varhaiskasvatuspäivä 17.3.2016. Lastentarhanopettajaliitto. Saatavana osoitteessa:

<<http://docplayer.fi/18366868-Valtakunnallinen-varhaiskasvatuspaiva-17-3-2016-teema-lapset-opettajina-tunnus-oikeesti-leikisti.html>>

Wallin, Karin 2000. Reggio Emilia ja lapsen sata kieltä. Helsinki: LK-Kirjat.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: määräys 39/011/2016. Opetushallitus. Helsinki. Saatavana osoitteessa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatus-suunnitelman_perusteet_2016.pdf

Varto Juha, 2003. Tietäminen toiminnallisessa tutkimuksessa. Teoksessa Vilkka, Hanna, Airaksinen Tiina. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi. 7–8

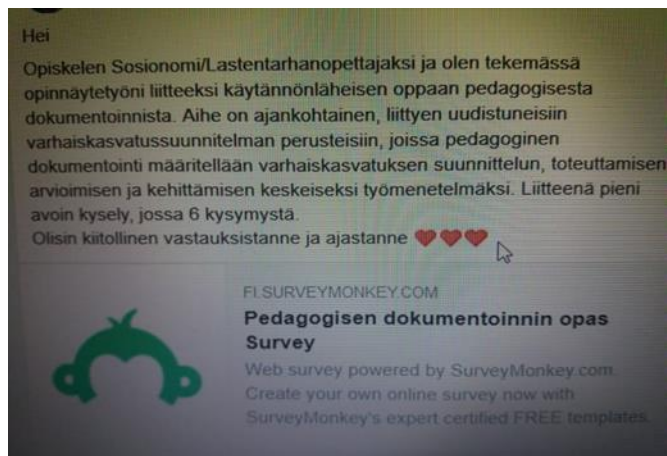
Venninen, Tuulikki 2009. Reflektiivinen lähestymistapa päiväkotien kehittämistyössä. Teoksessa: Ojala, Mikko, Venninen, Tuulikki, Mäkitalo, Anna-Riitta, Vilpas, Birgitta 2009. Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimusta päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 22. 37–44. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: http://www.aikuissosiaalityo.fi/files/94/Loytoretkella_omaan_tyohon_kehittamista_paivakodin_arjessa.pdf.

Vilkka, Hanna, Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilpas, Birgitta, Tast, Sylvia 2011. Osallisuutta ja näkkileipää. Kehittämisen ja käytännön tutkimuksen rajapinnalla. Teoksessa Mäkitalo, Anna-Riitta, Nevanen, Saila, Ojala, Mikko, Tast, Sylvia, Venninen, Tuulikki, Vilpas, Birgitta (toim.): Löytöretkellä osallisuuden. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26. 145–157. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: http://www.socca.fi/files/1373/Loytoretkella_osallisuuteen_kehittamista_ja_tutkimista_paivakodin_arjessa_II.pdf

Kutsu verkkokyselyyn

Valokuva

SurveyMonkey verkkokyselyn kysymykset

1. Miten tuttua pedagoginen dokumentointi on sinulle työssäsi?
2. Käytätkö/Käyttääkö tiimisi pedagogista dokumentointia varhaiskasvatuksessa?
3. Onko uudistuneet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vaikuttaneet työssäsi pedagogisen dokumentoinnin lisääntymiseen?
4. Mitä uutta haluaisit tietää pedagogisesta dokumentoinnista?
5. Mitä toiveita sinulla on pedagogisen dokumentoinnin oppaan sisältöön, jota teen opinnäytetyöni liitteeksi?
6. Kerro lopuksi ammattiroolisi varhaiskasvatuksessa ja jos sinulle tulee joitakin muita ajatuksia tähän aiheeseen liittyen.

Pedagoginen dokumentointi

Varhaiskasvatusta uudistamassa

Sisällysluettelo

Aluksi	4
Pedagoginen dokumentointi	5
Esimerkkejä käytännön toteutukseen.....	7
Projekti- ja teematyöskentely	10
Projektiseinä tuo pedagogisen dokumentoinnin näkyväksi	12
Projektin ja dokumentoinnin vaiheet.....	13
Suunnittelun ja ihmettelyn vaihe.....	13
Ajatuskartta.....	15
Projektin tutkimis- ja toteutusvaihe	16
Projektin arviointi ja jakaminen toisille	17
Lasten toiminnan dokumentointi.....	20
Lasten toiminnan valokuvaus ja videointi	22
Kuvauslupa	22
Esimerkkejä käytännön toteutukseen.....	23
Seinä pedagogisen dokumentoinnin välineenä	28
Alle 3-vuotaiden pedagoginen dokumentointi	29
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	30
Lapsen Varhaiskasvatussuunnitelman keskusteluun: .	31
Lapsen kuulemisen peli, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan	33
Lasten omat tarinat ja sadutus	35
Esimerkkejä käytännön toteutukseen.....	36
Tarinatuoli	39

Sadutus	40
Lapset dokumentoijina	41
Medialeikki	43
Esimerkkejä käytännön toteutukseen.....	44
Kasvunkansio, Portfolio	47
Digitaalinen kasvunkansio, portfolio	49
Huoltajien osallisuus	50
Esimerkkejä käytännön toteutukseen.....	51
Linkkejä aiheeseen.....	52
Oppaita ja e-kirjoja.....	52
Nettisivustoja liittyen aiheeseen	55
Varhaiskasvatukseen sovelluksia	58
Blogeja, Facebook sivustoja ja päiväkotien Instagram ja Twitter sivustoja	59
Lähteet.....	63

Kannen kuva: Pixabay.com

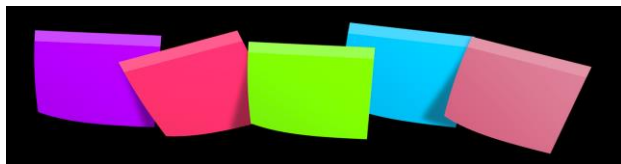
Aluksi

Tämän opinnäytetyön liitteeksi tehdyn oppaan käytäntöön soveltuvat vinkit olen koonnut useasta kirjasta, oppaasta ja netistä. Oppaan tarkoituksena on toimia varhaiskasvattajien käytännön työn tukena ja antaa ideoita pedagogisen dokumentoinnin toteutukseen.

Paljon ideoita ja käytännön toteutuksen vinkkejä löytyi Oivallusta eskarista -100 oivallusta mediareppuun oppaasta sekä Karlsson, Stenius kirjasta: Yhdessä lasten kanssa, seikkailu osallisuuteen. Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma antaa myös hyviä ideoita käytännön toteutukseen. Rintakorven ja Vihmari-Henttosen kirja: Tää on meidän maailma, pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa 2017 on hyvä perusteos pedagogisen dokumentoinnin toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa.

Oppaan lopussa on paljon linkkejä. Erilaisista netissä olevista oppaista ja e-kirjoista sekä aiheeseen liittyviä nettisivustoja ja varhaiskasvatukseen soveltuvista sovelluksista.

Dokumentointi onnistuu varhaiskasvatuksen arjessa, kun dokumentointivälineet pidetään käden ulottuvilla sekä dokumentoinnin toteuttamista suunnitellaan yhdessä. Ryhmässä aina esillä olevien; kynän, paperin, kameran ja post it -lappujen avulla saadaan dokumentointi alkuun.

Kuva Pixabay.com

Pedagoginen dokumentointi

Havainnoimalla sekä pedagogista dokumentointia apuna käyttäen tuodaan lapselle ominainen tapa toimia, työskennellä ja oppia näkyväksi. Toiminnan dokumentointi tuo lapsen ajattelun ja tekemisen prosessin näkyväksi myös lapselle itselleen.

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Pedagogisessa dokumentoinnissa oleellista ei ole vain lopputuotos, vaan tapa työskennellä yhdessä lasten kanssa.

Pedagoginen dokumentointi on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta.

Pedagoginen dokumentointi johtaa varhaiskasvatuksen, oppimisympäristön ja toimintatapojen muokkaamiseen sekä mahdollistaa lasten ja vanhempien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen

Kuva 1 Pedagogisen dokumentoinnin menetelmiä

Esimerkkejä käytännön toteutukseen

Lastenkokous. Kokouksessa lapsia kiinnostava aihepiiri suoraan lapsilta. Lastenkokoukset järjestetään säännöllisesti. Kokouksessa puhutut asiat kirjataan ylös ja laitetaan esille oppimisympäristöön vanhempien nähtäville. Esille tulleita asioita käytetään apuna toiminnan suunnittelussa. Pitkin viikkoa kirjataan lasten kanssa yhdessä kiinnostavia aiheita ja kysymyksiä isolle paperille tulevaa kokousta varten.

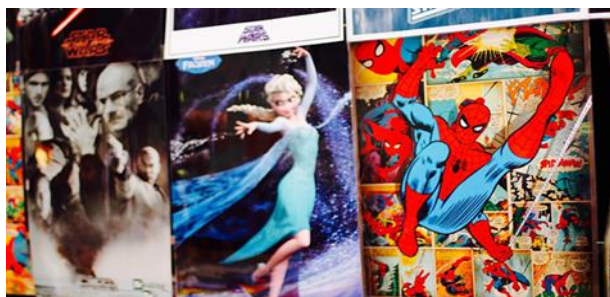
Joka toinen viikko päiväkodissa järjestetään **lastenpäivä**, johon lapset itse kehittelevät toiminnan. Lapsia kiinnostavaa toimintaa selvitetään kyselemällä, piirtämällä ja esimerkiksi käsinukkeja apuna käyttäen. Myös lapset voivat toimittajana leikillä kysellä toisiltaan lastenpäivän ohjelma toiveita.

Lapsen oma päivä. Kertomus lapsen päivästä. Positiivinen pedagogiikan kautta luontevahvuuksien kirjaamista. Lapsen omaan päivään yhdistetään myös kuvia lapsesta.

Kuva Pixabay.com

Lasten kanssa keskustellaan lapsille tärkeistä **mediahahmoista ja kokemuksista**. Pohditaan millaiset sisällöt kiinnostavat sekä mitkä asiat mietityttävät mediassa. Pohditaan mikä on lapsille sopivaa sisältöä ja mitä ikärajat tarkoittavat. Mietitään mitä voi tehdä, kun kohtaa jotakin pelottavaa tai epämiellyttävää. Keskusteluun liitetään piirtämistä ja lasten omat kommentit kirjoitetaan piirrosten viereen.

Kuva Pixabay.com

Aarrekartta unelmien päiväkodista. Aarrekartasta rakennetaan ajatuskartta, jossa on lasten ottamia tai lehdestä leikattujen kuvia sekä lasten piirroksia. Kuvien avulla hahmotellaan, millainen on lasten unelmien päiväkoti. Millaisia asioita unelmien päiväkodin tiloissa olisi. Millaisia leikkipaikkoja ja leikkivälineitä siellä on, sekä mitä ideoita ja ajatuksia lapsilta syntyy työskentelyn aikana.

Lapset rakentavat esimerkiksi kauppaleikin tai jonkun muun lapsia innostavan **leikin** alusta alkaen itse. Lapset voivat tuoda kotoa leikkiin liittyvää tavaraa, esimerkiksi maitopurkkeja ja myyntiartikkeleita.

Viikon merkkihenkilö. Lasta haastatellaan ja lapsi saa esitellä hänelle tärkeitä leluja, kirjaoja ja kuvia itsestä.

Lapsen **oma elämäkartta**. Lapset piirtävät ja nimeävät oman elämäkartan isoon paperiin, johon taiteillaan omaan elämään liittyviä lapselle tärkeitä asioita valokuvilla, lehdistä leikatuilla kuvilla ja piirtämällä.

Ryhmän lasten moninaisiin **kieli ja kulttuuritaustoihin** tutustutaan ja tehdään näkyväksi ryhmässä. Kieliin tutustutaan kuuntelemalla verkosta kielinäytteitä sekä opetellaan helppo laulu, loru tai toivotus useammalla kielellä. Seinälle kootaan yksittäisiä sanoja, kuten kiitos tai tervetuloa kaikilla ryhmässä esiintyvillä kielillä.

Tunteiden dokumentointipurkit. 3 purkkia, joissa kuvat: Iso hymy, surunaama ja normaali ilme. Purkkien avulla käsitellään lapsen kanssa, miltä lapsesta tuntui aamulla, kun hän tuli päiväkotiin. Lapsi saa laittaa valitsemaansa purkkiin helmen ja hän voi jutella varhaiskasvattajan kanssa ajatuksistaan.

Kuvat Pixabay.com

Projekti- ja teematyöskentely

Visuaalisten ärsykkeiden määrän lisääntyminen lasten elämässä on lisääntynyt erilaisten mediavälineiden lisääntymisen myötä. Lapset tarvitsevat myös valmiuksia pysähtyä ja rauhassa tutkia jotakin tiettyä ilmiötä ja harjoitella havaitsemista.

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää tuoda esiin lapsen vahvuuksia, onnistumisia, ajattelua ja työskentelyä. Lasten tulisi nähdä visuaalisesti sekä käytyjen keskustelujen kautta, että heidän ajatuksensa ja toimintansa päiväkodissa on tärkeää ja että siitä ollaan kiinnostuneita.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostuu ilmiöpohjainen projekteihin perustuva toimintakulttuuri. Lasten mielenkiinnon kohteista lähdetään tutkimaan jotain asiaa ja syvennyttään aiheeseen eri toimintojen avulla.

Projekti on aihekokonaisuus, jonka sisällä ja ympärillä olevia asioita tutkitaan eri menetelmiä käyttäen. Projektien aiheet valikoituvat aikuisten ja lasten yhteistyössä. Projektit voivat kestää viikosta useaan kuukauteen.

Projekteissa yhdistellään monipuolisesti erilaisia pedagogisen dokumentoinnin keinoja. Projektin aiheeseen liittyen voidaan esimerkiksi saduttaa lapsia. Pedagoginen dokumentointi auttaa säilyttämään projekteissa opetuksessa punaisen langan.

Projektin dokumentointi auttaa varhaiskasvattajia tulkitsemaan lasten tapaa ajatella ja kohdata erilaisia ilmiöitä sekä lasten tapaa oppia ja toimia

vuorovaikutuksessa. Dokumentointi antaa välineitä ymmärtää ja tukea lasten kannalta merkityksellisiä asioita. Yhteinen oppimisprosessi tehdään näkyväksi kaikille ja siitä tulee lasten ja varhaiskasvattajien yhteistä pääomaa.

Lapsilähtöinen projekti- ja teematyöskentely innostaa lapsia ihmettelyyn, tutkimiseen ja kokeiluun. Lapset tutkivat elämää ja omaa oppimista dokumenttien avulla. Kokemusten jakaminen edistää lasten kokonaisvaltaista oppimista ja hyvinvointia. Dokumenttien avulla lapset kertovat toisilleen omista tutkimuksista, löytöretkistä ja kokeiluista sekä oppivat toisilta lapsilta.

Lapset osallistetaan mukaan dokumentointiin. Dokumentoimalla omaa toimintaa, lapset oppivat havainnoimaan kokemuksia, tunteita ja vahvuuksia sekä kuvaamaan, tallentamaan sekä jakamaan niitä toisille.

Projektin etenemistä dokumentoidaan kuvin, sanoin ja piirroksin. Kerätyt dokumentit auttavat suunnittelemaan projektia eteenpäin sekä toimivat varhaiskasvattajien ja lasten muistin apuna.

Kuva Pixabay.com

Projektiseinä tuo pedagogisen dokumentoinnin näkyväksi

- Projektin kokonaisuus ei hahmotu lapselle samalla tavalla kuin aikuiselle, **visuaalinen ja päivittäin esillä** oleva kuvaus projektin kulusta on tarpeellinen. Jos ryhmässä ei ole projektin ympärillä tapahtuvaa dokumentointia esillä, lapsen on vaikea kiinnittyä projektiin. Kiinnittyminen jää pinnalliselle tasolle, jolloin lapsen toimintaa on vaikeampi pedagogisesti dokumentoida.
- **Projektiseinään** kerätään projektin kuluessa dokumentteja, joista keskustellaan lasten kanssa.
- Projektiseinä vahvistaa huoltajien kanssa tehtävä **yhteistyötä**. Projektiseinä sijoitetaan paikalle, jossa vanhemmat voivat yhdessä lapsensa kanssa tutkia seinää.
- Projektin loputtua osa projektista tai koko projekti siirretään kuvina lapsen **kasvunkansioon** tai digitaaliseen portfolioon.

Kuva Pixabay.com

Projektin ja dokumentoinnin vaiheet

Suunnittelun ja ihmettelyn vaihe

Lasten kanssa opetellaan monipuolista tiedon hakua. Etsitään tietoa erilaisista teemoista ja lapsia kiinnostavista asioista. Internetiä, asiantuntijoita, vanhempia ja museoita hyödynnetään tiedon haussa. Tehdään retki kirjastoon etsimään tietoa. Mietitään etukäteen lasten kanssa ilmiöstä tai asiasta kysymyksiä, joihin etsitään vastauksia. Tiedonhakuprosessi dokumentoidaan.

Kuva Pixabay.com

Lasten ihmettelyn ja kysymysten äärellä aikuisen on tärkeää pysäyttää itsensä. Lapselle ei anneta heti tyhjentävää vastausta, vaan mietitään yhdessä ja otetaan selvää asiasta. Lapsia kannustetaan tekemään kysymyksiä. Lasten kysymykset dokumentoidaan.

Projektin alussa dokumentoidaan lasten käsitys ja ymmärrys aiheesta. Lasten tekemät dokumentit prosessin eri vaiheissa tuovat näkyväksi muutoksen, joka lasten tiedoissa ja ajattelussa tapahtuu projektiin aikana.

Projektin aiheen valinnan prosessi on tärkeä, kun lapsien kanssa mietitään yhdessä aihetta. Aiheen monipuolisuus ja kiinnostavuus arvioidaan sekä aiheen mahdollisuudet eri orientaatioiden integrointiin tarkastellaan varhaiskasvattajien kesken.

Aiheen tai ilmiön olisi hyvä tulla suoraan lapsilta. Hyviä lähtökohtia aiheelle ovat dokumentoidut lasten kysymykset ja ihmettelyt, lapsia kiinnostavat paikat, esineet, tarinat ja ilmiöt.

Lasten vanhemmat on hyvä tutustuttaa ja osallistaa projektin aiheeseen, jolloin aihe elää varhaiskasvatuksen lisäksi myös kotona. Projektiseinä esille ryhmässä, niin että vanhemmat voivat tutkia sitä yhdessä lapsensa kanssa.

Kuva Pixabay.com

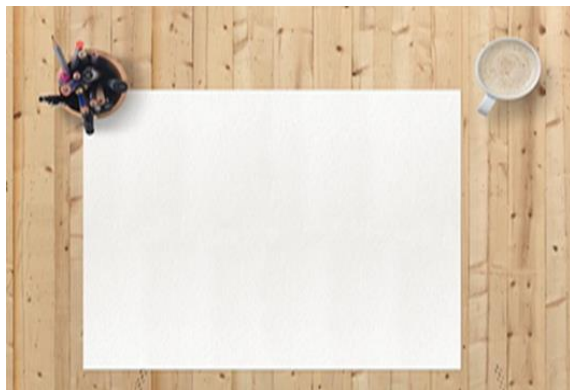
Ajatuskartta

Projektin alussa tehdään iso ajatuskartta, johon merkitään projektin **suunnittelun ja ideoinnin** vaiheita sekä projektin mahdollisia suuntauksia, esimerkiksi eri orientaatioiden tavoitteita, vanhempien osallisuuteen, leikin mahdollistamiseen ja ulkoisiin oppimisympäristöihin liittyen.

Suureen paperiin kirjataan **asia tai aihe**, josta halutaan kuulla lasten ajatuksia, ideoita ja mielleyhtymiä. Varhaiskasvattaja voi toimia kirjoittajana/piirtäjänä tai lapset voivat vuorollaan kirjata/piirtää omat ajatuksensa paperiin.

Menetelmää voi käyttää **pienryhmien** kanssa. Pienryhmälle annetaan yksi yhteinen paperi, johon yhdessä piirretään tai kirjoitetaan ajatuksia.

Kun ajatuskartta on valmis, varhaiskasvattaja pyytää lapsia kertomaan syntyneistä **ajatuksista**. Lasten jutut ja ehdotukset kirjataan ylös sanasta sanaan.

Kuva Pixabay.com

Projektin tutkimis- ja toteutusvaihe

Projektin suunnittelua jatketaan lasten ja varhaiskasvattajien kesken. Hahmotellaan alustava aikataulu projektille. Suunnitellaan yhdessä, miten projektia dokumentoidaan. Projektin vaiheita dokumentoidaan säännöllisesti eri tavoilla.

Projektin aiheeseen perehdytään tutkien, leikkien, liikkuen ja taiteellisen ilmaisun ja kokemisen kautta.

Opetellaan tekemään havaintoja ja kysymyksiä sekä opetellaan keskustelemaan ja kokeilemaan.

Projektissa lapsilla tulisi olla mahdollisimman paljon mahdollisuuksia tutkia ja ilmaista oppimaansa kokonaisvaltaisesti eri tavoin, sekä löytää kysymyksiin vastauksia. Lapsille järjestetään mahdollisuuksia jakaa projektissa opittuja asioita ja kokemuksia. Erilaisissa tuokioissa ja aamupiirissä sekä pedagogisissa toiminta- ja leikki-tilanteissa.

Projektin tutkimis- ja toteutusvaiheen dokumentoinnissa tehdään muistiinpanoja sekä lasten leikeistä kuvauksia. Lasten ääneen ajattelua kirjataan ylös projektin aikana, sekä otetaan kuvia, kun lapset tutkivat projektin aihetta.

Kuva Pixabay.com

Dokumentteja reflektoidaan yhdessä ja mietitään, Mitä uusia kysymyksiä aiheesta nousee? Mihin toimintaan lapset sitoutuivat erityisesti? Mitä uutta lapset oppivat ja kuinka varhaiskasvattajat tukivat lasten aloitteita?

Dokumentit reflektoidaan ja analysoidaan tiimien varhaiskasvattajien kesken, mietitään kuinka projektia voisi kehittää. Projektin tutkimisvaihe kestää yleensä niin pitkään, kun aihe kiinnostaa lapsia.

Vanhempia tiedotetaan projektin kulusta, aiheesta ja alustavista suunnitelmista sekä oppimistavoitteista. Vanhemmille kerrotaan mitä kysymyksiä lapset alkavat tutkia.

Vanhemmille voidaan myös ehdottaa osallistumista projektin materiaalien keräämiseen. Projektin kautta voidaan myös osallistaa vanhempia kotona lapsen kanssa.

Projektin arviointi ja jakaminen toisille

Projektin lopussa kerrataan mitä projektissa on opittu ja käydään yhdessä projektin kokemuksia läpi. Jutellaan, käydään dokumentoitua aineistoa läpi sekä arvioidaan mitä tavoitteita on saavutettu. Mietitään mitä tiedettiin projektin aluksi ja mitä tiedetään nyt, sekä mitä uusia kysymyksiä ilmaantui matkan varrella.

Dokumentoinnin tueksi voidaan tehdä ajatuskartta siitä, mitä tiedetään projektin loputtua verrattuna siihen mitä tietoa aiheesta oli projektin alussa.

Lasten uudet piirustukset aiheesta näyttävät lasten ajattelun kehittymisen projektin aikana. Lasten uudet

käsitykset kirjataan ylös ja pohditaan mitä projektissa opittiin.

Projektin lopussa voidaan pitää arviointikokous pienryhmissä. Kokouksessa tarkastellaan ja arvioidaan lasten kanssa tehtyä projektia ja sen tuotosta. Lapset voivat arvioida projektin tuotosta ja toteutusta.

Arvioinnin havainnollistamiseksi voidaan käyttää käsinukkea, jonka avulla lapset saadaan vapautumaan ja keskustelemaan. Käsinukke voi esimerkiksi kertoa aluksi projektin aiheeseen liittyvän tarinan.

Keskustelun pohjana keskustelua ohjaavia kysymyksiä:
Mikä oli parasta projektissa lasten mielestä? Miltä projektin tekeminen tuntui? Oliko jokin vaikeaa/helppoa? Mikä oli mukavaa? Missä lapsi koki onnistuneensa? Tekisitkö jotain toisin, jos voisit? Mitä lapset haluaisivat vielä opetella aiheesta?

Lasten vastaukset dokumentoidaan.

Projektin loputtua päätetään yhdessä, mitä ja kuinka projektista ja opituista asioista kerrotaan vanhemmille ja muille varhaiskasvatuksen ryhmille.

Kuva Pixabay. com

Projektin lopussa dokumenteista koostetaan esimerkiksi kirja, lehti, näyttely, video, animaatio, laulu, näytelmä tai toimintatuokio, jossa lapset voivat näyttää toisille mitä tehtiin, löydettiin ja opittiin. Projekteista tehtävät koosteet auttavat tekemään oppimisprosessia näkyväksi sekä jäävät lapselle muistoksi toiminnasta.

Yhteisen projektin sisällä voidaan dokumentoida lasten kehittymistä, ajattelua, toimintaa ja sosiaalisia suhteita. Varhaiskasvattajat refleктоivat ja arvioivat projektin onnistumista esimerkiksi lasten sitoutumisen, osallisuuden, ryhmätyöskentelyn, haasteellisuuden, ja oppimaan oppimisen taitojen arvioimisen kautta.

Lasten omat oppimisen polut tallennetaan lapsen ja perheen käyttöön esimerkiksi lapsen kasvunkansioon.

Kuva Pixabay.com

Lasten toiminnan dokumentointi

Varhaiskasvattajan on tärkeä pysähtyä kuuntelemaan ja olemaan läsnä. Sensitiivinen läsnäolo ja herkkyys tunnistaa eri tilanteiden pedagogiset mahdollisuudet sekä hyvä lasten tuntemus auttavat varhaiskasvattajaa mukauttamaan toimintaa lasten sanallisten ja sanattomien aloitteiden sekä tunnetilojen mukaisesti.

Lasten kerronta on paljon muutakin, kuin vain puhetta. Se on lasten toimintaa, leikkejä, näyttelemistä, eleitä ja ilmeitä ja sanomisia.

Kuva Pixabay.com

Lasten tekemisiä voidaan kirjata kuvailemalla mitä on tapahtunut. Välitön kirjaaminen on tarpeen, koska varhaiskasvattaja muistaa helposti asian toisin myöhemmin. Asioita ei kirjata arviointia varten.

Lasten toimintaa dokumentoidessa, on myös tärkeää pohtia, taltioidaanko vain lasten töitä vai dokumentoidaanko varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa?

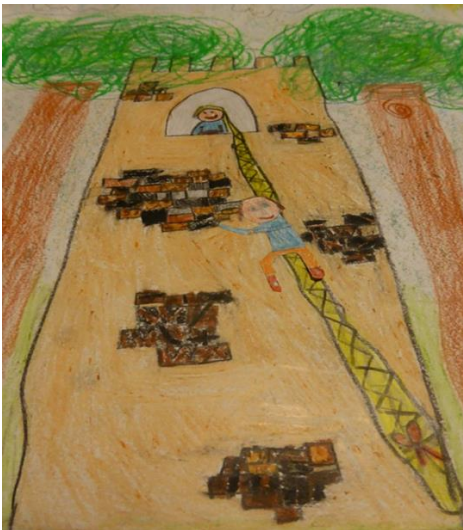
Lasten työskentelyprosessin ja valmiiden töiden tarkastelu yhdessä lapsen kanssa kehittää lapsen

ajattelun ja oppimisen valmiuksia. Keskustelu lasten kanssa lasten omasta työstä syventää aikuisen ja lapsen ymmärrystä lapsen pyrkimyksestä. miten lapsi on työssään edennyt sekä mitä hän on oivaltanut tai kokenut työskentelyn aikana.

Lasten tekemät työt ovat dokumentteja lasten toiminnasta, jotka elävöittävät oppimisympäristöä. Lasten töiden avulla varhaiskasvatuksen toiminta avautuu myös vanhemmille.

Lasten tekemiä dokumentteja ovat esimerkiksi askartelut, rakennelmat, piirustukset, muovailutyöt

Valmiin työn rinnalle liitetään lyhyt sanallinen kuvaus tai työskentelyprosessista voidaan tehdä kuvasarja. Lasten kommentteja ja haastatteluja työskentelystä kirjataan ylös. Lasten piirustuksista voidaan tehdä animaatioita sekä niitä voidaan skannata sähköiseen käyttöön.

Kuva Pixabay.com

Lasten toiminnan valokuvaus ja videointi

Valokuvaamalla voidaan tallentaa lasten toimintaa, leikkejä, maalauksia ja rakennelmia. Kuvat kertovat lapsen toiminnasta ja oppimisprosessista.

Kuvaan liitetään lasten haastattelu tilanteesta tai varhaiskasvattajan kertomus.

Kuvat laitetaan esille oppimisympäristöön ja lapsen kasvunkansioon. Kuvia voidaan tallentaa sähköisesti, jolloin lapsi voi katsella kuviaan yhdessä vanhempien kanssa esimerkiksi kotona.

Valokuvia käytetään apuna toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Kuvauslupa

Lasten tietoturva huomioidaan dokumentoimalla sekä hankitaan kuvauslupa huoltajilta. Lapsella tulisi olla myös oikeus pidäytyä vaikkapa mielipiteen ilmaisusta ja julkaisusta. Aikuisen tavoitteena ei saa olla humoristiset muistiinpanot lapsesta. Iloitaan yhdessä lapsen kanssa hauskoista, persoonallisista oivalluksista ja ilmauksista.

Kuva Pixabay.com

Esimerkkejä käytännön toteutukseen

Lasten kanssa tutkitaan omia leikkieläimiä tai pehmoleluja ja kuvitellaan yhdessä ne **taruolennoiksi**. Lapset voivat piirtää kuvan taruolennosta. Taruolennosta tehdään asetelmia jonkin toisen tavaran kanssa ja valokuvataan ne. Mietitään yhdessä, miten olennosta saisi tosi karvaisen? Sen jälkeen tutkitaan eläimen osia tassuja, korvia, häntää jne. Lopuksi kasataan kaikista osista yksi yhteinen taruolento. Tutkitaan yhdessä erilaisia taruolentoja (esim. merenneidot, Ahti jne.) Mietitään lasten kanssa, mikä olisi lapsen oma voimaeläin? Keksitään omia erikoisia nimiä taruolennolle. Askarrellaan pesät taruolennolle.

Kuva Pixabay.com

Lasten kanssa keskustellaan lapsia kiinnostavista peleistä tai **merkityksellisistä mediahahmoista** ja niiden sisällöistä sekä niissä esiintyvistä hahmoista. Hahmon voi valita esimerkiksi kirjasta, sarjakuvasta, pelistä tai elokuvasta. Teemaa jatketaan luomalla omat pelihahmot, joille keksitään nimet, erityiskyvyt ja ulkoasu. Lapset piirtävät, askartelevat tai muovailevat hahmot. Mietitään yhdessä millaisessa paikassa he elävät. Kuvataan tai videoidaan prosessi. Hahmoista otetaan valokuvat ja leikataan tausta pois. Pohditaan yhdessä missä hahmo voisi seikkailla, etsitään ja kuvataan sopiva paikka ja liitetään hahmo uuteen ympäristöön. Pelihahmoista voi koota näyttelyn tai tehdä animaation tai lapset voivat keksiä oman sadun, jossa hahmot seikkailevat.

Kuva Pixabay.com

Lasten tuomat mediahahmot tulkitsevat maailmaa ja palvelevat kasvatuksellisia tavoitteita. Actionmaneille rakennetaan **seikkailuratoja** ja samalla mietitään lasten kanssa hahmojen luonteenpiirteitä ja päämääriä, hyvän ja pahan ristiriitaa, toden, tarinoiden ja mielikuvituksen eroja. Kuvataan, videoidaan tai kirjataan ylös lasten ajatuksia ja toimintaa. Maalataan, nikkaroidaan sekä tehdään lasten kokoisia actionman ratoja ja actionman metsäseikkailuja. Varhaiskasvattajien tulisi kunnioittaa lasten uudenlaisia medialeikkejä ja olla positiivisesti läsnä.

Lasten kanssa keskustellaan **tunteista** ja pohditaan miltä eri tunteet näyttävät kasvoilla. Millainen ilme on, kun on surullinen tai mitä kasvoille tapahtuu, kun oikein naurattaa? Ilmeistä otetaan kuvat ja tulostetaan. Kuvia käytetään tunnekortteina keskustelujen tukena.

Lasten kanssa **leikitään kuvilla**, muokaten kuvia ja pohtien samalla mikä on totta. Lapsista otetaan kuvia heidän haluamissaan asennoissa, tulostetaan kuvat ja leikataan hahmot irti taustasta. Hahmoja kiinnitetään erilaisiin taustoihin, esimerkiksi lasten piirustuksiin tai valokuviiin. Leikitellään mittasuhteilla ja sommitteluilla.

Lasten omia **leikkejä videoidaan**. Videoita katsotaan yhdessä lasten kanssa, keskustellen videon tapahtumista. Lasten kanssa pohditaan esimerkiksi sitä, kenen kanssa leikittiin? Mitä leikittiin? Voisiko leikkiin palata ja miten sitä voisi jatkaa?

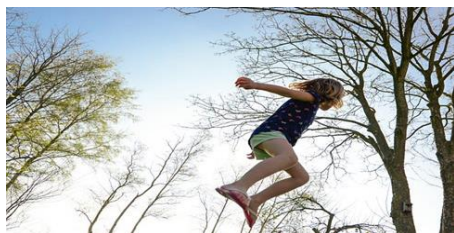
Päiväkodissa järjestetään yhteinen **Talent-leikkihetki**, johon lapset osallistuvat yleisönä tai esiintyjänä. Esiintyä voi yksin, pareittain tai ryhmässä. Lapset esittävät mitä haluavat ja varhaiskasvattajat auttavat esitysten valmisteluissa. Varhaiskasvattajat voivat esittää pieniä esityksiä, esimerkiksi seinään nojailua tai hassuja ilmeitä, jolloin lasten kynnys esiintyä laskee. Ujomprien lasten kanssa voidaan yhdessä ideoida esitystä. Talent-leikkihetkiä järjestetään säännöllisesti, jotta lapset voivat halutessaan valmistautua ja harjoitella esityksiä. Talent hetkien säännöllisyys rohkaisee osallistumaan, kun toimintamalli tulee tutuksi lapsille. Talent hetkiä kuvataan ja jaetaan myös vanhemmille.

Lasten kanssa pohditaan yhdessä **mitä ystävyys on**, millainen on hyvä ystävä ja miten kaikilla olisi ryhmässä mukava olla. Lasten pohdintaa tehdään näkyväksi kuvaamalla mukavia kohtaamisia kameralla tai videolle ja tehdään ryhmälle kuvalliset säännöt.

Lasten kanssa tutkitaan lähiympäristöä **kuvasuunnistuksen** avulla. Kuvataan etukäteen ympäristön yksityiskohtia, esimerkiksi liukumäen reunaa tai hassun näköistä kiveä. Lapset voivat etsiä kuvien paikkoja pareittain. Kuvat voivat olla tabletilla tai tulostettuina.

Otetaan esiin kaikki tarvittavat liikuntavälineet, lapset suunnittelevat itse **liikuntaradan** (aikuisen apuna, ettei ole liian vaarallinen). Radasta otetaan kuvat. Valokuvat mukaan metsäretkellä, jossa lapset etsivät tarvittavat materiaalit ja rakentavat liikuntaradan uudelleen metsään.

Lapset ideoivat ja kuvaavat erilaisia **liikkumistehtäviä**. Lapset keksivät esimerkiksi leikin, jumpan tai liikesarjan joka kuvataan yhdessä vaiheittain videoksi. Videon avulla liikkumistehtävät opetetaan toisille lapsille. Videon kuvaamisessa voi hyödyntää kamerakynän menetelmää tai animaatiota.

Kuva Pixabay.com

Päiväkodissa järjestetään **urheilutapahtuma** ajankohtaisia urheilutapahtumia mukaillen. Valokuvataan urheilusuorituksia ja haastatellaan osallistujia. Tapahtumasta koostetaan urheilu-uutiset, jotka jaetaan vanhemmille.

Lasten **fyysistä kasvua ja kehitystä** tehdään näkyväksi digivälineitä hyödyntäen. Valokuvataan lapset esimerkiksi mittanauhan, kiipeilytelineen vieressä toimintakauden alussa ja lopussa. Tarkastellaan lasten kanssa kuvia ja havainnoidaan muutoksia.

Ryhmästä valitaan jokainen lapsi vuorollaan **viikon liikkujaksi**. Hänen tehtävänä on dokumentoida arkista liikkumista kotona esimerkiksi yhden viikonlopun ajan. Viikon liikkuja kertoo muulle ryhmälle liikkumisestaan ja esittelee siihen liittyviä valokuvia, videoita tai piirustuksia.

Lasten kanssa tehdään **omia soittimia**. Jokainen lapsi tuo kotoa jonkin esineen, mistä voisi syntyä soitin. Lapset suunnittelevat mitä lauletaan ja soitetaan sekä ideoivat leikkejä lauluihin. Prosessia dokumentoidaan.

Lasten kanssa suunnitellaan yhdessä **tutkimusmatka lähiympäristöön**. Retkeä käsitellään etukäteen sekä jälkikäteen ja paikan päällä piirroksin ja valokuvin. Muistellaan yhdessä retkeä jälkepäin ja pohditaan mitä sen aikana tehtiin ja opittiin. Retkikohteen kartta voidaan tulostaa ja liittää valokuvia retkeltä (Kuvia, mitä missäkin kohtaa matkan varrella tapahtui ja mitä kuvattiin). Valokuvia ja videoita voi liittää karttaan Aurasma-sovelluksella.

Seinä pedagogisen dokumentoinnin välineenä

Ojoisten päiväkodin ryhmä, Virvatuulet on kehittänyt tavan, jossa dokumentaatio on koko ajan ryhmässä käytössä. Ryhmän toiminta lähtee liikkeelle lasten elämästä, jonka seinä pedagogisen dokumentoinnin välineenä tuo esille.

Seinä toimii ryhmässä arjen toiminnan, lapsiryhmän elämän, lasten oppimisen ja ajatusten dokumentoinnin välineenä lapsille, vanhemmille ja varhaiskasvattajille.

Virvatulien ryhmän elämä rakentuu valkotaulumaalilla maalatulle seinälle viikoittain. Viikon alussa seinällä on merkittynä vain ruokailut ja lepoaikat, jotka pysyvät aina samana.

Ryhmässä dokumentoidaan päivittäin, kuvaamalla puhelimella ja iPadilla lasten kanssa sekä kirjoittamalla tapahtumia ylös. Myös lapset kuvaavat seinälle, sekä lasten ajatuksia ja kommentteja kirjataan seinälle sellaisenaan. Varhaiskasvattajat tulostavat päivittäin kuvia ja kirjaavat tapahtumia tauluun. Seinä elää ryhmässä sitä mukaan, kun ryhmä elää.

Seinä konkretisoi lapsille ajan käsitettä ja päivien rakentumista sekä toimii kerronnan välineenä. Virvatuulen tiimissä lapset seisovat usein seinän äärellä katselemassa kuvia ja muistelemassa tilanteita. Seinällä on kuvien ja tekstin ohella myös konkreettisia esineitä, esimerkiksi askarteluja, konkretisoiden kuvien ohella asioita myös eri tavalla oppiville lapsille. Myös huoltajat osallistetaan ryhmän arkeen seinän kautta. Huoltajat seuraavat seinää aktiivisesti päiväkotiin tulo- ja lähtötilanteissa

Alle 3-vuotaiden pedagoginen dokumentointi

Alle 3-vuotiailla pedagoginen dokumentointi tehdään tiiviissä yhteistyössä vanhempien kanssa. Oman mielipiteen ilmaisu alle 3-vuotiailla on monen tasoista vaatien varhaiskasvattajilta paljon tulkintaa.

Hyvä viestien ja kehittymisen dokumenttien välittäjä varhaiskasvatuksen ja kodin välillä on lapsen oma vihko tai kirja, joka kulkee tietyin väliajoin kotona.

Vihkoon merkitään varhaiskasvatuksessa ja kotona lapsen kiinnostuksen kohteita, tapahtumia ja tietoa lapselle tärkeistä ihmisistä.

Lapset voivat ottaa valokuvia kotoa mukaan päiväkotiin. Vanhemmista voidaan ottaa kuvia päiväkodissa. Päiväkodin retkillä otetaan kuvia lasten kotitaloista. Valokuvat laminoidaan ja lapsi saa leikkiä kuvilla päivän mittaan.

Kuvalliset muistot kotoa auttavat pitämään vanhemmat mielessä ja tuovat lapsille lohtua. Lapsia ja lasten tekemisiä kuvataan päivittäin ja kuvia asetetaan esille ja jaetaan sähköisesti vanhemmille. Kuvien avulla lapsi voi kertoa hänelle tärkeistä ihmisistä.

Kuva Pixabay.com

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Pedagogisen dokumentoinnin runko muodostuu lapsen henkilökohtaisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta.

Varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon lapsen koko varhaiskasvatus perustuu sekä siihen palaamalla varhaiskasvatusta arvioidaan.

Pedagogisen dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden ja menetelmien sekä sisältöjen muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidessa lapsen ja vanhempien kanssa, arjen toiminta ja eri näkökulmat tuodaan näkyviin dokumenttien avulla.

Dokumenttien avulla palataan konkreettisesti onnistumisen, onnen ja oppimisen hetkiin sekä niiden avulla voidaan keskustella esiin tulevista epäkohdista ja niiden korjaamisesta.

Kuva Pixabay.com

Lapsen Varhaiskasvatussuunnitelman keskusteluun:

- Riittävän aikainen valmistelu ja riittävä dokumentointi. Dokumentointi säännöllistä ja tasavertaista.
- Dokumentoinnille varattu omaa aikaa. Arjen dokumentointi tunnistettu osaksi jokapäiväistä toimintaa.
- Lapsi mukana dokumentoinnissa monipuolisesti, tuoden esille lapsen näkökulman sekä lapselle merkityksellisiä asioita.
- Keskustelussa mukana lasten piirroksia, töitä ja valokuvia. Lapselta kysytään etukäteen, mitä töitä haluaa ottaa mukaan keskusteluun.
- Pieni lapsi voi näyttää tulostetuista kuvista tai omasta kasvunkansiostaan itselleen tärkeitä asioita, oppien näin kertomaan omia ajatuksia pienestä lähtien. Lapsi voi puhuen, näyttäen ja kehollaan ilmaisten kertoa mielipiteensä, sekä vanhempien tukemana tarkastella omaa osaamistaan ja asettaa tavoitteita joita kohti kuljetaan.
- Lasten haastattelun apuna voidaan käyttää lomakkeita. Haastattelun lomakkeet liitetään lasten kasvun kansioon.

- Varhaiskasvatussuunnitelman voi linkittää pedagogiseen toimintaan esimerkiksi suunnittelu, havainnointi ja kehittäminen lomakkeella.
- Lomakkeeseen kirjataan mielenkiinnon kohteena ollut aihe, ryhmä, suunniteltu toiminta, havaitut asiat ja kehittämisideat.
- Suunnittelulomakkeet talletetaan ryhmän jatkokäyttöön ja toimintaa voidaan suunnitella ja arvioida suhteessa jo toteutettuihin toimintoihin.

OPPIMISEN ALUE: Kasvan, kehityn, liikun			
Ryhmä: 1-6-vuotiaat, sovelletaan taitojen mukaan		TEEMA (lasten mielenkiinnon kohde) KULKUNEUVOT	
Toiminta- ja oppimisympäristö: Sisätila / liikuntasali			
Liikunnan osa-alue	toteutus	havainnot	jatko-toimenpiteet (arviointi & kehittäminen)
Kehontuntemus ja -hallinta	kehon tutkimista pallon/pikkuauton avulla -Istutaan paikamerkillä – jalat edessä suorassa – auto ajaa parkkihallin (ohjataan ajamaan varpaisin, pyritään että parkkihalli ei nouse, eli polvet muodosta mäkeä ylöspäin) ja takaisin napaa kohti ... autolla voi ajella ympäri kehoa, liikkeen voi tehdä myös seisten ...ja lasten ideat aina mukaan		
Tasapainotaidot	juostaan pallot ratteina kädessä rataa pitkin (kts. alla) ja pysähdytään polsiin merkistä – vihellys, isommilla värikoodit punainen ja vihreä		
Liikkumistaidot	juostaan, kävellään, hyppitään, laukataan...pallot ratteina kädessä rataa pitkin (kts. alla)		
Välineenkäsitteilytaidot	Pallot – käytetään miellikuvitusta tukena oppimisessa -pallot kädessä ratteina, ajetaan lattiaan merkittyä rataa seuraten -laitetaan pallot maahan ja potkaistaan niitä eri jalan osilla – palomies laittaa auton liikkeelle jalan kärjellä (kärkipotku), polsiä jalan rintaosalla, rosvo liikkuu sillä kulkuneuvolla jonka saa ja saa potkaista vapaasti -heittäminen so pii esim. nosturin kuljettaja nostaa lastin (pallon korkealle) – heitetään koriin, kalastaja veneestä heittää onkensa pitkälle -otetaan lasten ideat mukaan		

Vähäisteri Aikar 2017

Kuva Varhaista aikaa blogi 2017. Pedagoginen dokumentointi

Lapsen kuulemisen peli, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan

Kaivokadun päiväkodin lastentarhanopettaja Meri Williams on kehittänyt pelin, jolla mahdollistetaan lapsen osallisuus omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Lapsen näkökulmia selvitetään leikinomaisesti, mukavasti ja helposti. Peli synnyttää välitöntä dialogia ja kuvien kautta lapsen kanssa on helppo puhua tunteista.

Pelissä tuttujen päiväohjelmakuvien avulla lapsen kokemus päiväkodissa viihtymisestä, mielipiteistä ja toiveista saadaan esille.

Kuvien avulla on helppo nähdä yhdellä silmäyksellä, mistä lapsi pitää ja mistä ei.

Kuvat ovat apuna myös tulkin avustamissa keskusteluissa vieraskielisten vanhempien kanssa. Kuvien avulla verbaaliselta kyvyltä heikompien lasten on mahdollista tulla kuulluksi.

Pelin lopputulos valokuvataan ja tallennetaan osaksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Kuvien tallennuksen myötä lapsen vastauksissa tapahtuvia muutoksia voidaan myöhemmin uudelleenarvioida ja vertailla. Kuvien avulla voidaan keskustella huoltajien ja muiden lapselle tärkeiden ihmisten kanssa.

Lapsen kuulemisen pelin ohjeet

Lapsen kanssa mahdollisimman rauhallisessa tilassa. Aikuisen asettaa pelilaudan lapsen eteen ja pyytää lasta kertomaan sekä kertoo tarvittaessa itse, mitä laudalla näkyy.

Toisella puolella pelilautaa on iloinen aurinko ja toisella surullinen sadepilvi. Lapsi saa kiinnittää oman valokuvan pelilaudan keskelle.

Aikuisen kertoo, miten seuraavaksi katsotaan tuttuja päiväohjelmakuvia yksi kerrallaan, kuvista lapsi saa päättää, kummalle puolelle kukin kuva kuuluu.

Jokaista kuvaa tarkastellaan yhdessä ennen kuvien sijoittamista. Lasta voidaan pyytää nimeämään, mitä kussakin kuvassa on. Näin varmistetaan lapsen ymmärrys siitä, mitä tilannetta tai toimintoa kyseinen kuva symbolisoi. Kuvat on hyvä käydä läpi siinä järjestyksessä, kuin ne lapsen päivän aikana esiintyvät.

Lapsen kertoma vahvistaa usein kasvattajien tekemiä havaintoja, mutta yllätyksiäkin löytyy. Aikuisen silmin voi näyttää, että lapsi viihtyy tietyssä tilanteessa, mutta lapsen kertomus voi olla lopulta täysin toinen. Ristiriidan analysointi on paikallaan ja vanhempien kanssa on hyvä keskustella, miten asia näyttäytyy heille.

Kuvat Pixabay.com

Lasten omat tarinat ja sadutus

Lasten sadut kertovat paljon lapsen ajattelusta. Lapsen satua kirjaamalla varhaiskasvattaja pysähtyy kuuntelemaan ja havainnoimaan lasta.

Lasten itse tekemät sadut toimivat apuvälineenä varhaiskasvattajien toiminnan suunnittelussa sekä yhteisen ilon jakamisessa ja näkyväksi tekemisessä.

Kuva Pixabay.com

Esimerkkejä käytännön toteutukseen

Tutustutaan lastenkirjojen ja satujen maailmaan monipuolisesti. Retki kirjaston lastenosastolle. Selvitetään lasten lempikirjat esimerkiksi vanhempien avustuksella ja luetaan niitä yhdessä.

Kuunnellaan satuja verkosta ja cd-levyltä. Valitaan yhdessä **tarina**, jota käsitellään pidemmän aikaa. Tarinan voi kuvittaa lehdistä leikatuilla kuvilla ja piirroksilla. Sadun tapahtumista tehdään kuvasarja seinälle sadun mukaisessa järjestyksessä sekä käsitellään sadun tapahtumia yhdessä. Sadusta voidaan tehdä siihen pohjautuvan näytelmän tai animaation.

Lasten kanssa tehdään kuvitettu satu **maalauksesta**. Lapsi maalaa ilman aihetta ja valmiin kuvan taakse lapsi keksii sadun.

Lapset tekevät itse **kuvakirjan**, johon liitetään lasten kertomat kuvatekstit.

Päiväkotiryhmän lempileikeistä tehdään oma **kirja**, jota kuvitetaan piirroksin ja valokuvin. Päiväkodissa voidaan tehdä myös oma lehti, jossa lasten valitsemia aiheita.

Kuva Pixabay.com

Varhaiskasvattaja kerää **taidekuvia**, joista lapset valitsevat itselleen mieluisimman, lapset kertovat valitsemastaan kuvasta tarinan tai vaihtoehtoisesti tekevät kuvan pohjalta oman piirustuksen.

Lapsille luetaan satu. Lapset jatkavat sitä keksimällä satuun liittyvän **leikin**.

Lasten omia satuja tallennetaan **sähköisesti**. Lasten omat sadut voi tehdä myös kokonaan sähköisesti. Äänitetään lasten puhe ja lisätään ääniefektejä, sekä lasten tekemiä piirustuksia. Lasten saduista voidaan tehdä video, johon liitetään lasten puhetta ja kuvia piirroksista.

Lapset kertovat tarinoita **esineistä**, jotka valitaan tarinalaatikosta. Lapsi laittaa tarinahatun päähän ja alkaa tarinoimaan.

Kuva Pixabay.com

Lapset keksivät omia **lauluja**, joihin sävelletään ja soitetaan musiikkia. Ryhmässä voidaan riimitellä ryhmän oma räppi. Musiikkiteokset tallennetaan esimerkiksi tabletin ääninauhurilla. Teoksista voidaan koota digitaalinen laulukirja.

Lapset tutustuvat runojen maailmaan ja keksivät omia **loruja ja runoja**. Runot voidaan äänittää ja kirjata, sekä koostaa runoista ryhmän yhteinen runokirja. Runot voi myös kuvittaa piirtämällä. Runoihin voidaan yhdistää musiikkia, joka valitaan tai tuotetaan yhdessä lasten kanssa. Lasten kanssa pohditaan runojen ja musiikin tuottamaa tunnelmaa, kuinka musiikin valinta tukee tunnelman rakentumista tai muuttaa tunnelmaa.

Lapsen päivästä, viikon tapahtumista, lapsen keksimästä sadusta, lempilelun seikkailuista tai lempipaikoista voi tehdä **sarjakuvan**. Tarina mietitään yhdessä ja jaetaan osiin sarjakuvan ruutujen mukaisesti. Sarjakuvat voidaan toteuttaa piirtäen tai tabletin sarjakuvasovelluksia hyödyntäen. Sarjakuvassa on yleensä alku, keskikohta ja loppu. varhaiskasvattaja auttaa puhekuplan tekemisessä

Lasten omia satuja voidaan kerätä **satupuuhun**. Yksi lehti on yksi satu. Puu kasvaa ja puun lehdistä voidaan tehdä näytelmä.

Kuva Pixabay.com

Tarinatuoli

Päiväkotiryhmään tuodaan vanha tuoli, jossa mukana teksti:

”Olen tarinatuoli, haluaisin herätä eloon uudelleen”.

Lasten kanssa mietitään mitä tarinatuoli tekee, miten tuoli toimii, miltä tuoli voisi näyttää, millaiseen eloon tuoli herää ja miten. Tuolista valokuva ja kopio lapsille, jonka lapset saavat värittää. Kaikkien lasten ideat käydään läpi ja pohditaan mitä tuolille tehdään. Kun tuoli esimerkiksi maalattu ja koristeltu, voidaan tuolissa mukana olevalla kaukosäätimellä säätää tarinankertojan ääntä ja valita tarinoita. Tarinatuoliin lapsi tulee kertomaan satuja yhdessä varhaiskasvattajan kanssa. Tarinoista voidaan tehdä äänitteitä, kirjoja ja sarjakuvia.

Tarinatuolissa voi olla mukana myös tarinapussi. Tarinatuolin istuja kertoo tarinan halutessaan varhaiskasvattajan avustuksella. Tarina voi olla peräisin tarinapussista tai kertojan omasta elämästä tai mielikuvituksesta. Uudet tarinat kirjataan ylös ja lisätään tarinapussiin.

Kuva Pixabay.com

Sadutus

Saduttamalla päästään lasten ajatusten maailmaan. Saduttamalla aikuinen oppii hiljentämään itseään ja kuuntelemaan lapsen ajatuksia sekä tutustumaan lapseen uudella tavalla. Sadutus yksinkertaisesti:

”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.”

Sadutuksen idea on se, että osallistava aikuinen on kiinnostunut siitä, mitä lapsella on kerrottavaa. Lapsen satu voi olla mitä tahansa. Sadutuksessa aikuinen ei arvioi eikä odota mitään lapselta. Lapsen satu on hyvä sellaisenaan. Kun satu on luettu, syntyy yhdessä olemisen tunnetta. Lapsi voi sanoa vain muutaman sanan tai kertoa jostakin tapahtumasta.

Joskus satu ei kuitenkaan tule lapselta ja silloin kertominen jätetään seuraavaan kertaan, jolloin varhaiskasvattaja voi kuunnella lasten leikkejä taustalla ja kirjata leikkejä ylös ja kertoa leikeistä lapselle.

Lapsen satuja voidaan lukea myös muille ryhmässä sekä laittaa niitä seinälle tai omiin kansioihin. Kahden päiväkodin välillä voidaan harrastaa lasten keskinäistä satuilua ja ajatuksenjuoksua satukirjeenvaihdossa.

Kuva Pixabay.com

Lapset dokumentoijina

Pedagogista dokumentointia tehdään lasten kanssa osana toimintaa. Lasten ajatusten esille saamiseksi voidaan kokeilla erilaisia tapoja ja löytää itselleen luontevin tapa toimia lasten kanssa.

Lasten ottamat kuvat ovat ilmaisun ja kommunikaation väline, jotka tuovat esiin lasten näkökulmia ja ajattelua.

Lasten valokuvaus on lasten osallisuutta ja tasa-arvoa lisäävä työtapa. Lasten ottamat kuvat avaavat keskusteluita. Lapset mieltävät ottamiaan valokuvia elämänsä eri tapahtumiin ja paikkoihin, saaden lapset keskustelemaan. Lapsi löytää itse ottamista valokuvista uusia merkityksiä ja rakentaa näin maailmaa omakseen

Valokuvaus esim. kännyköillä lisää lasten mahdollisuuksia valokuvata aikuisen kontrollin ulkopuolella. Tuottaen lapsille oman tilan ja valokuvailmaisullisen piilopaikan.

Kuva Pixabay.com

Lapsen kuva saa olla epätarkka, eikä sen tarvitse vastata aikuisen käsitystä valokuvasta. Kuva on aina lapsen oma näkemys.

Kuvia voidaan tarkastella yhdessä jälkepäin. Kuvista voidaan katsoa kuvakulmia, sommittelua, mikä on kuvassa kaukana tai lähellä, onko kuva otettu alhaalta vai ylhäältä, millaisia värejä kuvassa on ja millaista valoa tai varjoja näkyy kuvassa.

Kuva Pixabay.com

Medialeikki

Medialeikki edistää lasten toteuttamaa dokumentointia. Lapsen oma kokemusmaailma ja ajattelu tehdään näkyväksi.

Lapsi luo sisällön: Aikuinen eikä muut lapset puutu lapsen kuvaamiseen. Aikuinen on vain tarpeen mukaan apuna.

Lapset ottavat kuvia ja videoita, joita katsotaan yhdessä jälkikäteen. Kuvatun välitön katsominen ja yhteisten merkitysten antaminen tärkeää, jolloin jokainen lapsi saa kertoa omista kuvista ja niiden merkityksellisyyksistä itselleen.

Kuva Pixabay.com

Esimerkkejä käytännön toteutukseen

Lapsi kuvaa ympäristöä ja keksitään otettujen kuvien pohjalta **tarina**. Etukäteen voi pohtia, millaisia asioita kuvataan esimerkiksi paikkoja, esineitä tai leluja. Tarinan voi tallentaa esimerkiksi tabletin tai kännykän ääninauhurilla.

Itsetehtyyn satuun lapset etsivät kameran kanssa sopivaa **kuvitusta**.

Aikuinen antaa valokuvaukselle **raamit**. Esimerkiksi kolme kuvaa ihan mistä vain, mutta muistetaan kysyä lupa, jos kuvataan ihmistä. Tai esimerkiksi kolme kuvaa lempileikeistä.

Lapsi kuvaa oman **lempilelun** erilaisissa paikoissa.

Lapsi kuvaa parhaat **leikkipaikat ja leikit** päiväkodissa, luonnossa ja päiväkodin pihalla.

Kuva Pixabay.com

Lapsi valokuvaa paikat, joista ei pidä sekä **muutosta** kaipaavat asiat päiväkodissa.

Päiväkodissa järjestetään **taidenäyttely** lasten valokuvista ja videoista. Valokuviiin liitetään tarina mukaan sekä lasten kommentteja omasta työstä.

Ympäristöä tutkitaan **valokuvausleikkien avulla**. Kuvaamisen kautta harjoitellaan erilaisia käsitteitä ja ympäristö jäsentyy lapselle uudella tavalla. Kuvaustehtäviä lapsille: Kuvataan vihreitä asioita, vaatteita, A-kirjaimella alkavia asioita, muotoja tai kevään merkkejä. Lapset voivat keksiä valokuvaukseen liittyviä tehtäviä toisilleen. Lopuksi tarkastellaan kuvia ja nimetään kuvista löytyviä asioita yhdessä. Lapset voivat yrittää kuvia katselemalla arvata, mikä toisten kuvaustehtävä oikein oli.

Metsäretken yhteyteen sopii **lempipaikkani luonnossa** valokuvaus, jossa jokainen lapsi kuvaa mielenkiintoisen paikan luonnosta. Kuvat tulostetaan, kehystetään ja kehukset koristellaan esimerkiksi luonnonmateriaaleilla. Kuvien kautta pohditaan esimerkiksi sitä, mikä kuuluu luontoon ja mikä ei, mitä erilaisia puulajeja ja kukkia kuvissa on tai minkä puun käpy.

Ohjatun toiminnan aikana lapset voivat vuorotellen **dokumentoida** valokuvaten tai videoiden toimintaa.

Kuvaaminen pahvikehyksillä. **Ympäristön rajaaminen** eri välinein helpottaa tarkkojen havaintojen tekoa ja huomion tarkentamista yksityiskohtiin. Pahvikehyksiä käytetään kameran tavoin ympäristön tarkastelussa. Pohditaan ensin mitä "kuvataan" ja kuinka lähelle kohdetta kehystä viedään. Kuvan voi työstää paperille piirtämällä.

Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin perinneleikkeihin ja tehdään **opetusvideoita esimerkiksi** pienryhmissä kamerakynä-menetelmällä: Yksi lapsi kuvaa, toinen selostaa ja muut lapset näyttävät, miten leikkiä leikitään. Videoista kootaan leikkien vinkkipankki koko päiväkodin yhteiseen käyttöön.

Lapsi valokuvaa omalle **vanhemmalleen** esimerkiksi korttiin itse valitsemansa aiheen.

Lapsen ottamista valokuvista **piirretään** valokuvan aiheeseen liittyen.

Kuva Pixabay.com

Kasvunkansio, Portfolio

Lapsikohtaiset kasvunkansiot, portfoliot ovat joko perinteiseen kansioon tai sähköisiä koosteita, joihin kerätään tietoa ja tunnelmia lapsen elämästä varhaiskasvatuksessa. Kasvunkansiot sisältävät erilaisia dokumentteja ja havaintoja, esimerkiksi valokuvia, piirustuksia ja tekstiä.

Kasvunkansioita voidaan käyttää pidempiaikaisina pedagogisen dokumentoinnin välineitä, kun kasvunkansiot sisältävät muutakin kuin lasten töiden taltiointia. Esimerkiksi erilaisia lapsen haastattelu, oppimis- ja toimintasuunnitelma lomakkeita voidaan liittää kasvun kansioon.

Kasvunkansio kertoo lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Sen tulisi olla monipuolinen ja jäsennelty kokonaisuus. Kasvunkansioon liittyvät dokumentit voidaan jaotella esimerkiksi laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden mukaisesti.

Kuva Laaja-alainen osaaminen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.

Kasvunkansion dokumentteja ja havaintoja käytetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvien keskustelujen mukana arvioinnin välineinä.

Kasvunkansioon kirjatut lapsikohtaiset tavoitteet auttavat suunnittelemaan ja arvioimaan toimintaa sekä tavoitteiden täyttymistä kunkin lapsen kohdalla. Kasvunkansio ohjaa kasvattajia toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Kasvunkansio antaa myös ryhmän uusille varhaiskasvattajille tietoa lapsesta.

Lapsilla ja vanhemmilla tulisi olla aktiivinen rooli kasvunkansion täyttämässä. Lapsi osallistuu oman kansion kokoamiseen arvioiden samalla omaa oppimista, viihtymistä ja kasvamista.

Kansiot ovat lasten itsensä näköisiä. Lapselle kasvunkansio antaa myönteistä vastuuta ja päätäntävaltaa, koska lapsen omaa kansiota ei saa katsella ilman lapsen lupaa.

Kasvunkansio yhdistää kodin ja muut lapselle läheiset, kun kansion voi viedä mukana kotiin tai mummolaan. Lomien aikana kasvunkansion voi viedä kotiin ja kirjata loman ajan toimintaa.

Lapsi saa kasvunkansion mukaan toimintakauden lopuksi. Kansio voi olla myös monivuotinen.

Kansiosta jää lapselle tärkeä muisto ja kertomus omasta päiväkotiajasta ja oman ajattelun muutoksesta.

Digitaalinen kasvunkansio, portfolio

Digitaalinen kasvunkansio on lapsen henkilökohtainen käyttäjätunnuksella ja salasanaalla suojattu sähköinen kasvun kansio. Digitaalisen kasvunkansion selaamiseen, kommentoimiseen ja materiaalin tuottamiseen saavat myös vanhemmat omat tunnukset.

Kasvunkansion digitaalisuus tarjoaa vanhemmille mahdollisuuden kasvunkansion tarkastelemiseen ja materiaalin tuottamiseen joustavasti yhdessä lapsen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Vanhemmille on avoin pääsy lapsensa portfolioon omien tunnusten avulla milloin tahansa.

Vanhemmat voivat osallistua kasvunkansion täyttämiseen lapsen kanssa yhdessä sovittujen tavoitteiden suuntaisesti. Kasvunkansioon voi lisätä esimerkiksi kuvia ja videoita kotoa lapsen mielenkiinnon kohteista ja oppimisen hetkistä sekä lapsen kertomista tarinoista, piirustuksista ja perheen yhdessä koetuista hetkistä.

Digitaalinen kasvunkansio liittyy yhteen lapsen kaksi maailmaa. Digitaalisen kasvunkansion täyttämiseen ja sen tapahtumista iloitsemiseen voi osallistua myös esimerkiksi etäällä asuva huoltaja.

Kuva Pixabay.com

Huoltajien osallisuus

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun sekä kehittämiseen

Pedagogisen dokumentoinnin lähtökohtana on erilaisten näkökulmien avaaminen ja merkitysten etsiminen. Lapsi ja vanhemmat ovat oman elämänsä asiantuntijoita, joiden näkemykset vaikuttavat pedagogisen dokumentoinnin kautta siihen mitä varhaiskasvatuksessa tehdään.

Pedagogiset dokumentit lasten toiminnasta ja ajattelusta tarjoavat konkreettisen lähtökohdan keskusteluille, lisäten lasten ja vanhempien osallisuutta. Pedagoginen dokumentointi luo uusia tiiviimpiä yhteyksiä ihmisten välille. Dokumenttien avulla varhaiskasvatuksen tieto ja tunnelmat välittyvät lapsen huoltajille.

Pedagogiseen dokumentointiin kuuluu säännöllinen toiminnasta tiedottaminen vanhemmille. Aktiivinen dokumenttien tuonti näkyville ja sähköisesti.

Kuva Pixabay.com

Esimerkkejä käytännön toteutukseen

Vanhemmat **saduttavat** lapsia kotona. Sadut tuodaan päiväkotiin. Satujen kautta vanhemmat voivat kurkistaa lapsen maailmaan, kuunnella mitä lapsella on kerrottavana. Lapset voivat tehdä saduista piirroksia, jotka laitetaan esille.

Lapsi ottaa yhdessä vanhemman kanssa **kuvia** päiväkodista, kuvaten esimerkiksi: lapsen parhaat leikkipaikat tai paikat joista lapsi ei pidä. Kotona voidaan ottaa yhdessä kuvia mukavista paikoista.

Lapsi tuo kotoa **muiston** lomasta. Muisto kuvataan sekä keskustellaan muistosta. Keskustelu liitetään kuvaan.

Ryhmässä **pehmolelu**, joka kiertää viikonloppuisin vuorotellen kaikkien lasten kodeissa. Pehmo matkustaa omassa repussa mukanaan vihko, jonne lapset yhdessä vanhempiensa kanssa dokumentoivat yhteistä tekemistä. Vihkoon voi liittää valokuvia, piirtää tai kirjoittaa. Viikonlopun jälkeen tutkitaan yhdessä pehmolelun seikkailuja.

Ryhmässä voi olla valmiina askarrelluna erivärisiä **mielialapalloja** ilmaisemaan lapsen päivän onnistumista. Eri tunnetiloja kuvaavat erivärisen pallot: Keltainen on kiva päivä, vihreä on neutraali päivä ja ruskea on huono päivä. Päivän päätteeksi varhaiskasvattaja tai lapsen vanhempi pyytää lasta valitsemaan päivää kuvaavan pallon. Lapsen valitsemasta pallosta voi syntyä hyvä keskustelu päivän asioista ja tapahtumista.

Päiväkodissa kerätään vanhempien ja lasten **mietelauseita, kysymyksiä ja tarinoita** seinälle tai esille yhteiseen kansioon.

Linkkejä aiheeseen

Oppaita ja e-kirjoja

Meidän jutusta tuttu. Opas videoiden tuottamiseen leikkillisesti pienten lasten ryhmissä.

http://www.mediataitokoulu.fi/assets/tehtavat/meidanjutu_statuttu.pdf

Kirja Medialeikistä. Medialeikki on lapsilähtöinen, lapsen oman median tuottamiseen perustuva mediakasvatuksen tapa. <https://sway.com/lubw52YGYCwiYGsF>

100 Oivallusta mediareppuun. e-kirja, joka on jaoteltu uuden Vasun oppimisen alueiden mukaisesti: kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni, sekä kasvan, liikun ja kehityn.

<https://oivalluksiaeskarista.files.wordpress.com/2017/12/100-oivallusta-mediareppuun.pdf>

Ideoita ja iloa monilukutaidon edistämiseen juhla- ja teemapäivinä. e-kirja

<https://drive.google.com/file/d/1yqMuUWYcl1E-PeHUopg2Ld6Mud1ZNRBj/view>

Satuja sähköisessä muodossa. Iltasatu.org on yhdistyksen ylläpitämä sähköinen lastensatufoorumi,

joka kannustaa digiajan lapsia takaisin kirjojen ääreen.
<http://iltasatu.org/sadut/>

http://www.e-julkaisu.fi/hameenlinnan_kaupunki/sata-satua-lapsilta/

Mediatehtäviä varhaiskasvatukseen opas. MLL.
https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2018/01/22105733/MLL_Mediatehtavia_varhaiskasvatukseen_www.pdf

MOI-Hankkeen blogi sivustolla. Eronteosta moninaisuuteen. Työkaluja mediatekstien moninaisuuden käsittelyyn e-kirjaan linkki.
<http://www.monilukutaito.com/blog/50/eronteosta-moninaisuuteen-tyokaluja-mediatekstien-moninaisuuden-kasittelyyn>

Herkkien korvien tehtäväkorttien tavoitteena on tarkastella äänten maailmaa totutusta poikkeavalla tavalla. Korteissa yhdistyvät kuva, ääni, tarinat ja draamallisuus. <http://herkatkorvat.tumblr.com/>

MOI-hanke tuotti veikeästi kuvitettuja lorutiedekortteja monilukutaidon tukemiseen varhaiskasvatuksessa.
<http://www.monilukutaito.com/blog/39/lorutiedetta>

Mainiot Mediaperheet -opas lasten ja vanhempien mediahetkiin. <http://mediametka.fi/wp-content/uploads/2014/04/Mainiotmediaperheet-opas.pdf>

Kamerakynän pedagogiikka. Videokamera oppimisen välineenä. Sivustolla Ismo Kiesiläisen 2017 valmistunut e-kirja Kamerakynän pedagogiikka. Opettajan opas. <http://www.mystinenportaali.com/mediakasvatus/kamerakyna.html>

MOI-kuvakortit. Korteissa seikkailevat MOI-symbolit, jotka kutsuvat jo ihan pieniäkin lapsia tulkitsemaan ja tuottamaan erilaisia viestejä eri tavoin ja eri välinein. <http://www.monilukutaito.com/blog/43/MOI-kuvakortit>

Haltijan kuiskaus -aktiveettikortit. Aktiveettikorttien pedagogisena tavoitteena on herättää kiinnostusta suomalaista luontoa ja vanhoja uskomuksia kohtaan monesta eri näkökulmasta. Tehtävät houkuttavat myös monella eri tavalla tarkkailemaan, pohtimaan, keksimään ja kokeilemaan itse. <http://www.monilukutaito.com/blog/35/haltijan-kuiskaus>

Mediataitokoulun kokoamia oppaita 0-3 vuotiaille varhaiskasvatukseen. http://www.mediataitokoulu.fi/index.php?option=com_reviews&Itemid=388&url=tag/kohderyhma/0-3/&lang=fi

Mediataitokoulun kokoamia oppaita 4-6 vuotiaille varhaiskasvatukseen.

http://www.mediataitokoulu.fi/index.php?option=com_jreviews&Itemid=388&url=tag/kohderyhma/4-6/&lang=fi

Mediapuuhaa perheille opas. Vinkkejä ja toimintaideoita vanhemmille.

http://www.mediakasvatus.fi/files/Mediapuuhaa_perheille.pdf

Ammatilliseen mediakasvatukseen oppaita.

<https://kavi.fi/fi/meku/julkaisut/ammattilliseen-mediakasvatukseen>

Lasten media maailma pähkinänkuoressa e-kirja. Mediakasvatusseuran julkaisuja 5/2016. Emmi Huhtanen (toim.) <http://www.mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2016/12/Lasten-mediamaailma-pahkinankuoressa.pdf>

Nettisivustoja liittyen aiheeseen

Karlsson, Liisa, Stenius Tuula. Yhdessä lasten kanssa 2005. Seikkailu osallisuuteen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Lopussa liitteenä s.55 Lomake, jota varhaiskasvattaja voi käyttää oman osallistavan toiminnan arvioimiseen.

https://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Julkaisut/Stenius_Karlsson_Yhdessalastenkanssa.pdf

Projektista tietoa ja projektiseinä. Lauritsan päiväkodin Blogissa.

<http://lauritsalanpk.blogspot.fi/2015/02/paraatipaivan-junamatka.html>

Medialeikkiä lasten kanssa selostettu vaiheittain Diggaa mun digimatkaa Blogissa.

<http://diggaamundigimatkaa.blogspot.fi/2017/10/medialeikki-lasten-kanssa.html>

Kamerakynän pedagogiikka esiopettajille -polku.

<http://kaikkikuvaa.fi/edu/kamerakynan-pedagogiikka-esiopettajille-polku/mita-on-kamerakynan-pedagogiikka/>

Diggaa mun digimatkaa hanke. Sivustolla mm Medialeikin e-kirja, Digitaalisen portfolio työskentelyn pedagoginen malli kuva, <https://peda.net/hankkeet/dmd>

Kuvaseikkailuja itse rakennetussa kaupungissa projektista juliste.

<https://oivalluksiaeskarista.files.wordpress.com/2017/01/kuvaseikkailuja-juliste.pdf>

Digitaalisen kasvun kansion esittely video. Diggaa mun digimatkaa. <https://peda.net/hankkeet/dmd/infovideolapsille/ve>

Sivulle päivitetään Lapset kertovat -julkaisuja: tutkimuksia, kirjoja, artikkeleita, opinnäytetöitä, seminaariaineistoja, DVD:tä ja videoita, lasten tuottamia julkaisuja.

http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Julkaisut/julkaisu_t_paa.htm

Hello Ruby tarina pienestä tytöstä, jolla on suuri mielikuvitus. <http://www.helloruby.com/fi>

Ideoita ja vinkkejä mediakasvatukseen.

http://www.pearltrees.com/oivalluksia_eskarista/vinkkeja-mediakasvatukseen/id14745893#l289

Ideoita ja vinkkejä pienten mediakasvattajille:

<http://www.pearltrees.com/josopii/pienten-mediakasvattajille/id13555549#l174>

Esimerkkivideo pedagogisen dokumentoinnin käyttämisestä Romutaideprojektin toteuttamisessa ja koostamisessa:

<https://www.youtube.com/watch?v=KNCwj-0LTiw>

Video kertoo Housumatista, joka pelastaa nallen

<https://www.youtube.com/watch?v=vRVVdYoxgsl>

Mitä uusi varhaiskasvatussuunnitelma tarkoittaa lapsen arjessa? Hattulan ja Janakkalan varhaiskasvatus. Lumoudu lapsesta Julkaistu 10.8.2017

<https://www.youtube.com/watch?v=j322w-YyBPK>

Varhaiskasvatukseen sovelluksia

Okariino.fi on Suomen yleisten kirjastojen yhteinen elämyksellinen mediapuisto 3-6-vuotiaille lapsille. Se esittelee kirjastojen lapsille tarjoamia mediasisältöjä, kuten kirjoja, lehtiä, musiikkia, pelejä ja elokuvia. Okariinosta löytyy myös medialauluja, -loruja sekä -pelejä. <http://www.okariino.fi/parents>

Mobiilisovellukset opetuksessa. Kirjan taittaminen. Book Creator. Sivulla myös infoa Strip Designer sovelluksesta, joka mahdollistaa sarjakuvien luomisen. <https://sites.google.com/site/mobiilisovelluksetopetukses/sa/ios-sovellukset/tarinankerronta>

Papuri on työkalu, jolla voi tehdä helppokäyttöisiä verkkokirjoja. <http://papunet.net/materiaalia/papuri>

SkyViewFree-sovelluksella on hauska tutkia avaruutta. <https://peda.net/joensuu/jm/scifest/psp/skyview>

Quiver sovelluksella saa itse väritetyt värityskuvat heräämään eloon. <https://peda.net/joensuu/jm/scifest/psp/quiver>

Lisää tietoa Quider sovelluksesta. <https://luovuusjainnovatiivisuus.wordpress.com/2017/12/01/quiver-lisattya-todellisuutta-varhaiskasvatukseen-ja-esiopetukseen/>

Mediakasvatusseura. Materiaaleja ja ideoita pelikasvatukseen. <http://www.mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2017/01/Pelikasvatuskooste.pdf>

Blogeja, Facebook sivustoja ja päiväkotien Instagram ja Twitter sivustoja

Blogit ovat verkkosivuja, joihin tuotetaan sisältöä: kirjallista ja kuvallista materiaalia, sekä video ja äänitallenteita yhdessä lasten kanssa

Toimiva tapa välittää tietoa vanhemmille, sekä laajentaa heidän ymmärrystään varhaiskasvatuksen toiminnasta vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksen tehtävän kirkastuminen

Blogeja voidaan käyttää myös opetuksessa ja oppimisessa.

Erilaisia Blogi alustoja on mm. WordPress, Googlen Blogger, Blogspot tai Padlet.

Kuva Pixabay.com

Blogeja:

<http://lauritsalanpk.blogspot.com/2015/02/paraatipaivan-junamatka.html>

<http://diggaamundigimatkaa.blogspot.com/2017/11/pedagoginen-dokumentointi-nakyvaksi.html>

Oivalluksia eskarista varhaiskasvatukseen Blogi.
<https://oivalluksiaeskarista.wordpress.com/tietoja/>

Digitaaliset portfoliot varhaiskasvatuksen pedagogisen toimintakulttuurin kehittämisessä hankkeen Blogi.
<http://diggaamundigimatkaa.blogspot.fi/>

Kotka. Varhaiskasvatus. Auringonkukkien vuosi 2017-2018 <https://peda.net/kotka/varhaiskasvatus/ap/a2/av2>

Musakärky. Blogi <http://musakarry.blogspot.fi/>

Vantaan esiopetus ryhmien blogi.
<http://vantaanesiopetus.blogspot.fi/>

Lapset toiminnan arkkitehteina. Haaga lapset Blogi.
<http://haaganlapset.blogspot.fi/>

Ilo kasvaa liikkuen Blogi.
<http://digiloikkaleikkiin.blogspot.fi/>

Mahdollisuuksien maailma. Vironniemen päiväkodin Me yhdessä projekti <https://mahdollisuuksienmaailma.org/>

Pontevat esiopetusryhmän Blogi.
<http://eskarireppu.simplesite.com/422012109>

Päiväkoti Päiväpirtin Metsäkerhon Blogi.

<https://metsakerhopaivapirtissa.blogspot.fi/2017/03/tassa-blogissa-seurata-paivapirtin.html>

Päiväkoti Susannan Blogi.

<http://pksusannanblogi.blogspot.fi/>

Päiväkoti saukon luonto/taideryhmän Blogi.

http://saukonlapset.blogspot.fi/2015_06_01_archive.html

Monilukutaitoa Minecraftia pelaamalla. Sivustolla linkki Maj-Britt Kentz, Sara Sintonen & Lasse Lipponen Tapaustutkimukseen. Vertaisoppiminen digitaalisessa toimintaympäristössä. Tapaustutkimus kahden viisivuotiaan Minecraft-luomisesta.

<http://www.monilukutaito.com/blog/28/monilukutaitoa-minecraftia-pelaamalla>

Facebook sivustoja

Helsingin varhaiskasvatusviraston hanke sivusto.

<https://www.facebook.com/oivalluksiaeskarista/>

Facebook-sivusto, jota pitää yllä kasvatuksen ja koulutuksen toimiala. Sivuilla tietoa lasten maailmasta lapsille ja lapsiperheille

<https://www.facebook.com/lapsiperheidenhelsinki/>

Kruununhaan puistotädit Facebook sivu

<https://www.facebook.com/puistotadit>

Tunnelmia, tarinoita ja ajankohtaista tietoa Helsingin koulumaailmasta. Helsingin kaupungin opetusviraston virallinen Facebook-sivu.

<https://www.facebook.com/HelsinkiOppii/>

Päiväkoti Ahdin Facebook sivu.

<https://www.facebook.com/P%C3%A4iv%C3%A4koti-Ahti-149338738902524/>

Päiväkoti Myllynrataan Facebook sivut

<https://www.facebook.com/P%C3%A4iv%C3%A4koti-Myllynratas-1614630955426383/>

Leikkipuisto Arabian Facebook sivu.

<https://www.facebook.com/Leikkipuisto-Arabia-401718716616210/>

Instagram sivustoja

Päiväkoti Nallin Instagram.

<https://www.instagram.com/pknalli/>

Päiväkoti Kamomillan Kuminoiden Instagram

<https://www.instagram.com/kamomillankuminat/>

Päiväkoti Kumpulän Instagram.

<https://www.instagram.com/pk.kumpula/>

Twitter sivustoja

Lasten Helsinki. Twitter sivusto.

https://twitter.com/Lasten_Helsinki

Helsinki oppii. Twitter sivusto.

<https://twitter.com/HelsinkiOppii>

Varhaiskasvatusyksikkö Seulanen-Vaskiniityn Twitter sivusto. <https://twitter.com/pkseulvask>

Lähteet

Kaikki oppaan kuvat saatavana osoitteessa:

<https://pixabay.com/en/>

Elämäseinä tuo varhaiskasvatuksen toiminnan ja lapsen arjen näkyväksi 2018. Hämeenlinnan kaupunki.

Tiedotteet uusi VASU. Päivitetty 18.1.2018. Saatavana osoitteessa:

<http://www.hameenlinna.fi/Palvelut/Perheiden-palvelut/paivahoito/Hameenlinnan-uusi-varhaiskasvatussuunnitelma/Uusi-VASU-Hameenlinnassa/Tiedotteet---Uusi-VASU/Elamaseina-tuo-varhaiskasvatuksen-toiminnan-ja-lapsen-arjen-nakyvaksi/>

Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017.

Lapsuutta satakielen siivittämänä. Hämeenlinnan kaupunki. Saatavana osoitteessa:

http://www.hameenlinna.fi/pages/37452073/VASU2017_HML_nettiin.pdf

Jenni Vartiainen 2017. Kirjainten välistä tiedettä: Pikku Tipu Tip - voiko taivas pudota? Monilukutaito-sivusto.

Saatavana osoitteessa:

<http://www.monilukutaito.com/blog/37/pikku-tipu-tip- -voiko-taivas-pudota>

Kamerakynän pedagogiikka esiopettajille -polku. n.d.
Kaikki kuvaa EDU. Saatavana osoitteessa:

<http://kaikkikuvaa.fi/edu/kamerakynan-pedagogiikka-esiopettajille-polku/mita-on-kamerakynan-pedagogiikka/>

Karlsson, Liisa, Stenius Tuula 2005. Yhdessä lasten kanssa. Seikkailu osallisuuteen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Saatavana osoitteessa:

https://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Julkaisut/Stenius_Karlsson_Yhdessalastenkanssa.pdf

Kumpulainen, Kristiina n.d. Leikillinen oppiminen mediarikkaissa varhaiskasvatuksen ympäristöissä. Playful Learning Center. Opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto. Saatavana osoitteessa:

<https://www.utu.fi/fi/yksikot/edu/ajankohtaista/uutiset/Documents/kristiinakumpulainen.pdf>

Laakso, Matleena 2017. Blogit opetuksessa. Saatavana osoitteessa:

<https://www.slideshare.net/MatleenaLaakso/blogit-opetuksessa-16428249>

Laakso, Matleena 2017. Lisätty todellisuus opetuksessa. Lappeenranta 3.10.2017. Saatavana osoitteessa:

<https://www.slideshare.net/MatleenaLaakso/listty-todellisuus-opetuksessa-3102017>

Medialeikkiä lasten kanssa 2017. Diggaa mun digimatkaa-blogi. Blogipostaus 3.10.2017. Saatavana osoitteessa:

<http://diggaamundigimatkaa.blogspot.fi/2017/10/medialeikki-lasten-kanssa.html>

Mustonen, Kaisa 2015. Digiloikka leikkiin. Digiloikka leikkiin ja liikuntaan etenee.6.11.2015. Saatavana osoitteessa:

<http://digiloikkaleikkiin.blogspot.fi/2015/11/digiloikka-leikkiin-ja-liikuntaan.html>

Mäkelä, Mikko n.d. Lasten toiminnan dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Saatavana osoitteessa:

http://www.socca.fi/files/210/Lasten_toiminnan_dokumentointi_varhaiskasvatuksessa_makela.pdf

Nyt on pedagogiikan aika julkaisu 2017.
Lastentarhanopettajaliitto.

Opetushallitus. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen Vasu 2017.

Saatavana osoitteessa:

<http://www.oph.fi/download/180946_Vasuperusteet_koulutusmateriaali_Osa_2_netisivuille.pdf>

Oppimisen alueiden näkyväksi tekeminen ja arviointi 2017. Varhaista aikaa-blogi. Blogipostaus 8.11.2017.

Saatavana osoitteessa: <<http://varhaista-aikaa.blogspot.com/2017/11/oppimisen-alueiden-nakyvaksi-tekeminen.html>>

Pedagoginen dokumentointi 2017. Varhaista aikaa-blogi. Blogipostaus 26.8.2017. Saatavana osoitteessa:
<http://varhaista-aikaa.blogspot.com/2017/08/pedagoginen-dokumentointi.html>

Pedagoginen dokumentointi näkyväksi: Projektiseinä 2017. Diggaa mun digimatkaa-blogi. Blogipostaus 22.11.2017. Saatavana osoitteessa:
<<http://diggaamundigimatkaa.blogspot.fi/2017/11/pedagoginen-dokumentointi-nakyvaksi.html>>

Rintakorpi, Kati 2007. Mediamatkalla ilmaisupäiväkoti Illusiassa. Teoksessa Pentikäinen, Leena, Ruhala, Anu, Niinistö, Hanna (toim.): Mediametkaa! Osa 2. Kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaan. Helsinki: Mediakasvatuskeskus Metka. 106–115.

Rintakorpi, Kati 2010. Lasten toiminnan dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Pro Gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Saatavana osoitteessa:
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24870/las-tento.pdf>

Rintakorpi, Kati 2017. Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksen arvioinnin ja johtamisen välineenä. Johtajuusfoorumi. Lappeenranta. Saatavana osoitteessa:
<<http://docplayer.fi/48278815-Pedagoginen->

[dokumentointi-varhaiskasvatuksen-arvioinnin-ja-johtamisen-valineena.html](#)>

Rintakorpi, Kati, Vihmari-Henttonen, Elsa 2017. Tää on meidän maailma. Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Lastenkeskus. Helsinki.

Roos, Piia 2017. Ilo ja oppiminen näkyviksi. Pedagoginen dokumentointi työmenetelmänä-työpaja. Saatavana osoitteessa:
https://www.avi.fi/documents/10191/9572700/rovaniemi_t_yopajat_Roos_jaettava.pdf/88740e2d-dbf6-4683-bc17-532d1f20a13c

Rusanen, Sinikka, Kuusela, Mirva, Rintakorpi, Kati, Torkki, Kaisa 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki: Lasten Keskus.

Teema - Lapset opettajina Tunnus -Oikeesti, leikisti 2016. Valtakunnallinen Varhaiskasvatuspäivä 17.3.2016. Lastentarhanopettajaliitto. Saatavana osoitteessa:
<<http://docplayer.fi/18366868-Valtakunnallinen-varhaiskasvatuspai-va-17-3-2016-teema-lapset-opettajina-tunnus-oikeesti-leikisti.html>>

Tehdään runoräppiä 2017. Monilukutaito n.d. Saatavana osoitteessa:

<<http://www.monilukutaito.com/blog/42/tehdaan-runorappia>>

Varhaiskasvatus somessa n.d. Helsingin kaupunki.

Kasvatus ja koulutus. Saatavana osoitteessa:

<<https://www.hel.fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/fi/yhteystiedot-ja-palaute/varhaiskasvatus-somessa>>